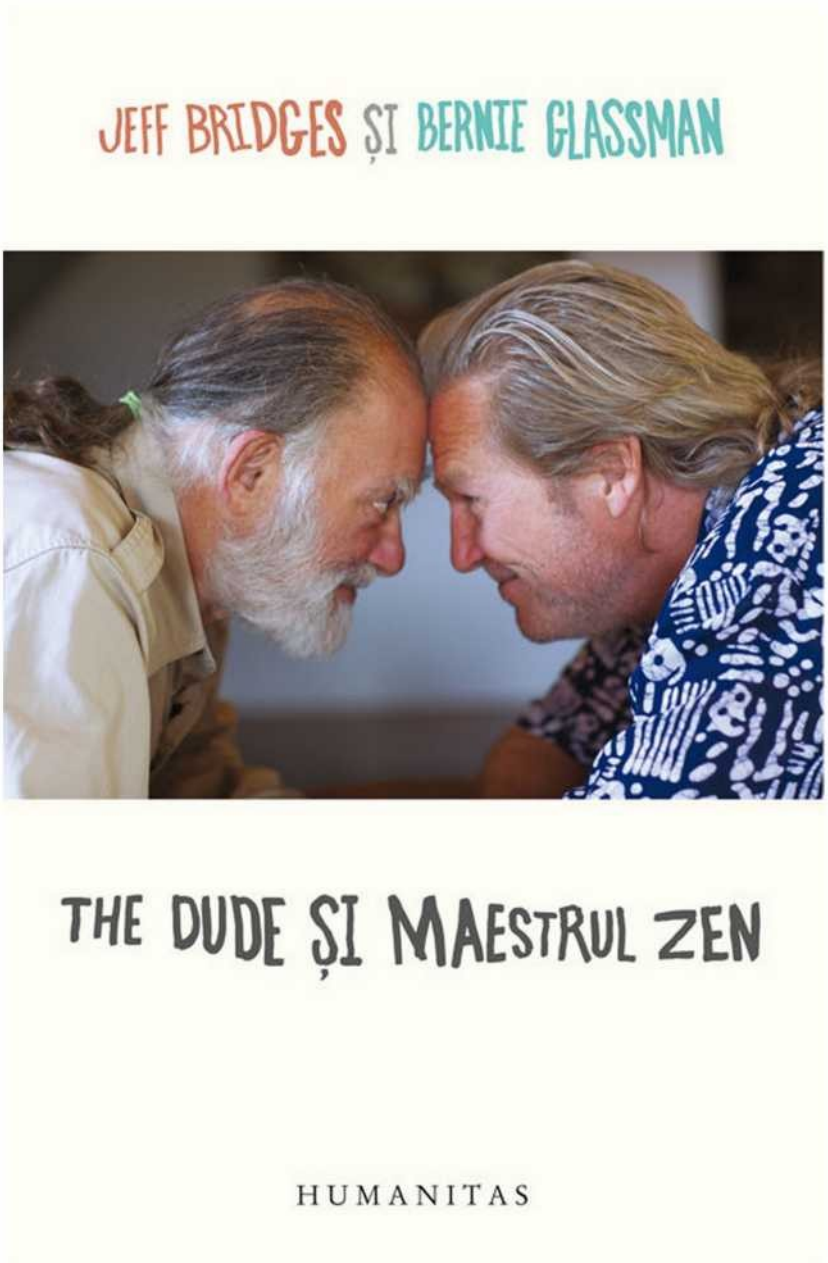

JEFF BRIDGES este actor laureat al premiului Oscar, muzician şi fotograf. Este

cofondator al organizaţiei End Hunger Network şi purtător de cuvânt al campaniei No Kid Hungry, desfăşurată de fundaţia Share Our Strength.

BERNIE GLASSMAN a întemeiat Comunitatea Zen din New York, care a devenit mai târziu Zen Peacemakers, un ordin internaţional al budiştilor implicaţi în comunitate. Fiind de mult timp profesor de zen, tot el a înfiinţat şi organizaţia Greyston Mandala, care oferă locuri de muncă, locuinţe şi programe integrate pentru a susţine persoanele defavorizate şi familiile acestora şi a le ajuta să se pună pe picioare.

Design copertă: Gregg Kulick Foto copertă: Alan Kozlowski

Cum s-a infiltrat Dude în prietenia dintre Bridges şi Glassman? Ne-o spune cel din urmă: „L-am întâlnit pe Jeff Bridges în Santa Barbara şi-am început să ne pierdem timpul împreună, cum îi place lui să zică, de cele mai multe ori fumând trabuc. […] Curând am descoperit că ni se va alătura des un personaj imaginar, cineva numit «the Dude». Amândurora ne-a plăcut modul lui de a vedea lucrurile, şi e distractiv să-nveţi de la cineva pe care nu-l poţi vedea. Cuvintele lui erau atât de pline de miez, încât trebuiau lămurite un pic; şi aşa a apărut cartea”.

ISBN 978 – 973 – 50 – 4464-O

BESTSELLER NEW YORK TIMES

Într-o bună zi, stând la taclale ca de obicei, maestrul zen Bernie Glassman îi spune actorului Jeff Bridges că „the Dude”, personajul acestuia din filmul-cult *Marele Lebowski*, este considerat de

mulţi budişti un maestru zen. Mai întâi, Jeff crede că prietenul său îl ia peste picior. Ce treabă are Dude, hipiotul ratat a cărui viaţă se împarte între vodcă, iarbă şi bowling, cu budismul? De aici începe un dialog degajat, à la Dude, despre câte-n lună şi-n stele – relaţii şi căsătorie, filme şi societate, stres şi umor. Pe neaşteptate însă, şueta se transformă în metafizică. Cum ne înţelegem propria identitate? Cum îi privim pe ceilalţi? Am putea trăi altfel? Din conversaţia celor doi – punctată de anecdote de pe platourile de filmare şi din viaţa personală a lui Bridges, şi potenţată de învăţăturile discrete ale lui Glassman – se degajă o perspectivă proaspătă asupra lumii, cu bunele şi cu relele ei. Amuzant, autoparodic, inteligent, ping-pongul iute al replicilor dintre un mare actor, câştigător al premiului Oscar, şi maestrul său spiritual oferă cea mai la îndemână şi mai lesne de înţeles introducere în filosofia zen.

„*The Dude şi maestrul zen* este, probabil, cea mai neobişnuită carte budistă din lume. La fel ca filmul, foloseşte expresii care i-ar deranja pe puritani, dar abundă de adevăruri insolite şi reflecţii năstruşnice. Seamănă cu Dude: dialogul mai divaghează, dar scoate la lumină idei personale care te iau prin surprindere – de pildă, atunci când Jeff Bridges vorbeşte despre căsnicia sa cu Sue, despre colaborarea cu celebrităţi ca Francis Ford Coppola şi Sidney Lumet sau despre cât de mult şi-a admirat tatăl”.

SODDEUTSCHE ZEITUNG

„O carte incredibilă, în care doi prieteni vorbesc despre cum poţi avea o viaţă împlinită”.

HUFFINGTON POST

JEFF BRIDGES ȘI BERNIE GLASSMAN

THE DUDE ȘI MAESTRUL ZEN

Traducere din engleză şi note de Veronica Sidon jgj HUMANITAS

Wit B U C U R E Ş T I

Redactor: Dan Flonta Tehnoredactor: Manuela Măxineanu Corector: Iuliana Glăvan DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură şi Tipografie

Jeff Bridges and Bernie Glassman *The Dude and the Zen Master*

Copyright e 2012 by Zen Peacemakers Inc, and Jeff Bridges All rights reserved including the right of reproduction în whole or în part în any form. This edition published by arrangement with Blue Rider Press, a division of Penguin Group (USA) Inc.

e HUMANITAS, 2014, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României BRIDGES, JEFF.

The Dude şi maestrul zen / Bridges Jeff, Glassman Bernie; trad.: Sidon Veronica.

— Bucureşti: Humanitas, 2014 ISBN 978 – 973 – 50 – 4464-O

I. Glassman, Bernie

II. Sidon, Veronica (trad.)

294 – 3791 – 43

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro
Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vânzărilibhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382, 0723.684194

Tuturor spiritelor înfometate
Aruncă „omule.
O/e nenorocita aia de bilă!

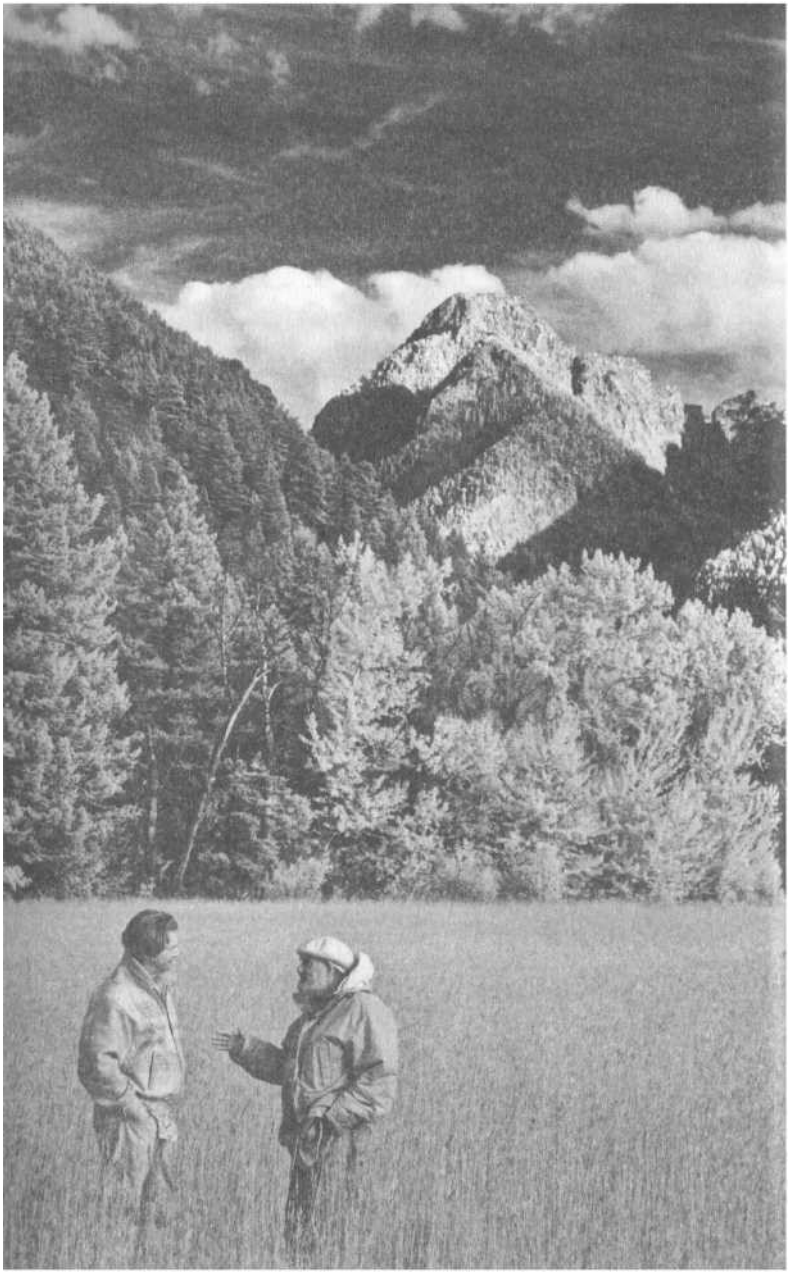

JEFF

Cuvânt înainte

Aşadar… prietenul meu Bernie Glassman mă-

ntreabă într-o bună zi:

— Ştiai că „the Dude”* din *Marele Lebowski* este considerat de mulţi budişti un maestru zen?

Am răspuns:

— Ce naiba vrei să zici cu asta?

Zice:

— Pe bune.

Şi eu:

— Cred că glumeşti. N-am vorbit niciodată despre zen sau budism când turnam *Lebowski*. Fraţii[1] nu mi-au zis niciodată nimic despre asta.

— Da, a râs Bernie. Gândeşte-te numai la numele lor – fraţii Koan.

Un *koan* este o anecdotă zen care capătă un sens numai dacă poţi înţelege că viaţa şi realitatea diferă de părerea pe care o ai despre ele. Majoritatea anecdotelor cunoscute au fost scrise în China acum mult timp.

Bernie a continuat:

— *Marele Lebowski* este înţesat de *koan*-uri, doar că ele sunt spuse în „limbajul zilelor noastre”, ca să-l citez pe Dude.

— Ce tot zici acolo, omule? Ce vrei să spui? l-am întrebat.

— Sunt la tot pasul, de exemplu: *Dude adastă* – asta-i foarte zen; sau *Dude nu-i aici* – zen clasic; sau *Donny, nu* eşti în elementul tău, ori Covorul ăla lumina toată camera.

E plin de ele.

— Zău? zic eu.

Bine, însuşi amicul meu Bernie este maestru

1 Ethan şi Joel Coen au scris şi regizat filmul The Big Lebowski, lansat în 1998.

zen. La începutul anilor ’60 şi-a abandonat slujba de inginer aeronautic pe care-o avea la McDonnell Douglas, ca să studieze la Centrul Zen din Los Angeles, cu profesorul Maezumi Roshi, un maestru japonez nemaipomenit, care a adus filosofia zen la noi. Bernie a devenit unul dintre primii profesori de zen de origine americană. Nu numai că a fondat Zen Peacemakers, dar a construit şi locuinţe pentru familiile fără adăpost, centre de îngrijire a copiilor, centre de primire şi îngrijire medicală a celor bolnavi de SIDA; mai mult, a înfiinţat firme – inclusiv o brutărie cunoscută –, pentru a angaja oameni fără locuri de muncă. Brutăria aia a câştigat timp de un an premiul pentru cea mai bună prăjitură cu brânză din New York, şi-acum face brioşe cu cacao pentru Gelateria Ben & Jerry. E considerat în toată lumea o figură importantă a budismului implicat în comunitate.

L-am întâlnit pe Bernie la o masă dată de un vecin de-al meu pentru el şi Ram Dass, autorul lui *Fii aici, acum* {*Be Here Now*) şi al altor cărţi minunate. Am stat între tipii ăştia doi şi m-am distrat de minune. Bernie şi cu mine ne-am împrietenit imediat; aveam o grămadă de chestii în comun.

Şi aici apare *Lebowski*. E ceva timp de când Bernie încearcă să facă zenul mai accesibil timpurilor şi culturii în care trăim, mai concret şi mai realist, iar el a simţit că *Lebowski* a reuşit asta nemaipomenit. Aşa că m-a întrebat dacă vreau să fac cu el o carte despre subiectul cu pricina.

Am spus:

— Okay.

Şi iată ce-am făcut. Ne-am dus la ferma mea din Montana împreună cu amicul nostru sunetist, Alan Kozlowski, şi-acolo am înregistrat timp de cinci zile. Alan a fost omul cu fotografiatul şi înregistratul; ne-a înregistrat dialogul, a făcut poze, şi-a spus părerea etc. După asta am plecat acasă. Soţia lui Bernie, Eve, a început să lucreze la transcrierea înregistrărilor. Ne-am mai întâlnit, am mai stat de vorbă la telefon sau pe Skype, am mai ajustat unele chestii, şi… gata!

Pentru mine, cartea asta e, într-un fel, ca o piele de şarpe. Poţi găsi o piele de şarpe pe marginea drumului şi să confecţionezi din ea, să zicem, o curea sau o bandă de pus la pălărie. Dar şarpele însuşi e ocupat în altă parte cu diverse treburi de şarpe – se împerechează cu şerpoaice, mănâncă şoareci, mai face alte piei de şarpe etc.

Tot cam aşa văd eu filmele. Varianta finală a filmului este pielea de şarpe, care poate fi destul de interesantă şi valoroasă. Şarpele reprezintă ceea ce se întâmplă în timp ce facem filmul – relaţiile, experienţa prin care trecem.

Încerc să mă deschid cât pot de mult, să intru cu adevărat în legătură cu oamenii cu care lucrez – regizorul, actorii, echipa de producţie. Cu toţii punem umărul la ceea ce se coace acolo, într-un spaţiu sigur şi generos, toţi încercăm să ne facem treaba. Şi trebuie să-ncingem focul cât de repede putem, pentru că timpul nostru împreună este limitat, două sau trei luni, poate şase. Ăsta-i tot timpul pe care-l avem ca să scoatem ceea ce avem

de gând – sau, din când în când, dacă avem noroc, să venim cu ceva care să depăşească toate dorinţele şi intenţiile noastre, îmi place la nebunie când se întâmplă asta, şi se întâmplă destul de des, din cauza tuturor necunoscutelor care sunt la mijloc. Cred că ăsta-i motivul pentru care încă mai fac filme.

Deci, cum ar veni, „şarpele" acestei cărţi a fost timpul petrecut cu Bernie şi tovărăşia cu el, cu Eve, Alan şi cu toţi cei care ne-au ajutat. A fost o ocazie să dansăm, să creăm, să ne apropiem unii de alţii şi să fim liberi.

Aşa că asta e. Sper să vă placă.

Speranţa e grozavă, nu-i aşa? în ce mă priveşte, nu-i nicio nădejde să renunţ la speranţă.

Jeff Bridges, Santa Barbara, California

BERNIE

Cuvânt înainte

Toată viaţa am căutat să-mi împărtăşesc adevărul personal într-un fel pe care să-l înţeleagă cam toată lumea. Un vestit maestru japonez zen, Hakuun Yasutani Roshi, a spus că, dacă nu poţi explica zenul în cuvinte pe care să le-nţeleagă şi-un pescar, atunci înseamnă că habar n-ai despre ce vorbeşti. În urmă cu vreo 50 de ani, un profesor de la UCLA mi-a spus acelaşi lucru despre matematicile aplicate. Ne place să ne ascundem de adevăr în spatele neologismelor sau al jargonului matematic. Există o vorbă: *Mereu întâlneşti adevărul, dar rareori îl recunoşti*. Dacă nu-l recunoaştem, rămânem neputincioşi şi nu putem ajuta nici pe altcineva prea mult.

Pe Dude l-am cunoscut pe DVD cam pe la

sfârşitul anilor ’90. Câţiva ani mai târziu l-am întâlnit pe Jeff Bridges în Santa Barbara şi-am început să ne pierdem timpul împreună, cum îi place lui să zică, de cele mai multe ori fumând trabuc. Jeff a făcut filme încă din copilărie; cam tot de-atunci datează devotamentul său pentru cauza eradicării foametei în lume, însă despre asta se ştie mai puţin. În anii tinereţii am fost inginer aeronautic şi matematician, dar în cea mai mare parte a vieţii am predat budismul zen, care ne-a şi adus laolaltă, nu doar meditând (lucru la care se gândeşte majoritatea oamenilor când aude de zen), ci mai ales acţionând, trăind liber în lume fără a face rău, alinând propria noastră suferinţă şi suferinţa celorlalţi.

Curând am descoperit că ni se va alătura des un personaj imaginar, cineva numit „the Dude”. Amândurora ne-a plăcut modul lui de a vedea lucrurile şi e distractiv să-nveţi de la cineva pe care nu-l poţi vedea. Cuvintele lui erau atât de pline de miez, încât trebuiau lămurite un pic; şi aşa a apărut cartea.

Fie ca ea să obţină încuviinţarea lui şi să fie de folos tuturor.

Bernie Glassman, Montague, Massachusetts

Aruncă, omule, odată nenorocita aia de bilă!

— Titlurile capitolelor reproduc replici din film. Pentru variantele în engleză şi detalii legate de scenele respective, vezi secţiunea de la final, „în ajutorul cititorului român” (n. red.).

*Uneori îi vii de hac ursului, iar alteori, ei bine, îţi vine el de hac**

Jeff Turnam *Marele Lebowski* şi toţi cei care-au văzut filmul ştiu că lui Dude şi lui Walter le place să joace bowling, nu? Mă rog, eu jucasem puţin bowling în trecut, dar nu eram expert, aşa cum e Dude. Aşa că fraţii Coen au angajat un jucător profesionist ca să ne-nveţe pe mine, pe John Goodman şi Steve Buscemi cum să aruncăm bila. Jucătorul profesionist, care era un campion mondial, a venit cu asistentul lui.

Îl întreb pe campion:

— Cam în ce stil crezi c-ar putea Dude să joace bowling? Se pregăteşte o vreme înainte?

Trebuie să se concentreze? E cam ca Art Carney în *Luna de miere* (*The Honeymoonersfi* De câte ori i se spunea lui Art Carney să semneze ceva, de pildă nişte acte, Jackie Gleason îi zicea „Semnează aici, Norton”, iar Carney începea să se foiască şi să se fâţâie încontinuu, până când Gleason urla la el: „SEMNEAZĂ

HÂRTIA! „Aşa că l-am întrebat pe campion dacă şi Dude s-ar putea comporta aşa.

Asistentul începe să râdă aşa de tare că aproape se scapă pe el. Campionul de bowling clatină din cap şi-şi roteşte ochii cu un aer stânjenit, încât îl întreb ce se întâmplă.

— Oh, nimic, nimic, zice asistentul.

Campionul adaugă:

— Hai, poţi să-i spui.

Asistentul răspunde:

— Nu, spune-i tu.

În cele din urmă, campionul îşi spune povestea. Se pare c-a-ncercat cu ani în urmă să joace bowling ca în cartea *Zen şi arta de a trage cu arcul* {*Zen in the Art of Archery*). Cartea îl învaţă pe elev cum să se elibereze complet de ego-ul său ca să nimerească direct la ţintă. Dacă mintea este senină şi clară, popicele cad înainte ca jucătorul să-şi încordeze mâna pentru a arunca bila. Aşa că maestrul de bowling a încercat să intre în starea aceea, dar a sfârşit-o ca Art Carney. Avea anumite ticuri de eliberare a tensiunii din corp şi era în stare să execute câte cinci, zece minute un fel de mic dans de detensionare chiar în mijlocul campionatului. Între timp, coechipierii stăteau pe bancă, transformându-se într-un fel de

Jackie Gleason: „ARUNCĂ BILA ODATĂ!”

Treaba a mers aşa de prost, încât n-a mai putut s-arunce bila deloc. Nu putea să-i dea drumul din mână pentru că nu reuşea să intre în starea mentală potrivită. În cele din urmă, s-a dus la psihiatru şi-a rezolvat problema.

— Păi şi ce faci acum? l-am întrebat.

— Pur şi simplu arunc nenorocita aia de bilă. Nu mă gândesc.

Treaba asta mi-a plăcut. Dar e interesant că, după toate astea, nu-l vezi nici măcar o dată pe Dude că aruncă bila, în tot filmul. Aşadar, gânditul e problema? Ne pricepem aşa de bine să gândim; creierul nostru e făcut pentru a gândi.

BERNIE Nu gândirea e problema. Noi rămânem încremeniţi pentru că aşteptăm un anumit rezultat sau pentru că vrem ca lucrurile să fie perfecte. Ne fixăm aşa de tare pe-o chestie, încât nu mai putem face nimic. E în regulă să ai un scop; ceea ce nu-mi place însă e să rămâi blocat în aşteptări sau să fii prea preocupat de rezultatul final. Aşa că întrebarea e: cum să joci liber?

JEFF Să arunci pur şi simplu nenorocita aia de bilă!

Mă rog, dar câteodată îmi pasă foarte mult. Când eram copil, mă bâlbâiam destul de rău. Chiar şi-n ziua de azi mă mai bâlbâi din când în când, ca şi cum aş avea ceva ce vreau să împart cu ceilalţi, dar nu pot să-i dau glas. Devin nerăbdător, iar asta încurcă şi mai tare lucrurile.

Mi se întâmplă şi în filme. Deseori îmi fac griji mult timp în legătură cu o scenă importantă: *Cum o să reuşesc eu asta*? Între timp, mai apare câte o

scenă minoră care nu mă nelinişteşte deloc, pentru că ştiu sigur ce trebuie să fac acolo. Şi vine ziua în care filmez, iar scena importantă merge strună, în timp ce scena fără importanţă îmi face necazuri. Şi mă gândesc: *În tot acest timp tu îţi făceai griji pentru ce nu trebuia*! Mark Twain spunea: „Sunt un om foarte bătrân şi-am suferit multe nenorociri, dintre care cele mai multe nu s-au întâmplat niciodată”.

Fratele meu, Beau, mi-a trezit interesul pentru Alan Watts[2] după ce mi-a dat o carte de-a lui, *înţelepciunea incertitudinii* {*The Wisdom of Insecurity*), tocmai când începeam liceul. Mai târziu am citit şi alte cărţi scrise de el şi i-am ascultat înregistrările. Mi-a plăcut întotdeauna Watts pentru că nu era afectat, nu se credea un guru ori ceva de felul ăsta, nu dorea să te convingă de nimic, ci pur şi simplu îi plăcea să-şi împartă gândurile cu tine. Şi unul din gânduri era că, dacă ai de gând s-aştepţi să strângi toate informaţiile de care crezi tu că ai nevoie înainte de a acţiona, n-o să acţionezi niciodată, deoarece suma informaţiilor este infinită.

BERNIE Şi toate astea se schimbă constant. De-aia n-are niciun rost să te ataşezi de rezultate. Dar ce să faci ca să nu te ataşezi de rezultate?

JEFF S-arunci nenorocita de bilă. S-o faci pur şi simplu. Dă-i drumul, vezi unde-ajungi.

Lucram cu Sidney Lumet la filmul cu Jane Fonda, *A doua zi dimineaţă* {*The Morning After*).

---

2 Alan Watts (1915—1973) a fost un filozof şi scriitor de origine britanică, care a popularizat filozofia orientală în ţările din Vest şi a influenţat contracultura hippie (n. trad.).

Metoda lui era să parcurgă tot filmul de două ori în fiecare zi. Măsura dimensiunile platourilor de filmare, care ocupau un etaj întreg din clădirea unui liceu, ca să ne facem o idee despre spaţiul în care urma să jucăm. Principala lui indicaţie regizorală era:

— Nu vreau să-mi spuneţi cum o să vă faceţi rolul, vreau doar să-l faceţi. Nu păstraţi nimic pentru voi. Învăţaţi-vă replicile cât de bine puteţi, lăsaţi apoi textul la o parte şi jucaţi pur şi simplu.

Sidney însuşi era actor; nu-i era frică de repetiţii. Unii actori şi regizori au această teamă că, dacă repeţi prea mult, n-o să iasă bine la filmare. Că la repetiţii vei da tot ce-i mai bun – tot ce ai mai proaspăt şi mai spontan –, iar când se va filma propriu-zis îţi va pieri toată inspiraţia şi vei reproduce practic ceva deja împlinit. Înţeleg îngrijorarea lor. Atunci când merge camera, vreau să mă filmeze pe mine în timp ce descopăr personajul, şi nu în timp ce recreez ceva ale cărui taine le-am pătruns ori descifrat încă de-acum câteva zile. Lucrul pe care îl admir şi după care tânjesc este felul acela de a juca fără să arăţi că ai o răspundere faţă de public; publicul e doar o muscă pe perete. În viaţă suntem spontani, ne trăim plăcerea la maximum, mergem înainte pur şi simplu.

Şi Sidney voia totul proaspăt, dar modul lui de a obţine asta era diferit. El repeta cumva orgasmul, adică ceva ce nu poate fi repetat. În timpul repetiţiilor îşi dorea ca noi să ne acomodăm cu rolul şi să-l îmbogăţim pe cât putem, fără reţineri. De fiecare dată când făceam asta,

descopeream mici chestii care ne influenţau la următoarea repetiţie. Trebuia să repeţi la nesfârşit, iar apoi să te întorci din nou la starea de gol, aceea în care nu ştii încă nimic. Asta-i capcana. Dacă nu te poţi întoarce la starea de gol, tot ce-ţi rămâne e să pronunţi simple cuvinte, în loc să-ţi faci treaba, repeţi în loc să descoperi mereu ceva nou.

Cu Sidney repetam de la zero. Parcurgeam tot filmul de două ori pe zi, aşa că învăţam şi povestea care se spunea. Să nu uităm că un film se realizează pe cadre, aşa că nu prea apuci să intri în poveste cu adevărat, deşi ăsta-i cel mai important lucru. De fapt, când filmezi scenele pe cadre, există pericolul ca fiecare scenă să pară atât de importantă, încât ajungi să pui prea mare accent pe ea. E uşor să uiţi că, de fapt, filmul spune o poveste.

Când parcurgeam întregul film, repetam o scenă doar o dată. Ca şi când am fi repetat prospeţimea. Obişnuia să spună că numai aşa vom reuşi să ajungem la miez şi că vom descoperi lucruri noi de fiecare dată, atâta timp cât suntem total implicaţi.

Odată ce-a-nceput propriu-zis filmarea, totul a fost floare la ureche. După ce ne-am pus costumele şi-am ajuns în platou, am tras doar o dublă sau două pentru fiecare scenă; Sidney aduna echipamentul, zicând „Hai, băieţiu, şi se muta în decorul următor. Toţi ne mişcăm într-un ritm alert – şi ştii ceva? Am avut sentimentul unei spontaneităţi care-a depăşit-o şi pe cea din timpul repetiţiilor, pentru că eram îmbrăcaţi în costume

şi ne aflam chiar în locul unde se făcea filmul.

Când am turnat *Tucker*, Francis Coppola a făcut cu mine şi cu Martin Landau un exerciţiu nemaipomenit. Noi doi avem în film o relaţie foarte solidă, fapt pentru care Coppola ne-a spus cam aşa:

— Vreau să faceţi o improvizaţie chiar acum. O s-o facem o singură dată, însă apoi nu va trebui să vă mai gândiţi la ea, pentru că va deveni o parte din istoria voastră personală, se va afla în creierul vostru. Vreau să improvizaţi prima zi, ziua în care v-aţi cunoscut. Se întâmpla într-un tren, iar astea erau locurile voastre.

Şi a tras două scaune, pe care le-a pus unul lângă altul.

— Acum tu te-aşezi acolo, Marty. Tu vii şi te-aşezi lângă el, Jeff. În regulă, băieţi – motor!

Improvizaţia cu pricina a influenţat tot filmul. Căci investeşti, te implici total, lucrurile astea devin o parte din tine şi apoi ies la suprafaţă.

BERNIE Oamenii se-mpotmolesc de multe ori fiindcă le e frică să acţioneze; în cel mai rău caz – cel al campionului de bowling, de pildă –, suntem atât de preocupaţi de rezultatul final, încât nu mai putem acţiona. Avem nevoie de ajutor ca să mergem mai departe, doar că viaţa nu ne aşteaptă.

JEFF Şi nici n-ajută să spui: *Trebuie să învăţ să n-aştept nimic*, pentru că şi asta înseamnă să ai aşteptări. Aşadar, poţi intra într-un cerc vicios.

BERNIE Există un cântecel care, într-un fel, rezumă totul.

JEFF Uimeşte-mă.

BERNIE Vâsleşte, vâsleşte uşor în jos pe râu, cu bucurie, multă bucurie.

Viaţa e doar un vis.

Imaginează-ţi că vrei să vâsleşti în jos pe-un râu şi-ncerci să înţelegi cum se face asta. Oare mai întâi dau din vâsla dreaptă şi apoi din aia stângă, sau invers? Şi cu umărul ce trebuie să fac, dar cu braţul? Ca Joe, miriapodul cu o sută de picioare, care încearcă să descopere ce picior să mişte mai întâi.

JEFF Art Carney al miriapodelor.

BERNIE Nu poate ajunge nicăieri, exact ca omul din barca cu vâsle. Şi, în timp ce-l frământă toate aceste întrebări, curentul îl poartă fără oprire. Aşadar, mai bine-i să vâsleşti, să vâsleşti uşor. Nu te ambala prea tare. Nu te învinovăţi pentru că nu eşti expert în vâslit; nu te pune pe citit cărţi cu nemiluita ca să te-ajute să înveţi să vâsleşti. Vâsleşte doar, vâsleşte uşor în jos pe râu.

JEFF Cu bucurie, multă bucurie.

BERNIE Păi asta e important. Un filosof englez zicea că tot ce e cosmic e deopotrivă comic. Fă ce poţi şi nu lua lucrurile prea în serios.

JEFF Când eram foarte mic, mama m-a înscris la cursuri de dans.

— Mamă, sunt prea mic să dansez, i-am spus.

Ea m-a cam forţat să mă duc, dar până la urmă a început să-mi placă şi, după prima lecţie, am venit acasă şi-am zis:

— Hai să-ţi arăt paşii de foxtrot.

Cursul m-a ajutat să cunosc nu doar dansul, dar şi lucrul împreună cu cineva, fără un scop precis; la urma urmei, nu te presează nimic,

dansezi pur şi simplu. Câţiva ani mai târziu, de fiecare dată când mă trimitea la filmări, tot ea – mi spunea mereu:

— Nu uita, simte-te bine şi nu lua totul prea în serios.

Aşa că am găsit un cuvânt care să descrie majoritatea lucrurilor pe care le fac în viaţă: *amuzamuncă*. Nu fac din joc doar un amuzament şi nici nu mă las copleşit de muncă, ci prestez o *amuzamuncă*.

Ştii, jocul nu trebuie să fie neapărat ceva frivol. Te poţi gândi la o simfonie de Beethoven ca la un lucru serios, dar ea rămâne doar o piesă muzicală care se interpretează. Cred că Oscar Wilde e cel care a spus că viaţa e prea importantă ca să fie luată în serios.

BERNIE Port cu mine în buzunar mereu un nas roşu şi, dacă mi se pare că iau lucrurile prea în serios sau că persoana cu care vorbesc ia lucrurile prea în serios, mi-l pun. Mi-l pun pe nas. Nu contează ce facem sau despre ce vorbim, nu are importanţă dacă suntem sau nu de acord, nasul roşu schimbă totul.

JEFF Oraşul clovnilor. Rigiditatea strică totul, mai puţin rigiditatea.

BERNIE Dacă porţi un nas roşu nu poţi fi nici arogant şi nici afectat. Întotdeauna le spun oamenilor că, dacă te superi pe ce a zis cineva, imaginează-ţi acea persoană cu un nas de paiaţă şi n-o să te mai înfurii la fel. *Cu bucurie, multă bucurie*. Nu neg, munca noastră poate fi importantă, dar nu trebuie să o luăm prea în serios. În caz contrar, ne ataşăm de ceva relativ

neînsemnat şi ignorăm restul existenţei. Ne concentrăm pe amănunte în dauna întregului.

Ar mai fi ceva de spus despre versul ăsta – *Vâsleşte, vâsleşte uşor în jos pe râu*. Există diferite cursuri de apă. Uneori ajungi la o cascadă, alteori în mijlocul unei vâltori. Vâslele tale trebuie să se adapteze situaţiei. Vâsleşti într-un fel pe un râuleţ şi altfel în apele Cascadei Niagara. Chiar şi-atunci când vâsleşti pe un râu domol la vale, se pot întâmpla tot felul de lucruri: se poate schimba direcţia vântului ori curentul, şi deodată totul e altfel. Aşa că *încet* e cu adevărat important. Nu face pe viteazul şi nu forţa lucrurile; intră într-un ritm natural. Întreabă-te: Despre ce-i vorba aici? Vreau s-ajung dincolo, dar ceva îmi stă în drum. Ce-i de făcut în situaţia asta? Aştept, sau merg înainte? Dacă aştept, stau o zi, un an, cinci ani? Dacă merg înainte, schimb direcţia? Rămâi un martor obiectiv al situaţiei în care te afli şi ai credinţa că ceea ce trebuie să faci va reieşi în mod firesc din circumstanţe. Altfel te blochezi şi te gândeşti: Nu pot să fac nimic, totul e greşit.

JEFF Prea luăm totul în serios! Gândurile se vor schimba şi se vor transforma exact ca vântul şi ca apa atunci când te afli în barcă, ele nu se deosebesc cu nimic de orice altceva.

Am lucrat recent la filmul *Copoi pentru strigoi* (*R.I.P.D.*), împreună cu Kevin Bacon. Chiar înainte să începem vreo scenă, când simţeam cu toţii starea normală de nelinişte pe care o au actorii înainte de a-şi juca rolul, Kevin se uita la mine şi la ceilalţi actori cu o mină foarte serioasă şi zicea:

— Nu uita, *totul* depinde de ce faci acum!

Ne făcea pe toţi să râdem. Pe de-o parte, bineînţeles că nu-i adevărat, dar, pe de altă parte, totul *chiar* depinde de asta, doar de momentul ăsta şi de atitudinea noastră fată de el.

Fiindcă veni vorba de bărci, ele sunt de toate felurile. O barcă cu pânze, de pildă. Să zicem că vreau să navighez spre tine, doar că vântul nu bate înspre tine. Dacă ştiu cum să dansez cu vântul, pot să-i folosesc forţa să navighez încolo şi-apoi încoace, şi iar încolo, până când, în sfârşit, ajung la tine. Când vâsleşti, cel mai mult îţi foloseşti braţele şi umerii. Dar când navighezi, cel mai mult foloseşti vântul şi valurile. Lucrezi cu mai multe elemente, inclusiv cu mintea şi cu modul în care ea percepe lucrurile, în loc să te bazezi în principal pe muşchii tăi şi…

Ah, devin prea serios. Dă-mi şi mie puţin nasul ăla al tău. Trebuie să mi-l trag pe nas. Nările se pun în partea de jos, nu?

BERNIE Dacă vrei să respiri.

JEFF îmi place mult să văd pe cineva care e serios şi se poartă cu maximă sobrietate, ca Jackie Gleason. Mă face să râd, căci e ca o oglindă în care văd propria mea solemnitate şi cât de ridicol e totul. Întotdeauna e mai simplu să-l observi pe altul decât pe tine în postura asta, iar atunci râzi. E ca-n gagul clasic cu alunecatul pe coaja de banană sau cu bătaia cu frişcă. De ce ne face să râdem? De uşurare? Adică: *Slavă Domnului că n-am fost eu*! *Nu* cred că despre asta-i vorba. Mai degrabă, e ceva de genul: *Vorbesc foarte serios*. *Tocmai predic cu seriozitate şi solemnitate despre*

– PLEOSC! O PLĂCINTĂ-N NAS! Zdruncinarea certitudinii. Cred că asta ne face să râdem, pentru că recunoaştem cu toţii că aşa e viaţa, cât se poate de imprevizibilă.

BERNIE Când învăţam să fac pe măscăriciul, Wavy Gravy, vestitul clovn şi activist social, m-a trimis la un profesor. Numele lui este domnul YooWho şi e coordonatorul filialei americane a unui grup internaţional numit Paiaţe fără frontiere, care a fost înfiinţat la Barcelona. Grupul îşi desfăşoară activitatea în toată lumea, în ţările devastate de război, mai ales printre copiii din taberele de refugiaţi. Am mers şi eu cu ceilalţi de câteva ori, iar puştilor de peste tot le plăcea cel mai mult să vadă când cineva aluneca pe o coajă de banană sau când eu ori YooWho primeam câte-o scatoalcă.

Prima oară când l-am văzut pe YooWho, trebuia să ia o componentă de calculator de la un magazin din Berkeley, California. Şeful de raion arăta unui alt client nişte echipament software, chinuindu-se să scoată o cutie de sub o grămadă de alte cutii. Când, în sfârşit, a reuşit s-o extragă, i-a căzut în cap tot maldărul. YooWho a zâmbit, a dat din cap şi-a zis:

— Ştii, eu trebuie să m-antrenez săptămâni întregi ca să-mi iasă aşa ceva.

2

Epe-aici pe undeva, stai să mă mai uit o dată

BERNIE Hai să-ţi dau să faci un minunat exerciţiu zen. Trezeşte-te de dimineaţă, du-te la baie, fa pipi, spală-te pe dinţi, priveşte-te în oglindă şi râzi de ceea ce vezi. Începe ziua mereu

aşa, ca un antrenament.

JEFF Am făcut asta din când în când. Defineşte-mi cuvântul antrenament.

BERNIE *Vâsleşte*, *vâsleşte uşor în jos pe râu*. Aşa cum alegem o pereche de rame ca să vâslim, tot aşa ne alegem vâslele ca să ne trezim; eu numesc asta antrenament cu vâsle. Şi vâslele sunt de tot felul: zenul, creştinismul, iudaismul, mahomedanismul, orice. Sau poate nu e vorba de o practică spirituală sau religioasă. Poate are de-a face cu arta, cu familia ta, cu munca pe care-o faci. Sau cu simplul privit în oglindă, ca să râzi de tine însuţi.

JEFF Pentru mine este ca şi când ai căuta să te potriveşti într-un anumit spaţiu. Când interpretezi un rol tot asta faci, pentru că ai de ajustat o mulţime de detalii: *Okay*, *acum interpretează scena aşa*; *apoi altfel*. De fiecare dată când corectezi un detaliu, te fixezi în alt spaţiu.

Pe când eram doar un copil, tatăl meu m-a distribuit într-un rol din serialul *Vânătoare pe mare* (*Sea Hunt*), unde am exersat diferite trucuri actoriceşti de bază. De exemplu, dacă filmam împreună o scenă, spunea:

— Nu aştepta să mă opresc eu din vorbit ca să-mi dai replica. Fii atent la ce spun, pentru că aşa o să ştii ce să-mi răspunzi. Dacă spun lucrurile într-un anumit mod, aşa vei reacţiona şi tu, şi dacă le spun într-un alt mod, o să-mi răspunzi şi tu tot altfel.

Sau îmi dădea următoarea indicaţie:

— Fă să pară că acum se-ntâmplă pentru

prima oară.

Şi-apoi zicea:

— Acum ieşi din încăpere, întoarce-te şi joacă complet diferit. Adaptează puţin.

Şi când meditezi faci deseori mici retuşuri ca să revii în acel spaţiu în care exişti pur şi simplu.

BERNIE Dar mulţi dintre noi nu se mulţumesc doar să existe, ci vâslesc pentru a ajunge undeva, pe un alt ţărm, pentru a atinge un scop sau un loc ideal pe care noi toţi ni-l dorim. Aşadar, încotro ne îndreptăm? Care e celălalt ţărm?

În zen se spune că celălalt ţărm e chiar sub tălpile noastre. Ceea ce căutăm – sensul vieţii, fericirea, pacea – e chiar aici. Aşa că întrebarea nu se mai pune astfel, cum s-ajung de aici, dincolo? întrebarea e: Cum s-ajung de-aici şi până aici? Totul se petrece aici şi acum, fără să fie nevoie să ajung *dincolo*, urmărind un anumit scop. Asta-i tot; ăsta e ţărmul celălalt. În budism se numeşte Tărâmul Pur.

În practică e greu să reuşeşti să percepi acest aici şi acum, să înţelegi cu adevărat că totul este *aici*. Poţi să înveţi despre asta la nesfârşit, dar tot o să rămână o parte din tine care se împotriveşte. În schimb, ne dăm silinţa să ajungem *dincolo*. Şi, odată ajunşi acolo, ne răzgândim: *Aa, nu, nu astă căutam, trebuie să mergem în altă parte*. Şi iar plecăm, în încercarea de a ajunge pe următorul ţărm. Odată ajunşi acolo, povestea o ia de la capăt. La început, mă gândesc: *Oh, în sfârşit am ajuns undeva*; *acum sunt fericit*. Dar, după o vreme, îmi spun: *Nu, nu asta este ce căutam*,

trebuie să ajung dincolo.

JEFF Oamenii mă întreabă deseori despre celălalt ţărm al meu, adică vor să ştie pe ce alt ţărm aş vrea s-ajung. Ce vreau să fiu? Ce vreau să fac? Vreau să fiu un star?

Pentru mine, celălalt ţărm nu s-a schimbat prea mult. Mi-am început cariera fără voia mea, la vârsta de şase luni. Tata era în vizită la John Cromwell, cu care era amic. La momentul acela, John regiza filmul *Printre bărbaţi* (*The Company She Keeps*) şi căuta un bebeluş, prin urmare tata i-a zis:

— Poftim, ia-l pe Jeff.

N-am vrut niciodată să fiu neapărat actor. De fapt, m-am opus ideii fiindcă, pentru mine, era un soi de nepotism, era o meserie a cărei uşă îmi fusese deschisă de tata. Voiam să fiu apreciat pentru talentul meu, şi nu pentru că tata era cunoscut. Voiam să fac ceva care să-mi aparţină, dar nu ştiam ce vreau cu adevărat, pentru că eram atras de prea multe lucruri. Poţi să spui că m-am împotrivit direcţiei în care mă purta curentul.

În acelaşi timp, aş zice că celălalt ţărm era pentru mine atunci, ca şi acum, fericirea. Şi am ajuns la concluzia că fericirea se află chiar aici, îmi stă la picioare. Robert Johnson scria că termenul *happiness* (fericire) vine de la *happen* (a se întâmpla). Fericirea noastră este ceea ce se întâmplă. E diferit de ceea ce citim în Declaraţia de Independenţă, care afirmă că fiecare persoană are dreptul de a-şi urmări fericirea, adică, dacă n-o avem, cel puţin avem dreptul s-o căutăm. Dar Johnson spune că, de îndată ce o urmărim, o

pierdem. Ce părere ai, Bern?

BERNIE Grea întrebare. Toată lumea vrea să fie fericită. Toţi vor s-ajungă într-un loc unde sunt fericiţi, sunt iluminaţi, mulţumiţi. La asta se gândeşte majoritatea oamenilor când aude cuvintele *alt ţărm*. Oamenii caută prin cărţi, se duc la cursuri sau îşi aleg mentori spirituali, imaginându-şi că trebuie să existe cineva care să-i ajute să ajungă pe celălalt ţărm, în celălalt spaţiu. E ca-n povestea lui Dorothy din *Vrăjitorul din Oz* (*The Wizard of Oz*), care voia s-ajungă acasă. Pentru oameni, acasă este locul unde se simt în largul lor şi unde totul e okay. Fetiţa face toată această călătorie, îl găseşte pe vrăjitor şi descoperă că acasă înseamnă înapoi în Kansas.

JEFF Ce spune la final? Ceva despre cum să nu cauţi niciodată să-ţi împlineşti dorinţa inimii dincolo de curtea casei tale. Iar vrăjitorul se dovedeşte a fi un impostor, nu?

BERNIE Un impostor, dar şi o momeală, căci gândul care-a mânat-o pe Dorothy către Ţara lui Oz este acelaşi cu cel care ne mână şi pe noi în toate direcţiile. Credem că ceea ce căutăm e undeva dincolo de curcubeu, pentru ca la sfârşit să ne dăm seama că totul se află doar aici.

JEFF Putem crede că celălalt ţărm este ceva ce trebuie dobândit, cum ar fi celebritatea, succesul sau iluminarea. Dar asta ne împiedică să vedem că ne aflăm deja acolo unde ar trebui să fim. După părerea mea, Dude e un tip care nu simte că trebuie să realizeze ceva. Lui îi place să stea întins în cadă în timp ce-şi bea paharul de White Russian şi ascultă muzica balenelor. O ia

uşurel, nu forţează lucrurile. Dă dovadă de multă generozitate, ştii asta? Oamenii discută despre cum să fii un căutător şi să cauţi sensul, fericirea, orice. Eu mă consider un descoperitor, pentru că le descopăr pe toate chiar în jurul meu.

Aşa era şi mai demult. În copilăria mea, mama avea un obicei pe care-l numea Timpul. Petrecea zilnic o oră cu fiecare dintre cei trei copii ai ei în parte. Când venea rândul meu, mă-ntreba:

— Azi ce vrei să faci, Jeff?

Iar eu răspundeam:

— Hai să luăm trusa ta de farduri. Pe tine te fac un clovn şi eu o să fiu un monstru, vrei?

— S-a făcut.

Sau altă dată:

— Hai să ne jucăm de-a Space Man. Tu eşti cosmonautul, nava ta e sub masă, iar eu sunt extraterestrul care vrea să te prindă. Şi poate să vină şi Tommy să se joace cu noi?

— Bine, poţi să-l chemi şi pe Tommy.

Dacă suna telefonul, se auzea de dincolo:

— Sună telefonul, Dorothy.

— Spune-le că sunt la ora mea cu Jeff. Îi caut eu mai târziu.

Era concentrată cu totul asupra mea în timpul pe care-l petreceam împreună, şi la fel se întâmpla cu fiecare dintre cei trei copii. N-am simţit niciodată că o lua ca pe-o datorie; pentru ea era amuzant, îi plăcea. Mai târziu, când eram adolescenţi, o rugam:

— Mama, fă-mi un masaj, şi ea făcea asta timp de o oră.

Când eram adult deja, o sunam să-ntreb:

— Mama, ce-ai zice să petrecem ceva timp împreună?

Atenţia ei exclusivă era extraordinar de reconfortantă.

Eu n-a trebuit să cer nimic, cum ar fi să petrec timp cu mama mea, căci ea era mereu prezentă.

De asemenea, vedeam că părinţii mei sunt foarte generoşi cu ceilalţi. Am jucat cu tata în *Vânătoare pe mare* şi în alte câteva filme. Copil fiind, mi se părea uneori că se cam face de râs. Îmi amintesc că odată, pe când filma la un serial, un regizor s-a înfuriat în timp ce vorbea cu un cameraman sau cu un asistent de producţie şi a devenit nepoliticos. Tata s-a dus la regizor şi i-a spus, de faţă cu toată lumea:

— Eu mă duc la mine în rulotă până când te gândeşti tu cum să-ţi ceri scuze de la tipul ăsta pe care l-ai jignit. Vii tu şi mă chemi.

Mi-a fost atât de ruşine. Aşa era el, avea un real simt al onoarei şi ai dreptăţii, şi oricând ar fi reacţionat în felul ăsta fără să clipească.

Când am crescut mare, am putut simţi mai bine bucuria pe care i-o aducea munca lui. Îi plăcea la nebunie, şi avea un entuziasm contagios. De fiecare dată când ajungea pe un platou de filmare, oamenii simţeau: *Tipului ăstuia chiar îi place ce face*. *Dacă mă gândesc mai bine şi mie mi se pare destul de amuzant*. Şi atmosfera se destindea, ceea ce dădea frâu liber creativităţii. Aşadar, chiar dacă ai de tratat o temă care nu-i prea distractivă şi presupune furie, tristeţe sau orice altă stare de felul ăsta, în momentul în care

o abordezi cu mulţumire, generozitate şi dragoste, totul devine mai uşor. Cu genul ăsta de generozitate am crescut eu, iar asta m-a ajutat să-mi dau seama că ceea ce mă face cu adevărat fericit se află chiar lângă mine.

BERNIE Cu toate astea, n-am întâlnit niciodată pe cineva care să afirme întotdeauna, cu sinceritate: *Gata asta e. Ţărmul pe care mă aflu acum este locul pe care-l caut; tot ce-mi trebuie se află aici*. O asemenea persoană trăieşte pe deplin momentul, aici şi acum, dar eu n-am cunoscut niciodată pe cineva care să fie mereu aşa. Oricât de mult ne străduim, vor exista situaţii de care vom dori să ne detaşăm, lăsându-le în urmă.

Dar, dacă într-adevăr te îndrepţi într-o altă direcţie, nu-ţi spun decât atât: schimbă măcar barca şi vâslele. Să presupunem că am ajuns pe malul celălalt, ce-mi zic? *Ei bine, am ajuns acolo datorită acestei bărci minunate cu setul ei de rame grozave, aşa că le voi păstra şi le voi duce cu mine peste tot*. Nu e ciudat? Acum mai trebuie să car după mine şi vâslele astea. Mai bine le-arunc cât colo şi sunt liber. Timpul trece şi vine momentul în care vreau să plec spre următorul ţărm. Voi avea probabil nevoie de un alt tip de barcă, cu alte vâsle, pentru că poate, de data asta, ţărmul următor se află peste ocean şi-mi trebuie un alt mijloc de transport.

În momentul în care am început meditaţiile zen, malul celălalt era pentru mine iluminarea. Eram sigur că, dacă o obţineam, aş fi înţeles totul mai clar şi aş fi fost fericit. Această primă experienţă mi-a arătat într-adevăr că totul mi-e la

îndemână şi că viaţa, aşa cum e ea, se întâmplă chiar în acest moment; nu trebuia să caut în altă parte. Dar această revelaţie, oricât ar fi fost de măreaţă, mă privea într-un fel doar pe mine. Căutarea mea ar fi putut să se sfârşească chiar acolo – cum se întâmplă în cazul unora –, dar eu am continuat să lucrez şi să exersez. În cele din urmă, mi-am dat seama că antrenamentul şi iluminarea nu se încheie niciodată, că experienţa iluminării are loc iar şi iar. Şi, de vreme ce o experienţă de iluminare este o trezire la viaţă, această trezire va fi tot mai cuprinzătoare. Ea începe atunci când te identifici cu corpul tău şi se întinde până în punctul în care simţi că te identifici cu întregul univers.

Pe măsură ce înţelegerea acestui fapt creştea şi căpăta profunzime, am schimbat barca de multe ori. Încă mai meditez în fiecare zi, dar trebuie să învăţ şi practici noi, mai ales pentru că am început să lucrez cu oameni care nu au făcut meditaţie niciodată.

JEFF Când eşti actor, trebuie să renunţi constant la barca cu vâsle. Interpretezi o scenă pentru prima oară şi crezi c-a ieşit nemaipomenit. Apoi cineva zice: „Oh, nu, scuze, s-a lipit un fir de păr de peliculă şi n-o mai putem folosi. „În secunda următoare te gândeşti: *Fir-ar să fie*! *Credeam c-am terminat cu scena asta*. *Acum trebuie s-o fac din nou*. *Ptiu*, *şi mi-a ieşit aşa de bine data trecută*, *ia să vedem dacă mai pot să joc exact la fel*. Mai degrabă trebuie să laşi barca deoparte, să uiţi de ce-a fost mai devreme şi să ajungi din nou în spaţiul acela gol.

Să zicem că totul e o chestiune de sincronizare. Poţi să te gândeşti: *Ai văzut ce bine a dat pauza aia de două secunde şi jumătate*? *A fost grozav*, *asta da sincronizare*. Însă pauza respectivă nu e neapărat oportună când ajungi să joci scena a doua oară, pentru că totul se schimbă.

BERNIE Pentru a ajunge pe un nou ţărm trebuie să o luăm pe un drum diferit de primul, adică să folosim un alt tip de ambarcaţiune: o barcă cu vâsle, cu pânze, un dirijabil…

JEFF…un submarin, nişte picioroange…

BERNIE…un planor. Pentru a ajunge unde vrem, ne alegem mijloacele de locomoţie şi modalităţile prin care le punem în mişcare, iar aici mă refer la obiceiurile noastre. Dar avem o problemă; ceva nu se potriveşte. Aşa că poate trebuie să coborâm din mijlocul de transport ales şi să zicem: *Okay*, *am ajuns în punctul ăsta*. *Barca pe care o conduc m-a băgat în bucluc*, *aşadar cu ce să ajung eu mai departe*, *către etapa următoare*? întotdeauna există o etapă următoare; e un antrenament neîntrerupt. Nu te opri. Spunem că viaţa curge, însă ne alegem mereu ambarcaţiunile şi modul de a le face să înainteze către următoarea parte a călătoriei. Asta îi include şi pe oamenii din jurul nostru. Cei care au avut o influenţă asupra vieţii noastre sunt şi ei, într-un anumit fel, ambarcaţiuni care ne duc spre un alt ţărm. În drumul nostru către o nouă destinaţie, ne alegem adesea şi o nouă tovărăşie.

JEFF Au existat diverşi oameni care au avut de-a lungul timpului o puternică influenţă spirituală asupra vieţii mele. Încă de la început,

mama obişnuia să ne împartă revista *Daily Word*, care a constituit pregătirea mea spirituală de bază până m-am făcut mare. E o publicaţie scoasă de Unity, o organizaţie creştină, cu vederi largi. Cred că e foarte deschisă către budism şi zen. Mama ne-o împărţea tuturor şi ne punea să o citim.

Când aveam 18 ani, am fost timp de zece săptămâni într-o tabără de instrucţie a Pazei de Coastă a Statelor

Unite. Eram pentru prima oară departe de casă pentru o perioadă atât de lungă. În taberele de instrucţie îţi răpesc identitatea, te înjosesc şi te umilesc, devii un număr. Într-o zi, căpitanul companiei zice:

— Ascultaţi, împuţiţilor, mâine e duminică. Toţi amărâţii care vor să meargă la biserică să facă un pas înainte. Ceilalţi rămân aici şi-o să scot untul din ei.

j

Bineînţeles că toată lumea s-a dus la biserică. Pastorul era un tip numit Don Harris, care ne-a zis aşa:

— În biserică nu sunteţi la armată. Sunteţi în casa Domnului.

Închipuie-ţi numai. În tabără, eram muştruluiţi şi făcuţi praf, iar el ne spune că ne aflăm în casa Domnului, acolo unde identitatea şi individualitatea noastră sunt sărbătorite, nu strivite. Gestul ăsta a însemnat foarte mult pentru mine. M-a ajutat să mă adaptez şi să privesc lucrurile cu totul altfel decât până atunci. Don m-a întors către creştinism, dar probabil nu către creştinismul tradiţional. Mi-a recomandat să-l

citesc pe Kazantzakis, de pildă *Ultima ispită a lui Hristos* şi *Exerciţii spirituale*.

M-a invitat să cânt în timpul slujbelor acompaniat de chitară. Nefiind tipul care să respecte mereu regulile, mi-a dat într-o zi, când eram în permisie, să-mbrac nişte haine civile – lucru pe care n-aveai voie să-l faci –, zicându-mi că vrea să-mi arate ceva, şi m-a dus la Avalon Ballroom din San Francisco să-i văd pe Janis Joplin şi pe Jefferson Airplane. Asta era cu mult înainte să devină ei celebri.

Aşa că Don a jucat un rol important în viaţa mea. De altfel, zece ani mai târziu ne-a cununat pe mine şi pe Sue.

Alţi doi tipi care m-au influenţat au fost Burgess Meredith şi John Lilly. La începutul anilor ’70, după ce am făcut un film împreună, Burgess m-a prezentat lui

John. John Lilly este cunoscut probabil în primul rând pentru lucrările lui despre delfini şi comunicarea între specii, dar şi pentru experimentele cu LSD. Fiind un om de ştiinţă care a cercetat natura conştiinţei, John a inventat capsula de izolare senzorială, un bazin ermetic neluminat şi izolat fonic, ce conţinea apă infuzată cu vreo 50 de kilograme de sare. Voia să ştie ce se întâmplă cu conştiinţa atunci când simţurile nu percep nimic din exterior.

Ne-a întrebat pe Sue şi pe mine dacă am vrea să-l ajutăm, să fim cobaii lui. Cu o salopetă pe mine în care arătam ca un cosmonaut, John m-a pus să intru în bazin, să mă întind în apă şi apoi să ies de trei ori la rând, pentru a-mi programa

mintea în aşa fel încât să fiu conştient că, dacă vreau, pot să ies afară oricând. M-am întins apoi în apa de 37 de grade care mă ţinea la suprafaţă, cu urechile înăuntru şi faţa afară. Nu mai auzeam decât bătăile propriei inimi. În secunda următoare mintea mea a început s-o ia razna: *John părea destul de ciudat – avea cumva sâni*? *– ce-i în apa asta de fapt*? *PANICĂ*! apoi mi-am venit în fire – era normal ca mintea mea să-şi pună toate aceste întrebări – şi-am început să mă relaxez.

Într-un fel, cred că atunci a fost prima oară când am intrat în starea de meditaţie. Mă întrebam la ce-aş putea să mă gândesc, iar apoi mi-am dat seama că aş putea privi pur şi simplu la ce se întâmplă. Mi-am analizat respiraţia. Am analizat cât de multă energie mentală şi câte gânduri produceam în interiorul bazinului, chiar şi în condiţiile în care lumea exterioară nu intra în niciun fel în contact cu mine. De fapt, aproape că-mi puteam vedea mintea ca pe un ecran, pe care erau proiectate gândurile şi imaginile. Începeam să-mi dau seama de puterea voinţei mele de a controla cumva aceste proiecţii.

Am rămas în capsulă timp de trei ore. Când am ieşit, m-au invadat toate culorile şi sunetele. Le-am perceput aşa cum n-o mai făcusem niciodată înainte, preţuind bogăţia şi frumuseţea lor. De asemenea, mi-am dat seama că proiecţiile de mai devreme ale minţii mele, care erau atât de clare când eram în bazin, continuau şi în afara capsulei. Dar ceea ce lipsea acum era senzaţia de vid şi de gol. În schimb, proiecţiile se ţeseau pe tot ceea ce percepeam cu ajutorul simţurilor, aşa că

era mai puţin evident că majoritatea informaţiilor pe care se bazau aceste proiecţii veneau de fapt din interiorul meu. Dobândisem nişte cunoştinţe care m-au ajutat şi mi-au fost de

folos în viaţă.

M-am familiarizat cu Alan Watts şi, bineînţeles, fiind un adolescent din anii bo, am început să consum droguri, înainte de a se converti la budism, Watts primise o educaţie creştină ca şi mine – cânta în corul bisericii, de 1

altfel –, aşa că se regăsea atât în mitologia creştină, cât şi în cea budistă. Pe deasupra mai consuma şi LSD şi era, ca şi mine, un om al timpului său.

Presupun că toţi cei pe care-i întâlneşti sunt pentru tine un fel de guru, pentru că te învaţă ceva. Dar, cum zici şi tu, dacă vreau să ajung pe un alt ţărm şi după aia pe altul, trebuie să schimb barca, vâslele şi oamenii cu care-mi petrec timpul.

Apropo de bărci, îmi place la nebunie termenul de *trim tabbing*, sau servocomandă, pe care l-a popularizat Buckminster Fuller. Vezi tu, petrolierele acelea uriaşe au nevoie de o cârmă pe măsură ca să poată întoarce. Dar inginerii au descoperit că e nevoie de prea multă energie ca să manevrezi cârma enormă. În schimb, au inventat servocomanda, care e o cârmă mică, ataşată cârmei mari. Ea o întoarce pe cea mare, iar aceasta întoarce nava.

Bucky zicea că noi toţi suntem nişte servocomenzi. Pentru a putea schimba mersul societăţii, trebuie să-ţi dai seama că eşti legat de o

cârmă mai mare. Îmi place să cred că noi doi suntem nişte servocomenzi şi că îi incităm şi pe alţii să devină mici cârme şi să întoarcă măcar puţin cârma cea mare, ca să ducem nava în direcţia spre care dorim să ne îndreptăm.

— *To dig* a pricepe, dar şi a-i plăcea; *groovy* – mişto, super; *to grok* – a înţelege într-un mod intuitiv, rezonând cu obiectul înţelegerii (cuvânt inventat de scriitorul Robert A. Heinlein) (n.trad.).

Dude, îţi ieşi din fire

JEFF Cultura hippie a fiecărei generaţii are nişte expresii care pentru mine sunt de o poetică înţelepciune, cum ar fi *dig*, *groovy* sau *grok*. Alta e *karass*, din *Leagănul pisicii* {Cat's *Cradle*) de Kurt Vonnegut. *Karass-ul* tău este grupul căruia îi aparţii, familia ta, dar nu neapărat cea biologică. Poate cuprinde chiar şi oameni pe care îi deteşti, dar care sunt foarte prezenţi în sfera ta.

Dig înseamnă mai mult decât *a pricepe*. Vreau să pricep pe deplin unde mă aflu şi ce fac şi să mă destind. Aşa că atunci când se întâmplă să fiu încordat, îmi zic: *Vrei să fii stresat*? *N-ai decât*; *hai*, *arată-mi cât de stresat poţi să fii*! Au fost zile în care m-am jucat de-a stresul până când am scăpat totul de sub control. A interpreta un rol înseamnă a te amăgi, a-ţi folosi imaginaţia din abundenţă. Poţi să faci asta şi dacă nu eşti actor, întotdeauna poţi să te joci cu ceea ce simţi.

Dar şi jocul ăsta trebuie exersat, ştii? Pregătirea este foarte importantă pentru mine, mai ales când mă simt stresat sau speriat.

BERNIE Exersatul e decisiv chiar şi atunci când, să zicem, cânţi de plăcere. Dar odată ce

începi să cânţi, se întâmplă ceva ce nu poţi exersa dinainte, ceva pentru care nu te poţi pregăti. Totul începe să se transforme şi te pomeneşti că îţi iese o altă piesă, o improvizaţie căreia îi urmezi mai departe cursul pentru că tocmai despre asta e vorba, să improvizezi. Aşa se întâmplă şi în viaţă. Pot să-mi fac planuri şi să mă pregătesc până în cele mai mici amănunte, dar, la un moment dat, mergând pe stradă, alunec pe o coajă de banană, aşa că trebuie să improvizez imediat ceva.

JEFF Şi viaţa o să te tot bage în belele, cum face şi cu Dude. *Aha, decip-asta ai rezolvat-o. Bine, atunci ce spui de astălaltă? Şi uite, mai vine una*. Pur şi simplu, se adună grămadă.

Dacă eşti deschis, nu e o problemă. Uită-te, de exemplu, la Orson Welles. Câte filme mai bune decât *Cetăţeanul Kane* (*Citizen Kane*) ai văzut? câţi ani avea când a regizat filmul, 25? Doamne! A filmat Gregg Toland, un director de imagine nemaipomenit, iar Orson Welles a vrut ca numele lor să apară împreună pe genericul de final, pentru că Toland jucase un rol atât de important în definitivarea acestui film. Şi Toland simţea la fel faţă de Welles.

Îi plăcea mult faptul că Welles era un începător în ale filmului şi că avea o imaginaţie atât de bogată. Welles nu prea ştia să facă filme. Am avut şi eu aceeaşi experienţă cu regizori care făceau primul lor film. Improvizaţia contează foarte mult; nici nu-şi dau seama ce pot face.

E interesant să vezi cât de diferit reacţionează oamenii la stres, chiar şi eu. Poţi să-ţi imaginezi stresul pe care îl trăiesc regizorii.

Dispun de un timp şi un buget limitate pentru a face un film şi trebuie să se confrunte cu asta în fiecare zi. *Cum o să mă descurc*? *N-am mai făcut asta până acum*. Problemele nu contenesc să apară, solicitându-i din ce în ce mai mult.

Făceam odată un film şi, chiar înainte să înceapă lectura de probă, în echipă, am spus:

— E ceva în neregulă cu ultima scenă, adică scena cea mai importantă a personajului meu.

Regizoarea şi scenariştii au fost de acord şi-au promis că o vom rezolva împreună, pe parcurs. Am continuat să lucrăm, conform programului, fără să mai avem timp de asta. Când faci un film, trebuie să-ţi fixezi priorităţile, să te ocupi exact de problema pe care o ai în faţă, înainte s-apară alta. Cu toate astea, eu am tot bătut-o la cap pe regizoare cu ce mă interesa pe mine.

Pe măsură ce ne apropiam de momentul filmării scenei cu pricina, îmi închidea pur şi simplu gura când mă vedea – ceva de genul: „Taci naibii din gură, Donny!” Avea un deosebit simţ al umorului, îmi spunea Prinţul Ideilor. M-am dezumflat. Cum să fac faţă acestui titlu?

Un aspect al problemei este că-ţi pasă. Pe de-o parte, vrei să-ţi pese, însă, dacă îţi fixezi un scop prea precis, asta îţi pune piedici. Deseori scriu cuvintele *fără scop* pe marginea scenariilor, ca să-mi amintesc să nu-mi fixez un scop atât de precis încât să ratez obiectivul. E asemănător cu ceea ce i s-a întâmplat campionului de bowling, care, până la urmă, n-a mai putut da drumul bilei. În cazul meu, începusem să devin foarte stresat, aşa că regizoarea îmi dădea cu flit de fiecare dată când

încercam s-o abordez. Mai erau câteva zile până la filmarea scenei respective şi nu puteam să dorm. M-am trezit în toiul nopţii şi mi-am zis: *Okay, e cazul să încetezi cu toată nebunia asta. Nu-ncerca să scoţi ceva din piatră seacă – mai bine vezi ce ai de făcut mai departe*. Şi deodată mi-a fost foarte clar că trebuie să cer ajutor de la alţii.

Mă înţelegeam bine cu regizorul de imagine, cu producătorul şi cu asistentul tehnic. M-am dus la ei şi le-am spus:

— Haideţi să lucrăm împreună şi s-o ajutăm pe regizoare să scoată un film cât mai bun.

Şi au făcut întocmai; au devenit, ca să spun aşa, regizorul meu virtual. Până la urmă, scena tot nu a ieşit perfect, dar a fost ceva mai bine. Aşa că, în loc să o facem desăvârşită, am făcut-o pasabilă, dar nu înainte ca eu să fiu ciocănit, stresat, dat peste cap; n-am dormit. Şi ăsta e doar un lucru mărunt. Când apar probleme mai mari, te pot face praf. E ca în scena din *Lebowski*, când străinul spune: „Uneori îi vii de hac ursului, iar alteori, ei bine, îţi vine el de hac”. Devine destul de hilar, înţelegi? Şi ce faci atunci? Observi: *Oh, da, în mod normal în situaţia asta aş face aşa. Interesant. Vreau şi acum să fac la fel? Este ăsta cel mai bun mod de a ieşi din încurcătură? Poate ar trebui doar să* mă bucur de ce fac şi să improvizez.

Deci, perfecţiunea este unul dintre celelalte ţărmuri. Şi sunt multe altele: De-aş putea să fiu mai bun, de-aş putea să fiu mai fericit, de-aş putea avea mai mult succes…

BERNIE De-aş putea ajunge la iluminare.

JEFF Asta-i greu.

Îmi vine în minte acel minunat călugăr benedictin care era olar, fratele Thomas Bezanson, şi care a creat nişte emailuri şi forme splendide; era genul de artist ce-şi distrugea nouăzeci şi opt de creaţii dintr-o sută, pentru că doar două erau pentru el destul de bune.

Pe de altă parte, avem exemplul lui Picasso, care a făcut tot cam aşa ceva, dar în alt spirit. De pildă spunea: *Uite*, *aşa e*, şi desena o scenă de pe Riviera franceză.

Iar tu spui: Mamă, ce tare-i asta.

El se uită şi zice: Nu, dar nu, asta nu e ce trebuie, poate… în timp ce tu zici: Stai! Stai, că strici totul…A, ba nu. Aha, înţeleg. A, ce interesant. O, Doamne, e minunat. Okay, bine, las-o aşa. Oh, nu, nu, iar o strici!

Şi face asta de vreo cinci sau şase ori, după care mototoleşte hârtia, o aruncă şi zice: *Ei*, *abia acum mi-au venit câteva idei*.

În cazul ăsta, el nu vedea nimic de valoare. Ori totul perfect, ori nimic, înţelegi?

BERNIE în ceramica japoneză există un adevărat stil, care se distinge prin faptul că olarul valorifică orice accident petrecut.

Când eşti un perfecţionist, ai prea multe aşteptări. Dar poate foarte bine să te preocupe locul în care te afli chiar acum, ceea ce se întâmplă în acest moment. Când sunt cu elevii mei, ei îmi povestesc că au citit ceva într-o carte sau că au auzit ceva de la un profesor, dar că nu cred că se vor ridica la înălţimea celor învăţate. Iar eu le spun:

— Aveţi grijă de voi în clipa asta. Împrieteniţi-

vă cu momentul prezent, nu vă gândiţi doar la cum ar trebui să fiţi sau la cum ar trebui să fie lumea. Acum vă găsiţi aici, deci cum vă purtaţi de grijă în acest moment?

Singurul mod în care poţi face asta este să renunţi la intenţia de a atinge perfecţiunea sau oricare alt ţărm pe care îl ai în cap şi să improvizezi plecând de la ceea ce se întâmplă acum. Deci, dacă de felul meu sunt un perfecţionist, voi avea grijă de mine aşa perfecţionist cum sunt. Ştiu că perfecţiunea e de neatins, întotdeauna fiind loc de mai bine, dar asta nu înseamnă că nu mă îngrijesc de tipul care vrea ca din instrumentul lui să iasă un sunet perfect. Asta nu pentru că e bine sau pentru că e rău, ci pentru că ăsta sunt eu în clipa de faţă şi vreau să am grijă de mine.

JEFF E frumos ce spui.

BERNIE Îţi dă un sens, îţi deschide o cale. Şi trebuie să te îngrijeşti de tine tot timpul cât mergi pe calea asta, nu numai în momentul în care treci linia de sosire, pentru că, nu uita, oriunde te-ai găsi, acolo e linia de sosire.

Dude adastă şi

Dude nu-i aici

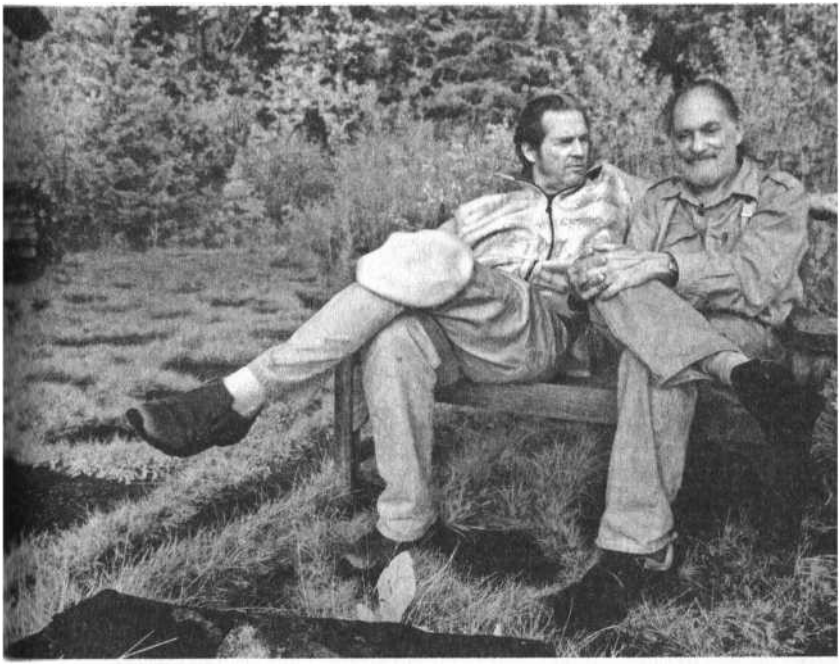

Păi, mă rog, cum să-ţi spun, asta e, cum ar veni, ăă, doar părerea ta jeff îmi place Dude, e foarte autentic. Se simte bine în pielea lui chiar şi când e furios ori supărat. Şi, în felul lui inimitabil, are har. Pe care-l degajă în orice relaţie: e bun când nu te aştepţi, binevoitor chiar şi când cineva nu merită, îngăduitor şi-atunci când nu e cazul, e prezent chiar dacă în realitate nu prea se sinchiseşte, doar fiindcă ştie că participarea lui e importantă pentru restul echipei. Lasă de la el în loc să se ţină cu dinţii. Ştii ce mi-a spus odată un fan al lui *Lebowski*? Credea că Donny este produsul imaginaţiei lui Walter şi un vechi camarad de arme de-al lui care, probabil, fusese ucis în Vietnam. Iar Dude îi cântă în strună, participând la conversaţiile în trei, chiar dacă ştie că Donny nu există. I-am întrebat pe Ethan şi Joël

Coen dacă aşa e şi mi-au spus că nu asta a fost intenţia lor. Oricum, dacă ar fi aşa, ar fi tipic pentru Dude; el se acomodează uşor.

BERNIE Poţi să-l numeşti unul dintre cei aleşi, un lamed-vavnik. Conform misticii evreieşti, există 36 de oameni drepţi, numiţi Lamed-Vav Tzaddikim. Sunt persoane simple şi modeste, şi atât de bune încât doar datorită lor mai lasă Dumnezeu lumea să existe, în loc să o distrugă. Însă nimeni nu ştie cine sunt ei, pentru că vieţile lor sunt foarte umile. Poate fi vorba de băiatul care»

livrează pizza, de casierul dintr-un restaurant chinezesc, de omul care spală geamuri sau de femeia care îţi vinde timbre la poştă.

JEFF Ţie-ţi mai place şi cuvântul *Mensch*, care în germană şi în idis înseamnă fiinţă omenească. Îţi trebuie mult să devii un *Mensch* în adevăratul sens al cuvântului, dar adevăratul *Mensch* nu ştie cât e de admirabil; îşi trăieşte viaţa pur şi simplu.

Ce vrea să însemne asta? Viaţa mea nu e doar viaţa mea, totul m-a adus în punctul ăsta: părinţii mei, părinţii lor, toţi cei dinaintea acestora şi orice altceva din viaţă.

BERNIE Eoni de karma, miliarde de ani de ADN, curgerea întregului univers – toate astea ne-au condus până aici. Aşadar, ce-avem de făcut? Să facem, pur şi simplu, ceea ce ne revine. Cred că cel care-i cu adevărat *Mensch* nu se frământă cu asemenea întrebări – cum să procedeze, ce să facă…

JEFF Şi *The Dude abides* – *Dude adastă*. După

definiţia oficială din dicţionarul Merriam-Webster, *to abide* înseamnă să aştepţi răbdător ceva sau să rabzi fără să cedezi, să accepţi fără să te revolţi. Asta nu e uşor, mai ales într-o lume guvernată de ideea de succes, o lume care urmăreşte recompensa imediată şi nu are răbdare, cum e societatea în care trăim noi. Adevărata adăstare este un dar spiritual care cere o mare măiestrie. Pentru mine, morala poveştii este: fii bun. Poartă-te cu ceilalţi aşa cum vrei să se poarte şi ei cu tine. Niciodată nu ştii dacă străinul care-ţi iese în cale nu e un înger – sau poate Dude – sub altă înfăţişare. *Adevărat vă spun că, ori de câte ori aţi făcut aceste lucruri unuia din aceşti foarte neînsemnaţi fraţi ai* Mel, *Mie mi le-aţi făcut*} Indiferent dacă Dude e sau nu un lamed-vavnik…

BERNIE…ori un lamed-lovnik…

JEFF… sau un înger deghizat ori doar un ratat cu inimă bună, ar trebui să ne purtăm cu el aşa cum se poartă şi el cu noi, cu respect şi compasiune. Ar trebui să ne purtăm cu toţi cei pe care îi întâlnim aşa cum ne-am purta cu un suflet drept, datorită căruia lumea continuă să existe. E ceea ce face Dude.

BERNIE în acelaşi timp, Dude e foarte asemănător cu noi. Şi pe el îl supără diverse chestii, când cineva face pipi pe covorul lui, de exemplu. Şi el are gânduri, frustrări şi tot ce avem şi noi, dar ele nu-i determină acţiunile. Acţiunile sunt determinate de clipa prezentă.

JEFF Merge pe drumul lui, e foarte autentic, dar, din când în când, haosul vieţii îl aruncă peste bord. Vâsleşte cu bucurie, dar se întâmplă mereu

lucruri noi şi trebuie să se adapteze.

BERNIE Căci nicăieri nu există loc perfect. Primul lucru pe care ne învaţă Buddha este că viaţa înseamnă suferinţă. Nu vrea să zică doar suferinţă sfâşietoare, dureroasă, i. Evanghelia după Matei, 25: 45.

traumatizantă, ci ceva mai elementar de-atât. Nu contează cât de bine ne descurcăm sau cât de fericiţi suntem în esenţă, în fiecare zi apar lucruri noi care ne nemulţumesc sau ne dezamăgesc.

Pentru Dude, filmul începe cu o mică suferinţă, pentru că cineva face pipi pe covorul lui, covorul care se potrivea perfect cu camera. Până atunci el nu făcuse decât să vâslească bucuros la vale în barca lui, stând întins în cadă, bându-şi paharul de White Russian, ascultând sunetul balenelor şi jucând bowling. Dar deodată se întâmplă ceva, aşa că el trebuie să se adapteze, se duce să-l întâlnească pe bogatul domn Lebowski şi filmul continuă din acel punct. Exact în momentul în care nu-i mai pasă de covor, apare altceva. Şi, când nu-i mai pasă nici de asta, iar vine ceva. Întâmplările se înlănţuie şi suferinţa se adânceşte. De ce? Pentru că Dude nu se aşteaptă ca surprizele neplăcute să se ţină lanţ. E ca fiecare dintre noi şi se gândeşte că locul perfect, unde totul va fi bine, este chiar după colţ; tot ce are de făcut e să ajungă după acel colţ. Apoi apare iar ceva şi tot aşa.

Dar Dude adastă, aşa că, în scurt timp, se obişnuieşte cu noua situaţie. Nu se poate spune acelaşi lucru şi despre amicul său, Walter. Walter îl dă mereu pe Dude cu un pas înapoi: *Nu frate*,

aşa ceva n-am să accept. E ca noi toţi. Cineva află că are cancer sau că nevasta l-a părăsit pentru altul sau că a rămas şomer. Lucruri neprevăzute continuă să apară, şi asta voia să spună Buddha când vorbea despre suferinţă. Şi noi ce răspundem? *N-o să accept aşa ceva*. Dar aşa este viaţa, o continuă schimbare, plină de suişuri şi coborâşuri. Şi, ca şi Dude, trebuie să adăstăm. Walter însă nu poate accepta că aşa e viaţa, prin urmare continuă să sufere.

JEFF Ce-mi place scena în care Dude îşi pierde controlul şi ţipă la Walter:

— Vrei să te calmezi?

Şi Walter zice:

— Sunt mai calm decât tine.

— Walter, vrei să…

— Mai calm decât tine.

Oamenii cred că Dude este de un calm imperturbabil, însă în scena aia e cât se poate de crispat. De fapt, tot filmul e despre tipul ăsta destins şi relaxat, pe care viaţa îl dă peste cap. Dar el nu se simte umilit, nu face eforturi să fie cineva anume, el e întotdeauna Dude.

Şi eu mă regăsesc în el, pentru că îmi place mult viaţa tihnită. Iar ca să fii tihnit trebuie, între altele, să te ridici la înălţimea aşteptărilor pe care le au ceilalţi de la tine. De exemplu, mulţi cred că eu am această personalitate, că eu sunt Dude. Dar nu sunt. Am în mine ceva din Dude, dar sunt altfel decât el, am şi alte trăsături. Pot să fiu stresat şi nervos, dar, spre deosebire de Dude, nu prea mă simt în largul meu când le arăt oamenilor aceste fisuri în personalitatea mea.

O să-ţi dau un exemplu. Thomas Nellen mi-a aranjat părul şi machiajul în mai multe filme. E un elveţian grozav, foarte meticulos, un mare artist şi ne place să vorbim şi să schimbăm idei în timp ce el mă pregăteşte. Una dintre sarcinile lui e să se asigure că pe tot parcursul filmului înfăţişarea mea are continuitate şi se potriveşte cu rolul. De exemplu, părul meu trebuie să arate corespunzător în fiecare scenă, aşa că, dacă personajul pe care-l interpretez e tuns într-un anumit fel şi acest personaj îmbătrâneşte, trebuie să îmbătrânească şi părul. Dacă personajul nu îmbătrâneşte în film, părul trebuie să arate la fel chiar şi după câteva luni de filmări. Şi să nu uităm că întotdeauna se filmează aleatoriu, iar părul trebuie să se potrivească cu scenele pe care le faci în ziua respectivă. Treaba lui Thomas este să fie atent la toate micile detalii. A realiza un film e o chestiune de mici detalii. E ca şi când ai face un truc magic. Când creezi o iluzie, publicul nu vrea să vadă cum se face. Dacă un tip are un nas fals, nu vrei să vezi cum se leagă nasul fals de nasul adevărat, vrei ca totul să pară real şi, de aceea, e nevoie să se potrivească la fix. Dacă nu se potriveşte, publicul nu mai e vrăjit şi nu mai urmăreşte povestea.

Aşadar, la sfârşitul unei zile foarte stresante, Thomas vrea să-mi tundă un pic părul. Asta-i treaba lui, nu? Şi o face cu respect.

— Când ai vrea să te tunzi, Jeff? Părul tău e din ce în ce mai lung.

Dar eu, încă din copilărie, am o problemă cu părul, de pe vremea când tunsul şi toate resturile

alea de păr de pe cămaşa mea mă scoteau din minţi. Nu reuşeam să le curăţ niciodată. În afară de asta, te simţi ca Samson: îţi tai părul şi-ţi pierzi puterea. Aduce puţin şi cu superstiţiile din sport, când eşti întrebat:

— Hei, nu vrei să-ţi speli şosetele?

Iar tu răspunzi:

— Nu, astea sunt şosetele mele norocoase, nu te-atinge de ele.

— Eee, haide, spală-ţi şosetele. Care-i diferenţa?

— Nu te-atinge de şosetele mele!

Situaţia e cum e, sunt iritat şi vreau să plec acasă, aşa că-l tot amân:

— Dacă mă tunzi acum, va trebui să mă tunzi şi mai încolo, iar eu vreau să-mi păstrez părul cât de lung se poate pentru următorul film.

Tot Thomas o să se ocupe de părul meu şi atunci.

Şi-mi zice:

— Da, Jeff, dar nu te-ai mai tuns de trei săptămâni.

Eu îi răspund:

— Thomas, oricum în rol trebuie să am părul lung. Dacă trebuia să fiu chel şi nu m-aş fi ras pe cap timp de trei săptămâni, s-ar fi observat. Dar cu claia asta, n-o să observe nimeni diferenţa.

Discuţia merge mai departe şi cedez până la urmă:

— Okay, taie-mi odată nenorocitul ăsta de păr. Tu eşti specialistul, tu te pricepi cel mai bine, dă-i drumul, hai.

Aşa că el mă tunde, în timp ce eu stau pe

scaun şi încerc să meditez, corect? Meditez furios o jumătate de oră, simţind şi auzind fiecare tăietură de foarfecă în tot acest timp. Până la urmă termină, iar eu îi zic:

— Mulţumesc, apreciez conştiinciozitatea ta.

Dar sunt plin de nervi.

Mă duc acasă şi urmează două zile libere. În timpul ăsta nu pot să dorm pentru că mă tot gândesc la treaba cu părul. Îmi spun: *Ce tot faci*? *De ce eşti obsedat de asta*? *E ridicol*. Dar continui să întorc problema pe toate părţile şi mă gândesc la ea zi şi noapte. În acelaşi timp, citesc despre practicile tibetane Lojong, care sunt în esenţă îndemnuri să ne implicăm efectiv în aceste situaţii incomode şi să fim deschişi în faţa lor, ca şi cum ar fi nişte daruri. Şi dau peste un îndemn care mă impresionează în mod special: *Păstrează-ţi mintea mereu veselă*. Preţuieşte conflictele ca pe un prilej de a te trezi.

După două zile, mă întorc la treabă:

— Thomas, ce mai faci, omule?

El zice:

— Sunt bine.

Eu:

— Ei bine, eu am fost dat peste cap. N-am mai dormit de trei nopţi, m-am tot gândit la povestea asta ridicolă cu părul.

Iar Thomas zice:

— Să fiu sincer, şi eu m-am simţit ca un rahat tot weekendul.

Şi, deodată, totul a luat o altă întorsătură. A început să semene cu un fragment din serialele astea – *Rockefeller Piaza 30* (*30 Rock*) sau la *birou*

(*The Office*), ştii? Am râs împreună, i-am povestit prin ce trecusem. Adică, îţi dai seama ce-a ieşit de la un centimetru de păr? Asta ziceam eu despre cum e să vrei să te ridici la înălţimea aşteptărilor. Se presupune că sunt un tip nonşalant şi uită-te şi tu cum mă supăr din aproape nimic.

Îi zic:

— Istoria asta e foarte productivă pentru noi. Poate fi *koan-xă* nostru despre păr.

Thomas întreabă:

— Ce vrei să spui?

Iar eu îi propun să facem ce fac uneori împreună cu soţia mea. Stăm faţă în faţă. Unul dintre noi îşi exprimă gândurile, iar celălalt doar ascultă şi primeşte, până când primul nu mai are nimic de zis, iar atunci inversăm rolurile. Şi continuăm să facem asta până când fiecare dintre noi simte că e destul. Uneori schimbul are loc, alteori nu; e o improvizaţie. Aşa că Thomas şi cu mine am făcut acelaşi lucru şi ne-am distrat, devenind mai apropiaţi. A fost stânjenitor pentru amândoi, dar pe de altă parte relaţia noastră a devenit mai profundă, pentru că toate aceste mici ciocniri şi stări incomode sunt de fapt prilejuri ca să explorezi şi să-ţi menţii trează curiozitatea: *Oh, asta e o chestie interesantă*, *despre ce e vorba*? *De ce m-am supărat aşa de tare*? *Asta voiam să zic cu implicarea activă*. *Pentru Thomas a fost o ocazie să afle asta*: *Tu credeai că eu sunt un tip calm, nonşalant şi degajat*? *Adevărul e că pot fi la fel de încordat, sictirit şi tâmpit ca oricare altul E jenant, ştii*? *Aduce cu Dude în scena aia, când începe să ţipe şi Walter îi tot spune*:

— Sunt mai calm decât tine. Mai calm decât tine.

Oamenii cred că sunt detaşat şi că nimic nu mă atinge, şi e jenant să le arăţi o cu totul altă latură a ta. Dar dacă, în loc să neg această latură, devin conştient de ea, atunci pot să descopăr calea spre vindecare şi să nu mă mai perpelesc dup-aia acasă: *Nenorocitul ăla de Thomas n-are habar*. *Chiar nu pricepe că nu e doar o problemă de potrivit păr*ul, *că există o viaţă interioară a actorului în care nu trebuie să se amestece*? Poţi să insişti şi să te aperi cât pofteşti, tot ce faci este să-ţi înăbuşi conştiinţa de sine şi sentimentul de jenă, ştii? Cu Thomas am rezolvat problema, rămânând ceea ce sunt eu de fapt, fără să trebuiască să mă ridic la înălţimea nu ştiu căror aşteptări.

Dar Dude nu e incomodat de situaţia jenantă în care se află. E autentic, iar el şi Walter improvizează împreună. Se enervează pe Walter, dar îl iubeşte în acelaşi timp. Îmi place mult scena de la sfârşit când cei doi se îmbrăţişează şi Dude e plin din cap până-n picioare de cenuşa lui Donny, care-i acoperă ochelarii de soare.

BERNIE AJT lucru care-mi place la Dude este că nu pune la colţ pe nimeni. Când ceilalţi fac lucruri care nu ne plac, îi punem uneori într-o situaţie incomodă, pentru a le arăta ce greşeli au făcut şi ce răi sunt. E ca şi când ai prinde un şobolan. Dacă îl încolţeşti şi nu mai are scăpare, te va ataca. Pe Dude nu îl vezi făcând asta. E încăpăţânat, dar lasă celuilalt o cale de ieşire. Pe când Walter încearcă continuu să prindă

şobolanul, împingându-i pe ceilalţi într-un colţ de unde nu le mai rămâne decât să atace.

JEFF Trebuie să le laşi o portiţă de scăpare. Nu te învaţă zenul să te sinucizi? Adică nu în sensul literal, ci să-ţi ucizi ego-ul, identitatea. Nu e asta calea de scăpare în zen?

BERNIE Mulţi maeştri zen vorbeau aşa. Ei spuneau că, pentru a ajunge la iluminare, pentru a simţi că toate-s una, trebuie să renunţi la trupul şi la mintea ta. Dar există o ieşire mai accesibilă, iar aceasta este să conştientizezi ceea ce spune Dude în film: *Mă rog, asta e doar părerea ta*. Când spui asta, există întotdeauna o cale de ieşire. Dacă credem că anumite lucruri reprezintă adevărul absolut, ne vom lupta şi vom ucide pentru ele, dar să te baţi pe o părere e mai greu.

JEFF Părerile pot fi respectate. Ne aflăm în aceeaşi situaţie, numai că eu am o versiune despre cele întâmplate, iar tu ai alta.

BERNIE În China, una dintre cele mai renumite figuri din zen este Huineng, supranumit al Şaselea Patriarh. Era un ţăran analfabet care tăia lemne pentru a se întreţine pe sine şi pe mama sa. Într-o bună zi se duce să-şi vândă lemnele în târg şi aude un călugăr care recita un verset din *Sutra de diamant*: „Nu te statornici nicăieri, ilumineză-te. „Dacă nu te statorniceşti niciunde, te eliberezi de tine pentru a lăsa loc compasiunii. Iar tipul ăsta care nu ştie nimic despre budism, un tăietor de lemne, aude acel verset şi are o profundă experienţă de iluminare.

JEFF Ştia ce înseamnă cuvintele?

BERNIE Nu. Iluminarea nu vine pentru că

înţelegi nişte cuvinte. Ai putea spune că ele au declanşat transformarea sa, dar, de fapt, era vorba de viaţa lui întreagă care l-a adus până în punctul în care a auzit versetul şi a trăit o iluminare profundă.

Aşa că l-a întrebat pe călugăr de unde ştie versetul cu pricina, iar călugărul i-a spus că în nord se află o mănăstire unde te învaţă lucruri de felul ăsta. Pleacă spre nord, iar stareţul mănăstirii îl întreabă:

— Cum de-ai venit aici? Tu locuieşti în sud.

În acele timpuri, chinezii din nord îi considerau inferiori pe cei din sud. Conform tradiţiei, Huineng a răspuns:

— Pe Calea care nu face diferenţa dintre nord şi sud.

Adevărata natură a Căii, a vieţii, este că noi toţi suntem un întreg – nu există diferenţe.

Se dovedeşte că stareţul acela se pregătea să se retragă de la mănăstire şi-şi căuta un succesor. Era o mănăstire mare, unde călugării îşi făcuseră ucenicia timp de 20 – 30 de ani; firește, se gândeau cu toţii că unul dintre ei va lua locul bătrânului. Însă stareţul şi-a recunoscut succesorul în persoana lui Huineng, luându-se numai după răspunsul acestuia. Totuşi, în loc să-l primească la mănăstire, stareţul l-a trimis să lucreze la moară.

Într-o noapte, s-a dus la moară şi i-a spus lui Huineng că îl va face succesorul său, următorul în şirul maeştrilor

»» zen. Dar l-a avertizat că ceilalţi călugări nu

vor ezita să-l omoare, pentru că s-au pregătit atâta amar de vreme crezând că următorul stareţ va fi unul dintre ei, şi nu un tăietor de lemne analfabet, venit din sud, aşa că l-a sfătuit să fugă ca să-şi salveze viaţa. I-a dat lui Huineng mantia şi vasul, care erau însemnele succesiunii, iar Huineng a fugit.

Bineînţeles, unul dintre mai-marii peste călugări, un fost general, i-a dat de urmă. În momentul în care Huineng şi-a dat seama că va fi prins, a lăsat mantia şi vasul pe pământ şi s-a ascuns după o piatră. Călugărul a încercat să le ia, dar nu le-a putut ridica. Cuprins de spaimă, l-a rugat pe Huineng să-l ierte şi să-i dea o învăţătură. Huineng l-a întrebat:

— Care era chipul tău originar, înainte să ţi se nască părinţii?

Asta e ca şi când ai întreba: ce a fost înainte de părinţii tăi şi de părinţii lor, înainte de orice şi oricine la care te poţi gândi? În momentul acela, călugărul a avut o experienţă de iluminare. I-a mulţumit lui Huineng, dar Huineng i-a spus să nu dea uitării toţi anii de pregătire şi de învăţătură petrecuţi sub îndrumarea vechiului stareţ. El este învăţătorul tău, a spus Huineng, iar acesta este doar un moment, asemenea unei coame de val care a străbătut mările timp îndelungat.

Există momente extraordinare, dar ele vin abia după ce te-ai pregătit o viaţă întreagă.

Nu te statornici nicăieri, *ilumineazăteprin compasiune*... Dude nu se statorniceşte nicăieri, ceea ce înseamnă că Dude poate să existe peste tot. Dude nu este legat de o imagine de sine

anume, de o identitate, de un anumit curs al vieţii. De vreme ce nu se statorniceşte nicăieri, e liber să existe peste tot.

JEFF Cum zice şi în mesajul telefonic: *Dude nu-i aici*.

BERNIE Dacă persişti într-un anumit loc, te blochezi, pentru că eşti ataşat. Pe de altă parte, dacă te regăseşti peste tot, în toată lumea, nu eşti ataşat de nimic, aşa că eşti liber. De îndată ce te ataşezi – *Hei, s-a pişat pe covorul meu*! – , persişti într-un anumit loc şi începe suferinţa.

JEFF Shunryu Suzuki, cel care a pus bazele Centrului Zen din San Francisco, spunea că, dacă ceva nu este paradoxal, atunci nu e adevărat. Dacă spui că a fi niciunde este acelaşi lucru cu a exista pretutindeni, atunci a exista undeva şi a nu exista undeva e cam acelaşi lucru. Poate fi foarte derutant, da' e adevărat în acelaşi timp.

BERNIE Cred că ne derutează fiindcă suntem prea afundaţi în logica aristotelică, conform căreia nu poţi în acelaşi timp să exişti şi să nu exişti într-un loc. Dar şi lumina e undă şi totodată particulă. Când eşti blocat şi o vezi doar ca undă ori numai ca particulă, nu poţi percepe întregul complex. Deci avem nevoie de un nou tip de paradigmă, una care să ne ajute să înţelegem că putem să fim şi să nu fim aici în acelaşi timp.

JEFF Heraclit, un filosof grec care a trăit înaintea lui Aristotel, spunea că nu poţi să te scufunzi de două ori în acelaşi râu, pentru că râul se schimbă mereu. Şi eu mă schimb mereu; nu mai sunt persoana de acum un minut. Aşa că unul nu este identic cu unul, pentru că nu există doi de

unul care să fie exact la fel.

BERNIE Asta e părerea ta.

JEFF Exact, asta e părerea mea. Două… două… două bomboane mentolate într-una singură![3]

Sună telefonul, Dude jeff în Los Angeles, ne-a scuturat zdravăn cutremurul din 1994. A fost ceva de speriat cutremurul ăla; ai trăit vreodată aşa ceva?

BERNIE A fost demult un cutremur mare în Los Angeles, cam prin 1970, care a lovit rău Valea San Fernando. Eu eram la cercul de meditaţie. Clădirea s-a zgâlţâit destul de tare, dar am rămas aşezaţi tot timpul, până la sfârşit.

JEFF Locuiam în zona Santa Monica Canyon, pe strada Adelaide. Ulterior m-am uitat pe o mică hartă cu locurile în care existau falii şi mi-am dat seama că şi sub casa noastră era una. De obicei dorm dezbrăcat, iar în noaptea aia – BUM! Am crezut c-a venit războiul sau că ne invadau extratereştrii. Erau cioburi peste tot. M-am sculat şi-am alergat până în cealaltă parte a casei, ca să iau copiii, încercând să nu calc pe ele. Şi-apoi au urmat replicile. Trăiam de o viaţă întreagă în L.A., dar asemenea cutremur nu mai văzusem. Se oprea şi apoi o lua iar de la capăt, şi tot aşa.

Încă mai ţin minte că trebuia să opresc gazul. Într-o situaţie ca asta, e primul lucru pe care-l faci, şi mie mi se pare o treabă bărbătească, ştii, să cobori în pivniţă în toiul unui cutremur, în timp ce sus, în casă, soţia stă cu copiii sub tocul uşii.

3 Sloganul unei reclame televizate apărute în Statele Unite în anii ’60 (n. trad.)

Însă cu fusesem plecat de-acasă atâta vreme cu filmele mele, încât habar n-aveam unde se găsea robinetul de gaz, în schimb ştia soţia mea, Sue, care a coborât ca să-l închidă, iar eu am rămas sus, înghesuit împreună cu fetele în uşă.

Ne-am petrecut restul nopţii în sacii de dormit, în curtea din faţă, întrebându-ne ce se va mai întâmpla. Dar când ne-am trezit, viaţa îşi reluase cursul normal, oamenii pedalau pe biciclete, toată lumea se purta de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, refuzând realitatea.

Asupra mea însă, cutremurul a avut un mare impact. Ne bazăm atât de mult pe faptul că pământul e de neclintit şi avem un şoc când începe să se mişte şi să se zgâlţâie. Am rămas din noaptea aia cu o teamă adâncă şi am devenit conştient că nu poţi conta pe absolut nimic. Înainte de cutremur, eram sigur că pământul e de neclintit; nici nu mă gândeam la asta, era de la sine înţeles. Dar apoi mi-am dat seama că se poate întâmpla orice. Atunci mi-am dat seama cât de important e să nu accepţi realitatea, continuând astfel să trăieşti într-un soi de obişnuinţă care te ajută să uiţi cât de precar şi de trecător este cu adevărat universul.

Oamenii se adaptaseră.

BERNIE în viaţă trebuie să ne adaptăm, pentru că mereu se schimbă ceva. Ştii de ce-mi aduce aminte asta? Găinile se ouă ca să scoată pui. Când puiul este pregătit să iasă, ciocăneşte în coaja oului: *cioc*, *cioc*, *cioc*. Auzind asta şi simţind c-a venit momentul, găina cloncăne puţin şi răspunde şi ea cu un ciocănit, lovind cu ciocul din

afară: *cioc*, *cioc*, *cioc*. Sparg împreună coaja, iar puiul iese la lumină. Dacă găina ciocăneşte prea devreme, puiul moare, pentru că nu este pe deplin format. Dacă o face prea târziu, puiul se sufocă. Deci sincronizarea e chiar importantă în cazul ăsta.

La fel, în fiecare secundă se naşte un nou univers, un nou eu. Dacă eşti reglat pe frecvenţă, poţi auzi ciocănitul universului care face: *Cioc*, *cioc*, *cioc*, *vreau să mă nasc*! Poate e un nou Jeff care vrea să se nască sau un nou Bernie sau o întreagă lume nouă. Sunt afară şi vreau s-ajut, aşa că trebuie să ciocănesc înapoi. Dar ce instrument să folosesc pentru a ajuta să se nască această lume nouă? Nu sunt găină. Am alte opţiuni. Am o şurubelniţă, am dragoste, am un cot, am tot felul de unelte.

În zen există o figură, un fel de grăsan, seamănă puţin cu Moş Crăciun, dar fără barbă.

JEFF ÎI ştiu, e Hotei, nu-i aşa? Sue mi-a dat o statuetă frumoasă din lemn a lui Hotei, să mi-o pun în birou.

BERNIE Hotei are o traistă plină cu unelte, iar uneltele lui reprezintă tot ce e pe lume. Are pudră de talc, prezervative, o şurubelniţă.

JEFF Crezi că are şi-un vibrator?

BERNIE Are şi vibrator, are cărţi, orice îţi trece prin cap. Traista lui conţine orice obiect care există pe lume, iar el se plimbă prin piaţă şi vorbeşte cu toţi cei pe care-i întâlneşte, folosindu-şi uneltele ca să aibă grijă de ei.

Ştii de cine îmi aminteşte? Tu locuieşti în Santa Barbara. Şi eu am locuit acolo şi, de fiecare dată când îl vedeam pe Jonathan Winters[4] plimbându-se prin Montecito, îmi aduceam aminte de Hotei.

JEFF Erai prieten cu el? Eu l-am întâlnit prima oară în copilărie, eram cu părinţii mei. După vreo 30 de ani, am dat nas în nas cu el în Santa Barbara, într-o farmacie. Am simţit din partea lui o familiaritate bruscă. Şi-a schimbat vocea într-una răguşită, de Maude Frickert[5], aşa că mi-am luat şi eu o voce de-asta ciudată. Nu ne

mai opream. Până la urmă am lăsat-o baltă şi-am început să vorbim despre pictură. El pictează, dacă nu ştiai.

4 Jonathan Winters (1925-2013), actor de comedie american (n. trad.).
5 Maude Frickert, personaj interpretat de Jonathan Winters (n. trad.).

BERNIE Tot cam aşa e şi Hotei. Se duce în tot felul de locuri şi aude ciocănitul – *cioc*, *cioc*, *cioc* – din direcţia a ceea ce trebuie să se nască, bagă mâna în traistă şi scoate unealta potrivită ca să ajute la naştere. În zen, ne pregătim pentru a deveni simpli, ca Hotei, ca un *Mensch*. Nimic special, doar ceva în genul lui Jonathan Winters, care se plimbă prin Montecito şi vorbeşte cu toată lumea. Ascultăm ciocănitul universului ce vrea să se nască şi scoatem un instrument potrivit ca să ajutăm la naştere.

Aşa că Hotei, care poate fi femeie sau bărbat, e un mare Bodhisattva[6], un mare *Mensch*. În măsura în care nu se statorniceşte nicăieri, ceea ce înseamnă că este peste tot, poate ajuta mai mulţi oameni.

JEFF Hai să-ţi spun ce mi-a venit în minte. Am făcut o excursie cu prietenul meu Dawa, un budist tibetan. Şi, cum mergem noi aşa pe dealurile de la Santa Barbara şi ajungem la un hotel vechi care a ars cam acum o sută de ani, ne simţim ca Indiana Jones explorând vechile catacombe de piatră. Acolo sus mai sunt şi nişte izvoare grozave cu apă caldă. Intrăm înăuntru, iar apa aceea minerală care bolborosea la suprafaţă avea temperatura perfectă, nici măcar un grad în plus sau în minus. Absorbim prin piele toate mineralele alea formidabile şi ne simţim minunat, apoi o luăm spre casă, vorbind despre dharma şi coborând dealul. Observăm că, mergând unul lângă altul, câte unul dintre noi se mai împiedică

6 în budismul zen, un Bodhisattva e o persoană care, motivată de compasiune, făgăduieşte să ajute la deplina iluminare a tuturor fiinţelor.

sau mai alunecă, iar celălalt îl prinde din reflex, exact cum te prinzi pe tine însuţi când îţi pierzi echilibrul. Şi mă gândesc: *Asta da interconexiune*, *şinele se confundă cu cel de lângă tine*, *asta-i adevărata unitate, asta înseamnă nirvana* – înţelegi tu, în timp ce mergeam aşa la vale ca şi când eram unul singur, simţindu-ne atât de bine.

Pe neaşteptate, apare pe cărare un nebun – nebun de legat, vreau să zic. Era furios, înspăimântător, un fel de demon. Şi toate gândurile mele fanteziste se volatilizează pe dată – PUF! În schimb, încep să mă gândesc: *Sper să nu-7 ni facă rău*, *ce bine că am câinii cu mine şi pe tipul ăsta care vine din Tibet*, *poate ştie nişte figuri dejiu-jitsu ca să ne apere*. Nu există nimic în mine care să zică: *Măi omule*, *ce-aş putea să fac să te-ajut*? *Pari puţin răvăşit*. Trece pe lângă noi, se uită înapoi şi zice:

— Vrei să te pui cu mine?

Iar eu nu mai sunt aşa de exaltat, s-au dus ideile de mai devreme.

Viaţa îţi face asta mereu, că tot vorbeam de cutremure» *1* adineauri. Crezi că e totul minunat? PUF! Iar ceea ce încercăm noi să facem e să ne ridicăm, să înţelegem despre ce e vorba, să ajungem la iluminare, orice, numai să nu ne împiedicăm din nou.

BERNIE Noi avem grade diferite de înţelegere, înlănţuirea existentei nu ni se relevă tuturor la fel, iar misiunea noastră este de a potenţa această înţelegere. E un drum fără sfârşit, lung cât o viaţă. Dar ştii de ce-mi aduce aminte povestea ta? De păpuşile alea umplute la bază cu

nisip. Le împingi şi ele se balansează de la dreapta la stânga, iar apoi se stabilizează. Pe măsură ce înveţi, şi tu te umpli cu nisip. La început, chiar şi o forţă neînsemnată te poate dărâma când te loveşte; te balansezi descriind curbe largi, până când ajungi să te redresezi. Cu cât ştii mai multe, cu atât e nevoie de o lovitură zdravănă ca să te dărâme şi, chiar dacă te datini puţin, imediat te-ai şi îndreptat.

JEFF Dar nu se poate spune că *niciodată* nu eşti pus la pământ.

BERNIE Oricât nisip ai reuşi să aduni, oricât de mult te-ai pregăti, întotdeauna va exista o forţă suficient de mare încât să te doboare. Important nu e să nu fii doborât, ci cât de repede te poţi ridica în picioare. Poate te vei gândi: *Oh, am fost doborât, ăsta-i un semn că nu sunt destul de bine pregătit*. Dar faptul că te-ai confruntat cu o situaţie care te-a depăşit nu-i decât un prilej pentru a exersa şi mai mult.

JEFF Astfel de situaţii mă intimidează şi atuiici nu mai risc, deci nu mai fac mare lucru, pentru că simt că nimic din ceea ce fac nu va fi vreodată de ajuns. Sau poate că e întotdeauna de ajuns.

BERNIE Ceea ce contează este să nu conteneşti să faci;

*

orice altceva este opţional.

JEFF Apropo de cloşca cu pui, găina nu are doar un ou, ci o grămadă de ouă, aşadar pe care-l alege? Eu ce aleg? Durerea din mine, pe cineva care are nevoie de ajutor ori bucata aia de lemn

de-acolo din care aş vrea să fac o sculptură?

BERNIE Gândeşte-te la corpul tău. Te tai la încheietura mâinii şi la degete. Ce alegi mai întâi? Fireşte, prima oară te ocupi de încheietură.

JEFF Te îndrepţi către rana care are cea mai mare nevoie de îngrijire. Viaţa înseamnă alegere.

BERNIE Problema este când devii frustrat. Oh, se întâmplă prea multe, nu pot să am grijă de tot. Mi-am tăiat încheietura, mi-am tăiat degetul, prea multe lucruri de care trebuie să mă ocup! Oamenii pot deveni atât de frustraţi, încât nu mai fac nimic.

JEFF Când eşti viu, trebuie să faci ceva. A nu face nimic e tot un fel de activitate.

BERNIE Când era micuţ, fiul meu, Marc, se uita în farfurie şi, dacă mâncarea nu-i plăcea, spunea:

— Toate-s scârboase!

Dar şi cu un meniu scârbos trebuie să faci ceva. Toate frământările şi gândurile ulterioare – *Trebuia să fi făcut mai mult*? *Să fi făcut mai puţin*? – sunt de prisos. Te dezvolţi în măsura în care faci ceva; restul nu sunt decât comentarii fără rost. Ce s-a făcut e bun făcut.

JEFF Ca Popeye, nu? Sunt ce sunt şi asta-i tot ce sunt.

BERNIE *Eu sunt Cel ce sunt*. Acesta e răspunsul lui Dumnezeu către Moise, când el îl întreabă care este numele său.[7] Soţiei mele, Eve, îi place să spună: *Asta e*.

JEFF Dacă ne întoarcem la puii de găină, zic

7 Exodul, 3:14.

că trebuie să fii sensibil ca să auzi ciocănitul. Dar uneori eşti prea sensibil şi atunci ai nevoie de dopuri de urechi, ştii? Noi spunem că am vrea să fim mai vii şi mai sensibili ca să auzim ciocănitul şi să răspundem la momentul potrivit, dar uneori viaţa poate deveni asurzitoare: *Aoleu*, *trece o rachetă*, *am nevoie de nişte dopuri de urechi*. Sau: *E prea strălucitor*, *am nevoie de ochelari de soare*. Făcând o analogie cu găina şi oul, poate că ea are un auz foarte fin. I se pare că aude puiul ciocănind, deci ciocăneşte şi ea oul, numai că e prea devreme şi puiul moare. Sau, în celălalt caz, şi-a acoperit urechile din cale-afară de sensibile şi nu mai aude prea bine.

BERNIE între timp, se aud strigătele puişorului dinăuntru sau ale celui ce trebuie să se nască: *Lasă-mă să ies*! *Lasă-mă să ies*! într-un fel, de îndată ce încep să se audă ţipetele, e deja prea târziu. Aşa că te-mpaci cu gândul şi-ţi spui: *Okay*, *data viitoare o să reacţionez mai repede*, *o să ascult mai atent*. După părerea mea, strigătul nu este un semn că ai fost prea sensibil, ci că ai aşteptat prea mult. Sincronizarea e decisivă. Dacă aştepţi prea mult, puiul se sufocă.

JEFF Uneori, sentimentul este atât de intens, încât am nevoie să reintru în monotonie sau să mă relaxez, cum fac cu trabucurile. Şi ţie-ţi plac trabucurile. Cum se înr dacă ţigările de foi cu ideea că templul nostru este corpul nostru şi toate astea?

BERNIE Corpul *este* templul, deci trebuie să-i aprinzi tămâie. Există unele tradiţii în care tutunul este folosit aproape ca un sacrament, ca la adepţii

sufismului sau la amerindieni. Dar nu vreau să-mi găsesc o explicaţie atât de înaltă. Pur şi simplu îmi plac trabucurile.

JEFF E un fel de refugiu, de scăpare. Budismul pune la dispoziţie trei căi de salvare, nu-i aşa?

BERNIE Buddha, Dharma şi Sangha. Cel iluminat, învăţăturile sale şi comunitatea discipolilor care depun jurământul că vor ajunge la iluminare, la fel ca Buddha.

JEFF Există şi false refugii, despre care crezi că-ţi vor uşura durerea, dar care, pe termen lung, îţi provoacă şi mai multă suferinţă, cum ar fi băutura şi drogurile. Unii oameni vor spune că şi ţigările intră în categoria asta. Eu învăţ mai greu, sau să zicem că învăţ în ritmul meu, şi am făcut o mulţime de lucruri care să-mi mai înmoaie suferinţa, ca să zic aşa, să-mi mai abată gândurile, să mă ajute să mă relaxez. Altfel, sensibilitatea e prea intensă.

BERNIE A şti când e timpul potrivit să acţionezi reprezintă un grafic al învăţării. Asta se aplică şi în actorie, nu? Dacă nu răspunzi la momentul potrivit, regizorul strigă la tine:

— E prea târziu!

Iar dacă răspunzi prea repede, va zbiera:

— E prea devreme! Ce te grăbeşti aşa?

Din fericire, avem la îndemână practici care să ne mărească sensibilitatea şi să ne îmbunătăţească simţul sincronizării. Una dintre ele este: *Dude nu-i aici*. Dacă tu nu eşti ataşat de Jeff, iar eu nu sunt ataşat de Bernie, dacă ne dăm seama că nu suntem diferiţi unul de celălalt şi

amândoi de restul lumii, ne putem elibera mintea pentru a lăsa loc compasiunii, şi atunci nu vom mai acţiona doar în interes propriu, ci vom lucra pentru binele tuturor. Nu mai e vorba doar de mine; este vorba de toate lucrurile şi fiinţele din univers. Prima mea experienţă de iluminare a fost nemaipomenită şi m-a făcut să devin un adept riguros al practicii zen, aşa încât ceream fiecăruia din grupul de meditaţie să exerseze din greu pentru a trăi aceeaşi experienţă. A doua experienţă de iluminare a fost mult mai amplă. Nu a mai avut legătură cu mine sau cu învăţăceii; a fost legată de toate sufletele însetate de pe lume. A fost mult mai cuprinzătoare, extinzându-se asupra fiecăruia dintre noi, inclusiv tu sau eu.

Noi avem trei canoane la Zen Peacemakers, iar primul este *a nu şti*, ceea ce îi corespunde lui a nu fi statornicit nicăieri, a te afla într-o stare de non-ataşament. Asta înseamnă cuvintele *Dude nu-i aici*. Dacă spun: *Bernie nu-i aici*, în cele mai multe cazuri mai e un strop de Bernie care a rămas, un ataşament pe care eu îl am faţă de o anumită latură din mine însumi. Ar putea fi vorba de ceva foarte elementar – de pildă, de ataşamentul faţă de calitatea mea de bărbat, de profesor sau de tată. Toate aceste ipostaze pot fi foarte pozitive, dar, dacă mă ataşez de ele, atunci mă vor condiţiona şi-mi vor limita posibilităţile de a acţiona în viaţă.

Să zicem că mă identific prea mult cu profesorul din mine. Dacă cineva îmi cere ajutorul, eu îi ţin o predică despre zen, când, de fapt, ceea ce are omul nevoie cu adevărat este să fie

ascultat, să primească nişte bani sau măcar o îmbrăţişare. Dacă sunt mereu condiţionat de ipostaza mea de profesor, maleabilitatea şi receptivitatea îmi vor fi limitate.

Se întâmplă rareori să te găseşti într-o stare pură, în care să nu fii ataşat de nicio idee, de niciun concept despre tine însuţi. Atunci mintea ta face loc compasiunii, pentru că, dacă în acea stare nu există nimic, înseamnă că totul există acolo şi că eşti liber să te percepi ca şi când tu ai fi lumea întreagă. Mare parte din pregătirea zen e menită să ne facă să atingem această stare.

Al doilea canon de la Zen Peacemakers este să rămâi martorul bucuriilor şi suferinţelor lumii, cu alte cuvinte, să nu te fereşti de ceea ce apare în lăuntrul tău sau de ceea ce vezi şi auzi în viaţă.

JEFF E o mare diferenţă între cineva care e iluminat şi cineva care gândeşte: *E vorba doar despre mine, totul se reduce la mine*. Cel din urmă vede lucrurile doar prin prisma împrejurărilor care îl condiţionează, a părerilor sale, ceea ce e opusul lui a nu fi statornicit nicăieri.

Un lucru care-mi place la actorie este că trebuie să intri în pielea altor oameni, în realitatea altor oameni. Am jucat câţiva sociopaţi şi psihopaţi. Bineînţeles că un sociopat nu se percepe pe sine ca atare; e o chestiune de perspectivă. Aşa că ne întrebăm care e perspectiva corectă. Vei vedea ceva diferit în funcţie de locul în care te situezi, nu?

Să luăm personajele din *Lama zimţată* (*Jagged Edge*) sau din *Dispariţia* (*The Vanishing*). *Dispariţia* este despre un tip care îngroapă oameni

de vii. *Lama zimţată* este despre un sociopat care îşi omoară soţia. Lucrul pe care l-am descoperit explorând aceste personaje este că sunt vii. Aista se aplică mai ales tipului din *Dispariţia*. El simte că are viaţă şi, totodată, simte lumea şi oamenii din ea ca pe o extensie a propriei fiinţe. Într-un fel, el vrea să se exprime şi chiar să-i servească pe ceilalţi, doar că o face îngropându-i de vii. Noi toţi avem păreri diferite despre ce înseamnă să-i serveşti pe ceilalţi. Ne întoarcem iar la *Asta e părerea ta*.

Personajul din *Dispariţia* seamănă puţin cu Jack Nicholson în *Oameni de onoare* (*A Few Good Men*), cu replica lui celebră: „Nu poţi să suporţi adevărul” *Nu poţi suporta faptul că ai nevoie de un mişel ca mine care e dispus să-ţi facă treaba murdară*. Personajul din *Dispariţia* zice: *O să-i omor pe ăştia., din fericire pentru rest*ul, *pentru că face bine întregului*. Poate şi Hitler s-a simţit la fel, şi toţi cei care au făcut lucruri îngrozitoare. Au avut un vis şi o viziune proprie; au fost capabili de dragoste şi de toate sentimentele fundamentale ale omului. Aşadar, cum deosebim un vis bun de unul rău?

BERNIE După părerea mea, lucrurile astea pot fi înţelese mai bine dacă ne gândim la canoanele de mai devreme: a nu şti şi a rămâne martor. *Dude nu-i aici* se referă la o stare pură de non-ataşament, nu e nimic acolo. Dar asta nu e valabil şi în cazul personajelor pe care le-ai descris. Aşa cum ai spus, tipul din *Dispariţia* se gândeşte la ceilalţi ca la o extensie a lui însuşi, ceea ce e opusul lui *Dude nu-i aici*. Când rămân

martorul unei situaţii, nu există aproape nicio distanţă între mine şi ceea ce observ, între subiect şi obiect. Când interpretezi un rol, intri complet în pielea personajului pe care îl joci; eşti în întregime martorul lui sau al ei. Eu numesc acţiunile cu un asemenea substrat *fapte de iubire*. Dacă personajele pe care le-ai jucat ar fi rămas martorii celor pe care i-au omorât, faptele lor de iubire ar fi fost destul de diferite de cele pe care le-au săvârşit până la urmă. Imaginează-ţi ce înseamnă să fii martorul a ceea ce simte cineva când este îngropat de viu! Ar fi imposibil să mai facă ce-au făcut.

Să faci fapte de iubire este al treilea canon de la Zen Peacemakers. Trebuie să învăţăm, prin exerciţiu, să fim martorii tuturor acelor oameni, inclusiv ai sociopaţilor şi psihopaţilor, şi atunci fapta de iubire va apărea de la sine.

JEFF Pentru că noi suntem toţi ceilalţi. Suntem faţete ale aceluiaşi întreg.

BERNIE Eu exersez pentru a rămâne martor la tot ceea ce pare urât sau mă sperie. De aceea, de la o vreme încoace ne retragem anual în fostele lagăre de concentrare Auschwitz-Birkenau din Polonia, unde au fost omorâţi

1.1, 3 milioane de oameni. Acolo am întâlnit toate laturile eului meu: victime, ucigaşi, copii, gardieni, birocraţi, chiar şi gardurile electrificate care înconjurau locul. Toate acestea nu sunt altceva decât eu însumi.

După mine, iluminarea înseamnă conştientizarea faptului că toate câte există sunt una. Şi orice lucru pe care îl excluzi şi pe care *nu*

îl numeşti *eu* sau orice lucru cu care nu vrei să ai de-a face te va trage înapoi. Orice acţiune pe care o întreprinzi şi care nu ia în considerare toate perspectivele posibile va eşua – şi va eşua exact în punctele pe care nu ai vrut să le iei în seamă.

Lui Lenny Bruce[8] îi plăcea să zică: *Care-i treaba aici*? Care-i treaba în fiecare dintre aceste situaţii? Ce lăsăm deoparte? Pe cine lăsăm deoparte? Chiar ăsta e punctul în care vom întâmpina probleme. Noi suntem în acelaşi timp totul şi fiecare în parte, şi asta trebuie să fie contribuţia noastră. În loc de asta însă, îi poftim înăuntru pe oamenii care ne plac şi îi lăsăm pe ceilalţi pe dinafară. Dar cei pe care nu-i plăcem suntem, în continuare, noi înşine.

Vom eşua ori de câte ori ne punem ochelari de cal şi refuzăm să avem de-a face cu orişicine.

Aşadar, a rămâne martorul cât mai multor oameni este foarte important. Dar ca să facem asta trebuie să ne detaşăm complet, să nu păstrăm nicio legătură şi, cum am mai spus înainte, n-am întâlnit pe nimeni care să reuşească asta pe deplin. Mereu suntem şi nu suntem aici, într-o anumită măsură. Ne ataşăm de anumite

1 lucruri, iar cu altele nu păstrăm nicio legătură. Lumea ne ciocăneşte, trimiţându-ne mesaje; pe unele le ascultăm, iar pe altele nu. Rămânem martorul unora, altora nu le suntem martor. Unul dintre mesaje poate fi acest individ de coşmar care îngroapă oamenii de vii,

8 Pe numele său adevărat Leonard Alfred Schneider (1925-1966), a fost un artist american de stand-up comedy, a cărui carieră a fost marcată de scandaluri (n. trad.).

personajul tău din *Dispariţia*, doar că nu vrem să îi fim martori, este prea înfricoşător. Altul poate fi Adolf Hitler. Nici lui nu vrem să-i fim martori, vrem să-l ştim mort. Şi totuşi, dacă rămânem martorii acestei părţi de umanitate pe care o reprezintă ei, evoluăm, ceea ce se va oglindi în faptele noastre de iubire.

JEFF Pe de altă parte, ar trebui să ne întrebăm cât de repede şi de departe suntem pregătiţi să mergem. Ştiu o poveste despre zeul hindus Brahma. Unul dintre îngerii săi se duce la rege şi-i spune:

— Brahma ar dori să ţi se arate. Cum ai vrea să apară înaintea ta? Gândeşte-te şi dă-mi un răspuns.

Apoi se duce la un om foarte simplu, care era tocmai opusul regelui, şi îi spune:

— Ţi se va arăta Brahma. Gândeşte-te la cum ai vrea să apară înaintea ta.

A doua zi, îngerul se întoarce la rege, care îi dă răspunsul:

— Aş vrea ca Brahma să mi se arate, mie şi supuşilor mei, în toată slava lui. Şi aş vrea ca asta să se întâmple pe la ora îi pentru că la prânz am câteva întâlniri.

Îngerul se învoieşte. Vine ora îi regele se adună împreună cu toţi curtenii, Brahma le apare în toată slava sa, dar ei se dezintegrează, pentru că nu pot face faţă întregii sale măreţii. Nu mai rămâne nimic din ei, nici măcar cenuşă; pur şi simplu dispar.

Apoi îngerul merge la omul simplu şi îl întreabă:

— Cum ai vrea să ţi se arate Brahma?

Omul răspunde:

— Vreau ca Brahma să mi se arate în toate chipurile pe care le văd zi de zi, în viaţa obişnuită.

Şi chiar asta primeşte, însă nu moare, pentru că îşi ia porţia de măreţie în doze potrivite.

De aici se nasc câteva întrebări. Cât poţi să duci? Căror lucruri eşti pregătit să le fii martor? Care e preţul pe care îl vei plăti?

Au apărut mizerii noi jeff T Bône Burnett* mi-a dat următorul sfat în legătură cu concertele pe care le dau cu trupa mea: nu trebuie să te simţi ca şi când i-ai trage tu după tine. Când eşti pe scenă cu restul trupei, le deschizi uşa să intre. Nu trebuie să-i împingi de la spate – *Hai*, *să facem asta* –, cu gândul că altfel n-o să iasă bine. Ideea e să le laşi loc să se desfăşoare, nu să-i constrângi în vreun fel.

BERNIE Când începi meditaţia zen, eşti îndrumat după cum urmează: Gândurile vor veni, treaba creierului este să producă gânduri. Nu-ncerca să le opreşti, dar nici nu te lăsa în voia lor. Imaginează-ţi o uşă deschisă; lasă gândurile să intre şi apoi dă-le drumul. Nu-ncerca să le dirijezi, căci vei avea necazuri.

Îmi place la nebunie să vorbesc despre zen şi trupe de jazz. Noi suntem instrumente ale vieţii. Îţi perfecţionezi

— Joseph Henry „T Bône” Burnett (n. 1948) este un muzician, compozitor şi producător american (n.trad.).

controlul asupra instrumentului, care se confundă cu tine însuţi, pentru a face muzică. Dar

a cânta într-o formaţie, unde auzi sunetele tuturor instrumentelor, este cu totul altceva decât a cânta singur.

JEFF A cânta într-o trupă îţi dă anvergură. Te conduce în locuri în care, în mod normal, n-ai ajunge singur.

BERNIE închipuie-ţi că eşti acolo ca membru al trupei, şi spui: *Indiferent ce fac ceilalţi, eu tot o să cânt acordurile astea*. Faci totul praf.

JEFF Sau: *O să-i silesc pe tipii ăştia să facă ce fac eu*. Atunci n-o să mai ai ocazia s-auzi o altă latură a ta. S-a dus toată forţa creatoare.

Cam aşa e şi când lucrez la un film. Observ că fiecare dintre noi e altfel, că slujim unor scopuri diferite, dar suntem părţi ale aceluiaşi întreg. De pildă, atunci când fac un film, îmi place să mă las pe mâna regizorului. Ce crede el e mai presus de ce cred eu, cu excepţia cazurilor în care mă simt inspirat de o instanţă superioară; când simt atât de intens, mă transform într-un personaj subversiv, care încearcă să-şi plaseze cumva ideile. Dar, în general, îmi place să-i dau responsabilitatea şi puterea asupra mea regizorului, astfel încât eu să mă depăşesc pe mine însumi şi să realizez mai mult decât este în mintea mea, într-un mod surprinzător şi pentru mine. Toţi oamenii de-acolo au păreri şi viziuni diferite despre ceea ce se petrece pe platou, şi asta îmi îmbogăţeşte experienţa şi face bine şi filmului.

Dublura mea, Lloyd Catlett, îmi este prieten apropiat. Vine din Texas, e genul de vânător cu trofee pe perete, a primit o cu totul altă educaţie

decât mine. Probabil, am petrecut cu el la fel de mult timp cât am petrecut cu soţia mea. Prenumele tatălui meu se scria cu doi „1”, prenumele lui Catlett se scrie cu unul singur. În ultimii 45 de ani, am făcut în jur de 60 de filme împreună. Poate fi un record: *Cele mai multe filme făcute de un actor şi dublura sa*. L-am întâlnit când făceam *Ultimul spectacol de cinema* {*The Last Picture Show*), în 1971, şi este elementul pe care-l au în comun cele mai multe din filmele mele. Meseria de dublură constă în a lucra cu regizorul de imagine la aranjarea luminilor şi a camerelor de filmat, înainte de filmarea propriu-zisă. Treaba asta poate fi plictisitoare şi poate dura ore-ntregi, însă Lloyd e un profesionist care ştie cum mă mişc şi cum vorbesc, ceea ce mă ajută enorm în realizarea filmului.

Avem o relaţie minunată; pentru mine, el e de nepreţuit într-o sumedenie de feluri, nu numai pe post de dublură şi, uneori, de cascador, dar şi ca model de urmat în unele roluri, de la *Ultimul spectacol de cinema* şi până *hi Adevăratul curaj* (*True Grit*). De fiecare dată când interpretez un personaj din Vest, el e omul de bază. Şi, în afară de toate astea, e prietenul meu drag. Fiind texan, face o grămadă de poante care-mi merg la inimă, cum ar fi:

— Ştii care-i problema ta? Nu-ţi dai seama cine mă cred eu.

Sau uneori o-ntoarce:

— Ştii care-i problema mea? Nu-mi dau seama cine te crezi tu.

Avem calităţi şi opinii diferite, dar toate

reprezintă perspective şi instrumente folositoare.

BERNIE Deci, cum să las totul să curgă, să rămân doar un martor care se mulţumeşte să prindă ritmul? îmi place la nebunie piesa lui Ellington „It Don’t Mean a Thing (If It Am t Got That Swing)”. Lasă lucrurile să se-ntâmple pur şi simplu. Rămâi martor al vocilor şi al instrumentelor – indiferent dacă-i vorba despre o trupă de jazz sau despre viaţă – şi-apoi mişcă-te împreună cu ele, curgi cu ele. Dacă poţi face asta, vei fi mult mai fericit, pentru că în viaţă eşti întotdeauna ca într-o formaţie, trebuie să ţii a ritmul mereu. În acest fel, nu forţezi lucrurile şi nici nu eşti forţat să faci ceva, curgi doar. Cum a spus şi prietenul tău T Bône, oamenii cred că, dacă nu găseşti răspunsul la toate întrebările şi nu faci ca lucrurile să se-ntâmple într-un anumit fel, nu vei rezolva nimic. Dar adevărul este exact pe dos. Lăsând să curgă forţa creatoare, vei realiza mai mult.

Ca să-l parafrazez pe Linji[9], fondatorul şcolii de zen Rinzai, lumea este un teatru de păpuşi, dar cine trage sforile? Dacă te trezeşti că tragi sforile şi le spui oamenilor ce-au de făcut, n-o să iasă un spectacol de marionete prea grozav.

JEFF Sau, ca să ne-ntoarcem la laitmotivul nostru, *Dude nu-i aici*, dacă într-adevăr nu eşti acolo şi tocmai asta îi face să se mişte sforile, chiar că e grozav.

BERNIE Din momentul în care ştii ceva, nu mai eşti i i total deschis şi nu poţi fi cu adevărat

9 Linji Yixuan a spus: „Lasă păpuşile să ţopăie pe scenă şi observă-1 pe cel ce trage sforile.“

martorul vieţii. A fi martor e ca şi cum ai plonja, contopindu-te cu ceva. Meditaţia se practică ca să uiţi ce ştii şi să rămâi doar un i L în martor. Când stai aşezat pur şi simplu, dai drumul gândurilor şi sentimentelor şi eşti martorul a tot ce se iveşte clipă de clipă.

În zen există diferite practici care ne ajută s-ajungem aici. Există anecdotele *koan*, de pildă aceea în care Huineng i-a spus bărbatului care îl urmărea: *Care era chipul tău originar, înainte să ţi se nască părinţii*? Creierul nostru ne spune că întrebarea asta n-are nicio logică. Dacă te detaşezi şi intri în starea de neştiinţă, vei fi martorul *koan*-ului şi ceva se va-ntâmpla.

Am creat practica exerciţiilor spirituale de stradă, care presupun să trăim pe străzi într-un grup restrâns, fără acte de identitate ori bani, doar cu hainele de pe noi. Asta-i ca şi când ai plonja în viaţa celor lipsiţi de adăpost. Deodată, totul devine dur, preocupările sunt imediate; în loc să-ţi faci griji legate de afaceri sau de serviciu, te gândeşti de unde să-ţi procuri mâncarea, cât mai ai de aşteptat până să mănânci, unde poţi merge la baie şi unde poţi să dormi. Pentru o scurtă perioadă de timp, devii una cu strada. Indiferent cum arată viaţa ta de-acasă, pe parcursul acelei săptămâni te simţi nepregătit şi vulnerabil. O altă formă de a plonja este retragerea anuală în lagărele de concentrare Auschwitz-Birkenau. Poţi să citeşti cărţi şi să vezi filme despre Auschwitz cât doreşti, dar asta-i cu totul altceva decât să trăieşti experienţa de a te afla acolo.

Cu mult timp în urmă, maeştrii zen foloseau

strigătele şi loviturile ca să te-aducă în starea în care să nu mai fi aici, în care nu eşti nicăieri. Atunci când avem o oarecare conştiinţă de sine, ne simţim în siguranţă. Dar când intervine un strigăt sau o lovitură…

JEFF…*se* şterge totul. Conştiinţa sinelui dispare.

BERNIE Asta urmăresc când lucrez cu elevii mei. Nu mă interesează să-nţeleagă nu ştiu ce termen sau să-mi recite din cărţi, vreau ca ei să-ntrupeze ideea de *Dude nu-i aici*\ vreau ca sistemul lor să funcţioneze în felul ăsta.

Găsesc că, în general, mulţi oameni folosesc cuvinte şi termeni fără să ştie ce înseamnă; ei se ascund, de fapt, în spatele propriului discurs. Eu am făcut doctoratul în matematici aplicate. Îndrumătorul meu obişnuia să zică:

— Dacă nu poţi să explici înseamnă că nu ştii.

Dacă nu poţi să transpui ceva într-un limbaj obişnuit şi simplu, pe care oamenii să-l înţeleagă, atunci se cheamă că nu prea ştii despre ce vorbeşti.

Un mare maestru zen din secolul al XIII-lea, japonezul Eihei Dogen, vorbea despre *dotoku*, ceea ce înseamnă *cale de exprimare*. *Do* înseamnă *Tao*, *calea*, şi *toku* înseamnă exprimare. Calea exprimării presupune să te exprimi în aşa fel încât celălalt să te înţeleagă cu-adevărat. Asta poate merge chiar dincolo de cuvinte; nu trebuie să te exprimi neapărat pe cale verbală. Calea exprimării poate fi o emoţie, o palmă, un hohot de râs neaşteptat, poate fi orice.

N-ar fi mai cinstit să spunem că un actor se

goleşte de sine, de identitatea proprie, pentru a lăsa loc rolului pe care-l interpretează, pe când o vedetă de cinema se bazează în primul rând pe puterea sa de atracţie şi pe farmecul personal? Cei doi sunt foarte diferiţi. Atunci când spui: *Această persoană este un actor*, îl simţi venind cu întregul său corp şi umplând acel gol.

JEFF Când lucrez la un film, fac în aşa fel încât să-mi creez propriul gol. Să-ţi dau un exemplu. Să presupunem că intru în rol, fac totul cu grija cuvenită, îmi învăţ replicile, mă gândesc la cum să interpretez personajul – aşadar, mă simt cu-adevărat pregătit. Dar constat că celălalt actor nu-şi joacă rolul aşa cum mi-am imaginat eu în camera de hotel, regizorul e nervos, iar afară plouă, deşi trebuia să fie o scenă însorită. Aşa că devin încordat, înţelegi?

Prin urmare, uneori m-apuc să cânt sau să fac tumbe în jurul platoului, adică să fac ceva ce poate părea aiurea. Ţip, mă las pe spate şi pur şi simplu intru într-un soi de extaz. Odată, am convins actorii şi echipa să facem o repriză de *om*. Au cântat cu toţii această silabă ciudată: Ommmml şi ne-a schimbat starea de spirit complet, din încordare în relaxare. Când faci chestii imprevizibile, ceilalţi încep să se întrebe ce-o să mai urmeze. Încep să reevalueze toate datele momentului respectiv.

Unul dintre motivele pentru care îmi place să fac filme este că toate manifestările de care-am povestit sunt nu numai permise, ci chiar încurajate. Ideea este să te goleşti de tine însuţi, pentru a putea da frâu liber creativităţii, înţelegi?

Ceea ce urmăresc eu de fapt e exact lucrul de care vorbeam – *Dude nu-i aici*. Profit de orice şi fac totul cu entuziasm.

Într-un fel, e ca atunci când tu îţi pui nasul de clovn. Faci ceva surprinzător, spulberi graniţele pe care le trasează oamenii: *Cum, un maestru zen se poartă ca un măscărici*? Şi, în timpul ăsta, parcă auzi o voce care-ţi spune: *Totul nu e decât un ring de dans. Nu trebuie să te simţi prins în hamuri sau îngrădit în niciun fel*.

Când mă golesc de mine însumi, mă simt sub imperiul unei forţe extraordinar de puternice, aproape ca forţa de gravitaţie; ea mă controlează pe mine, nu eu pe ea. Când Dude nu-i aici, viaţa înfloreşte pur şi simplu.

BERNIE Shakyamuni Buddha spunea că orice lucru şi orice om, aşa cum este el, e iluminat. Pe de altă parte, fondatorul şcolii japoneze de tantra Shingon, Kobo-Daishi, zicea că, uitându-te la felul în care o persoană slujeşte altora, vei şti cât este de iluminată, cât de mult percepe înlănţuirea lucrurilor. Cel care nu se desprinde niciodată de propria persoană, cel care se gândeşte exclusiv la sine însuşi, vede doar singularitatea propriului eu, deci pe acesta îl va sluji. Dacă ceea ce vede o persoană în ea însăşi este familia sa şi eul propriu, lor le va sluji; gradul său de iluminare este familia sa. Când vezi oameni care slujesc societatea, poţi spune că gradul lor de iluminare este societatea. Eu îl dau întotdeauna exemplu pe Dalai Lama, care slujeşte întregii lumi, şi nu doar lui însuşi sau poporului tibetan. Prin urmare, gradul lui de iluminare este lumea, ceea ce înseamnă că el se

vede pe sine ca fiind lumea şi vede lumea ca fiind el însuşi.

j

Când spui că cineva lipseşte complet, că nu-i aici, vorbeşti de cazul extrem al unei persoane care s-a desprins total de orice formă de identitate proprie. Niciunul dintre noi nu va atinge cu adevărat această stare decât în anumite momente excepţionale, cum ar fi cel al ţipătului de care povesteai. În timpul acelui ţipăt, nu mai există nimic. Nu mai e nimeni de faţă.

JEFF Numele albumului meu *Be Here Soon* (*Fii aici curând*) este o adaptare după titlul unei cărţi a lui Ram Dass, *Be Here Now* (*Fii aiciy acum*). Mă temeam că nimeni nu va înţelege un asemenea titlu, aşa că mi-am zis de mai multe ori că trebuie să-l înlocuiesc, şi-apoi iar mă-ntorceam la el. Titlul se regăseşte în versurile unei piese, unde se spune „Voi fi aici curând”, ceea ce e puţin paradoxal. Cuvintele astea nu implică faptul că eşti deja aici?

BERNIE Oamenii aud că trebuie să trăieşti în prezent şi, dacă nu pot face asta, cred că-i un eşec. Eu ţin o grămadă de prelegeri, şi-aproape întotdeauna, la sfârşit, cineva ridică mâna şi spune: *Mă străduiesc de multă vreme şi tot nu reuşesc să fiu aici, în prezent*. Atunci, eu spun: *Să se ridice în picioare, vă rog, cei care nu sunt aici, acum*. Bineînţeles că nu se ridică nimeni, pentru că noi suntem cu toţii aici, prezenţi. Unde să fim în altă parte?

JEFF Trebuie să recunosc că şi eu am avut sentimentul elevului tău. *Fii aici, acum*. *Bine, dar*

eu nu mă simt ca şi când aş fi aici, acum. Mă simt ca şi când o să fiu aici curând. Cumva, a spune că nu sunt aici acum înseamnă a recunoaşte că sunt aici, acum, dar într-un fel ca şi când n-aş fi.

BERNIE „Dude nu-i aici, lăsaţi un mesaj. „Aşa-i şi viaţa noastră. Nu suntem de faţă şi toată lumea lasă mesaje. A nu fi aici – adică a nu fi ataşat de Jeff, de Bernie sau de oricine eşti tu – reprezintă esenţa zenului. Când nu suntem ataşaţi de identitatea noastră, putem primi şi asculta toate mesajele din lume. Când nu suntem aici, se petrece un act de creaţie.

JEFF Sunt mai multe feluri în care se întâmplă asta.

Dude face tot posibilul s-o ia încetişor. Asta-mi aminteşte de lucrurile pe care le faci în armonie cu firea lor. Când mă gândesc la fina mea, Lily, mă gândesc la prima silabă din numele ei, *Li*. În chineză, asta se traduce literal prin „nervurile unei frunze", „granulele din lemn sau din marmură". În filmul *Hai să facem surf* {*Surf's Up*), e o scenă în care eu încerc să predau o lecţie despre cum să faci lucrurile în armonie cu firea lor atunci când construieşti o placă de surf. Dai de-un nod şi te-ntrebi: *Care-i firea acestui nod*? Unde opune el cea mai mică rezistenţă?

BERNIE Când faci judo, lucrezi cu energia omului. Dacă vrei să te-ndrepţi într-o anumită direcţie, aştepţi ca şi energia celuilalt să meargă în aceeaşi direcţie. Dacă nu se-ntâmplă aşa, aştepţi o vreme, ştiind că lucrurile se mai şi schimbă. Cum zice Dude, *Au apărut mizerii noi*, şi atunci când apar, o iei de la capăt. Aşteptăm ca

firea lucrurilor să se mişte în direcţia în care vrem noi să mergem, şi-apoi ne mişcăm împreună cu ea. Dar mereu apar chestii noi, lucrurile se tot schimbă şi dăm peste un alt nod în lemn. Aşa că aşteptăm iar. Mai avem puţină răbdare.

În 1980, voiam să înfiinţez o comunitate interconfesională, dar anumite persoane s-au opus. N-a mers aşa cum doream, prin urmare m-am oprit şi-am aşteptat. După zece ani s-a întâmplat de la sine, iar noi ne-am alăturat imediat. Aşa e mereu; dacă nu ţii seama de asta, nu faci decât să forţezi lucrurile şi ajungi să-ţi faci rău ţie şi celorlalţi.

Unii întreabă: *Şi cât trebuie s-aştepţi*? Poate cinci vieţi, poate zece vieţi, habar n-am. Trebuie să fim deschişi.

JEFF Să nu ne dăm bătuţi. Să întreţinem focul.

BERNIE Dar, în curgerea vieţii, firea lucrurilor e mereu prezentă. Există momente când apar noduri neprevăzute, dar firea lucrurilor e încă acolo. Unul dintre mesajele-cheie ale lui Shakyamuni Buddha era că totul înseamnă schimbare. De-aia e aşa de importantă propoziţia asta: *Au apărut mizerii noi*. Eihei Dogen a scris un tratat numit *Genjo Koan* (*Actualizarea Principiului*), despre cum să trăim viaţa în însăşi esenţa ei, şi în chip de *Dude nu-i aici*, şi în chip de *Dude adastă*. Spre sfârşit, el adaugă: „Dincolo de asta există şi alte implicaţii” Oricât de mult am exersa şi oricât ne-am simţi de stăpâni pe viaţa noastră, o să continue s-apară mereu mizerii noi. Situaţiile se vor schimba în fiecare secundă, iar

noi vom găsi o cale de a urma firea lucrurilor, în loc să ne împotrivim ei.

JEFF Când începi să-ţi deschizi inima, universul îţi răspunde. E atâta nevoie de inimi deschise, încât lumea te va provoca: *Hai*, *vino*, *cât de mult eşti dispus să dai*?

Nu e asta scuza omului conformist – să nu ieşi prea mult din rând, că vei fi luat la ochi?

BERNIE în Japonia există un proverb care spune-aşa: cu cât copacul creşte mai înalt, cu atât îl bate vântul mai mult. E un lucru firesc, legat de ceea ce înseamnă să creşti. Poţi încerca să opreşti vântul, dar poţi şi să te pui de acord cu el, exact aşa cum faci când navighezi. Ai răbdare, încrede-te în schimbare. Lasă-te dus de vânt şi vei ajunge fie unde ţinteşti, fie în altă parte.

JEFF Dar uneori îmi e teamă de propriul meu entuziasm. Entuziasmul şi creativitatea sunt nişte lucruri minunate:

j

Deschide-te, *deschide-te*, *acţionează*, *acţionează*! Dar o altă voce îţi spune: *S-ar putea să te-ntinzi mai mult decât ţi-e plapuma*, *amice*. Aşa se explică treaba cu *Ia-o uşurel*, pentru că uneori mă înflăcărez prea tare. Iată un alt motiv pentru care soţia mea, Sue, şi cu mine ne potrivim atât de bine. Îmi potoleşte înflăcărarea în cel mai minunat mod cu putinţă.

BERNIE Când vorbeşti despre a nu ieşi prea mult din rând, ca să nu fii luat la ochi, sau despre faptul că viaţa îi răpune pe cei care ţintesc prea sus, mă gândesc la cât e de adevărat acest lucru în cazul celor care încearcă să schimbe sistemul.

Să luăm exemplul Maicii Tereza. A muncit din greu toată viaţa ca să aline suferinţele celor sărmani, iar noi toţi am iubit-o. Însă ea nu încerca să schimbe sistemul; cel mult, a avut grijă de cei care se prăbuşiseră din sistem, de oamenii pe care sistemul îi ignora, cum ar fi săracii sau muribunzii. Pe de altă parte, Martin Luther King Jr. a încercat să schimbe însuşi sistemul. A început prin a fi purtătorul de cuvânt al americanilor de culoare, iar apoi a protestat împotriva Războiului din Vietnam şi a nedreptăţilor sociale din ţara noastră – practic, împotriva întregului sistem – şi, în cele din urmă, a fost omorât. Nu toată lumea este pregătită să lupte aşa, pentru că e periculos; niciun sistem nu vrea să fie schimbat.

Primo Levi, care a scris despre cum a supravieţuit în lagărul de concentrare de la Auschwitz, l-a descris pe Elias, un pitic aflat acolo în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Avea o forţă fizică ieşită din comun, era violent şi cam nebun, iar cu aceste calităţi nu numai că a reuşit să se strecoare prin sistemul de la Auschwitz, unde mureau atâţia oameni, dar a şi prosperat. Mânca, fura şi părea chiar fericit. Era clar că în lumea din afara Auschwitz-ului, care reprezenta un alt sistem, ar fi putut supravieţui doar la marginea societăţii, dacă nu cumva ar fi fost internat într-un spital de nebuni. Dar în sistemul de la Auschwitz, Elias era un jucător de elită.

Aşa că fiecare sistem ne forţează să jucăm în diverse moduri, şi nu trebuie să te uiţi doar la ceea ce face sistemul, dar şi la ceea ce te forţează pe tine să faci. Avem capacitatea de a naviga prin

fiecare sistem; la fel, avem capacitatea de a acţiona pentru a-l schimba. Dar ăsta e un drum periculos de urmat, căci vom fi criticaţi, respinşi, anatemizaţi, poate chiar ucişi.

Lenny Bruce a încercat şi el, în felul lui, să schimbe sistemul. Era un comic de *stand-up* care nu numai că lua în râs sistemul – sistemul putea tolera asta –, dar şi improviza din plin, nu se ferea de obscenităţi, vorbea despre sex şi spunea chestii la care nici măcar el nu se aştepta. O asemenea dezinvoltură şi libertate totală îi sperie pe oameni.

Şi prietenul meu Wavy Gravy, clovn şi activist, încearcă să schimbe sistemul, dar într-un stil foarte diferit de cel al lui Lenny Bruce. Wavy mi-a spus că odată manifesta împotriva experimentelor nucleare de la Livermore Naţional Laboratory din California. La un moment dat a venit poliţia să împrăştie coloana de manifestanţi, iar el era îmbrăcat într-un costum de Moş Crăciun. L-au înşfăcat, i-au dat jos costumul de Moş Crăciun şi l-au bătut măr.

JEFF în asta constă puterea măscăriciului, nu? N-au putut să-l bată cât era costumat. Umorul este un lubrifiant tare bun. Richard Pryor era tot aşa.

Dar, mă întreb: urmăreau ei să schimbe sistemul sau pur şi simplu se comportau aşa cum le stătea în fire? Poate că Pryor nu voia decât să fie ceea ce era. Poate că uneori nici nu poţi să te opui, ăsta e modul în care abordezi viaţa şi universul; ăsta eşti tu. Cine ştie, e posibil chiar să devii dependent de acea identitate. Şi te-ntrebi, tu îţi creezi identitatea, sau ea te creează pe tine? Ai

măcar dreptul să alegi? Sunt anumite circumstanţe care îi produc pe cei care vor să schimbe sistemul, sau iau chiar ei decizia că vor să-l schimbe?

BERNIE Totul e interconectat. O pădure, de exemplu. Are răşinoase care cresc trei metri pe an şi un stejar care creşte trei centimetri pe an. Mai contribuie şi alţi factori la asta, ca soarele, ploaia şi solul. Dar factorii respectivi interacţionează cu natura fiecărui arbore în parte. Unul va creşte trei metri pe an, iar altul trei centimetri. Şi corpul nostru e tot aşa. Date fiind circumstanţele, mâinile fac anumite lucruri, iar picioarele fac altceva. Împart acelaşi mediu, acelaşi corp, dar, în acelaşi timp, fiecare are trăsăturile sale.

A apărut energia nucleară, iar cineva ca Wavy Gravy a reacţionat prin proteste antinucleare. Mult mai devreme, când era în discuţie tot energia nucleară, omul de ştiinţă Richard Feynman a reacţionat altfel, contribuind la fabricarea bombei atomice. Circumstanţele erau similare, dar cei doi aveau naturi diferite, deci rezultatul a fost diferit. Şi urmarea face parte din joc: Feynman primeşte onoruri şi medalii, în timp ce Wavy încasează bastoane de la nişte poliţişti care îi dau jos costumul de Moş Crăciun.

Sunt cei ca Feynman, Pryor, Gravy şi Bruce. Cei ca Bridges şi ca Glassman. Grădina asta pe care o numim *noi* este un amestec minunat de pomi, plante şi flori diverse. Toate reprezintă diferite faţete ale noastre, aşa că de ce să le ucidem ori să le lovim? N-am putea mai degrabă să le respectăm?

Covorul ăla lumina toată camera., nu-i aşa?

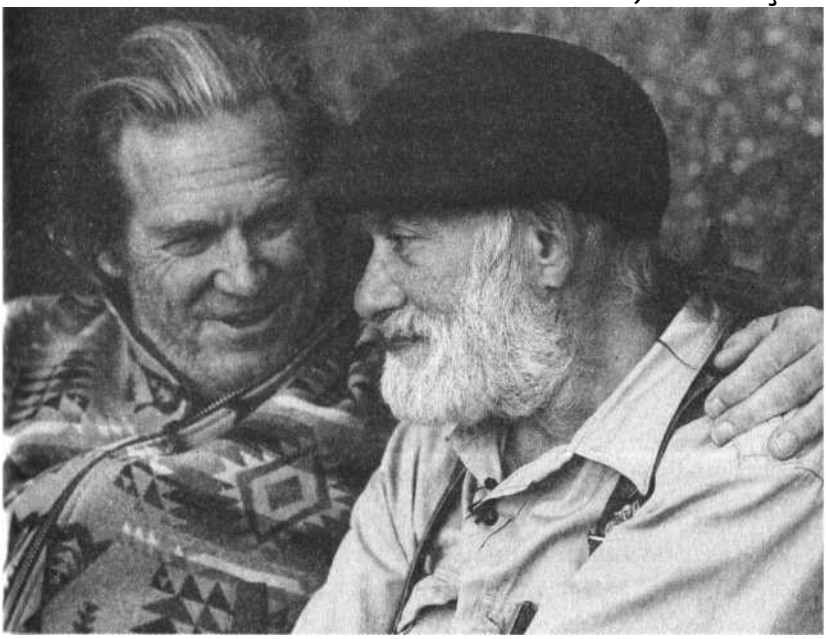

Ştii, Dude, şi eu am cochetat *
cu pacifismul la un moment dat.

Bineînţeles, nu în Vietnam jeff Acum câţiva ani ţi-am pus următoarea întrebare: dacă lumea e un întreg, ce-i cu violenţa pe care o vedem în jurul nostru? Ce-i cu războaiele şi cu luptele? Dacă celălalt ţărm e chiar sub tălpile noastre şi totul e perfect exact aşa cum e, de ce atâtea crime?

Şi nu vorbim aici doar de lupta pentru supremaţie între popoare sau între ţări, vorbim şi de lupta ideilor. În timpul Holocaustului, naziştii au vrut nu numai să-i şteargă de pe faţa pământului pe evrei, pe ţigani şi pe alţii, ci şi să le distrugă ideile şi cultura. Mai ştii c-am vorbit de găină şi de ou? Probabil că găina se crede destul de importantă, dar poate că ea nu-i decât un mijloc pentru a asigura producerea ouălor. Şi din

nou mă întreb, tu trăieşti viaţa, sau viaţa te trăieşte pe tine?

BERNIE Dacă ne gândim că existăm doar pe post de motor care face viaţa să meargă înainte, atunci simţul propriei noastre valori va fi cu siguranţă afectat.

JEFF Te-ai uitat vreodată la anemonele de mare? Pare că nu se mişcă deloc. Dar dacă le priveşti mai atent, folosind tehnica fotografiei secvenţiale, vei observa cum se împing una pe cealaltă, ca şi când ar spune: *Dă-te la o parte de-aici*! *Asta-i piatra mea, mijlocul meu de supravieţuire*. La fel se întâmplă nu numai cu oamenii, dar şi cu ideile.

Nu-mi plac toate luptele şi omorurile astea, vreau să fie pace. Există tentaţia de a crede c-ar fi minunat să putem extirpa toţi oamenii răi de pe lumea asta, aşa cum scoţi o tumoare din corp. Dar, cum spune Soljeniţîn, răul trece prin inimile noastre, şi cui i-ar plăcea să-şi taie o bucată din inimă? Facem parte din natură, iar natura foloseşte violenţa şi războaiele ca să-şi ascută tot mai mult capacităţile. Viaţa devine mai inteligentă, dar noi ne dăm seama de asta abia mai târziu.

Când trăim experienţa luptei corp la corp, nu reuşim s-o înţelegem; credem că e oribilă şi distructivă. Timpul trece şi ne dă prilejul de a ne da un pas înapoi pentru a vedea lucrurile dintr-o perspectivă diferită. Dacă ne distanţăm şi mai mult, vom vedea ordine în loc de dezordine.

E ca şi când examinezi la microscop o celulă sangvină. Dacă nu ştii că e vorba de o celulă din

sânge, tot ceea ce vezi este haos. Te dai un pas înapoi, o priveşti printr-o lentilă cu deschidere unghiulară mai mare, care cuprinde întreaga celulă, şi spui: *Oh*, *înţeleg*, *este vorba despre o celulă*. Apoi te uiţi printr-o lentilă şi mai mare şi zici: *Celulele se luptă cu alte celule tot timpul*. *Este un adevărat război*! mai sunt microbi, viruşi şi bacterii, tot felul de chestii de-astea, toate zbătându-se şi luptându-se să trăiască. Şi de ce nu? Vreau să spun că şi microbii au dreptul să trăiască, nu? Şi când te uiţi printr-un obiectiv cu o deschidere unghiulară mai mare decât celelalte două la un loc, vezi că toate aceste celule alcătuiesc corpul tău, care este un întreg. Şi deodată înţelegi că îţi doreşti ca aceste bătălii să continue, pentru că, dacă nu continuă, corpul tău va muri. Te uiţi printr-o lentilă şi mai mare şi vezi un corp care se luptă cu altul, însă un obiectiv superangular – cum ar fi istoria, de exemplu – îţi arată mai mult de-atât: *Oh*, *ăsta e un întreg ansamblu de relaţii*. Apoi, perspectiva devine şi mai largă: *Toate fac parte din acelaşi întreg*.

Sau poţi să o iei în sens invers şi să priveşti viaţa printr-o lupă care măreşte din ce în ce mai mult, dezvăluind astfel elemente din ce în ce mai fine. Dacă le descompui tot mai mult, încercând să-ţi dai seama de partea cui e dreptatea, analizând viaţa în cele mai mici detalii, ştii ce vei găsi în final? Spaţiu gol.

Prin urmare, în funcţie de cât de mult te depărtezi sau te apropii de un lucru, perspectiva se schimbă.

BERNIE Ai putea zice că Buddha a avut

lentilele cu cea mai mare deschidere unghiulară, de vreme ce-a văzut că totul este una şi că totul, exact aşa cum e, este iluminat. Un alt mod de a privi lucrurile este să îndrepţi din nou lentila spre corpul tău. Văzut prin lentilele lui Buddha, tu eşti Jeff. Pe Buddha nu-l interesează prea mult toate piesele care-l alcătuiesc pe Jeff, cum ar fi picioarele, mâinile, venele ori arterele tale. El vede totul ca pe un întreg, totul e Jeff. Dacă te uiţi la Jeff printr-o lentilă care măreşte, vei vedea o grămadă de celule din sânge care distrug alte celule sangvine, sinapse, membrane şi oase, iar toate astea pot arăta haotic, chiar sălbatic. Peste tot sunt dorinţe şi legături, impulsuri nervoase care aleargă spre creier şi apoi înapoi, ca să spună corpului ce să facă. E o întreagă desfăşurare de forţe. Dar dacă foloseşti lentile mai mari, totul y se vede ca un întreg, iar acel întreg este Jeff.

La fel, dacă priveşti viaţa aşa cum apare într-un ziar, vei vedea aceleaşi rivalităţi, acţiuni, conflicte. Vei vedea o ţară numită Coreea de Nord care se luptă cu o ţară numită Coreea de Sud; vei vedea inundaţii în Pakistan, vei vedea că se topeşte calota arctică şi că politicienii se ceartă. Dacă însă te uiţi la toate astea printr-un obiectiv cu deschidere mai mare, vei vedea că totul e una, şi asta numim noi iluminare. Numai că nu te poţi rezuma la a contempla această unitate, trebuie să o şi trăieşti, să o asimilezi în cele mai mici detalii, nu doar să citeşti despre ea; e nevoie să te gândeşti la ea şi să o înţelegi. Iar noi numim viaţa pe care o trăieşti în urma unei asemenea experienţe o viaţă iluminată, deşteptată.

Trupul lui Jeff e un întreg, indiferent dacă celulele şi componentele care îl formează pe Jeff sunt conştiente de asta sau nu; la fel, noi suntem una şi suntem strâns legaţi unii de alţii, indiferent dacă ne dăm seama sau nu. Dar e bine să accedem la această experienţă, pentru că apoi putem face ca acţiunile noastre să fie în acord cu realitatea, iar realitatea este că totul e una. Când înţelegem asta, începem să vedem toţi oamenii şi tot ce ne înconjoară ca pe un întreg. Dar, ca să dobândim această înţelegere, trebuie să exersăm.

Un Bodhisattva vede că nu există euri separate şi că totul e una, dar, pentru a-şi împlini făgăduiala de a elibera toate fiinţele, trebuie să lucreze cu toate părţile componente. Va putea să-l deosebească pe Jeff de Bernie, Sue sau Eve şi să lucreze cu fiecare entitate în parte. Asta înseamnă că el îşi propune să lucreze în lumea amăgirilor, dar face asta pentru a-şi împlini jurământul, nu pentru a sluji ego-ului său.

JEFF Şi totuşi, avem acest vis de pace. E chiar atât de nefiresc?

BERNIE Pentru mine este o utopie, iar eu nu cred în utopii.

JEFF Crezi în pace?

BERNIE Cred în demersurile pentru pace. Cred în încercarea de a atenua suferinţa. De exemplu, suferinţa din locurile unde oamenii se luptă şi se omoară între ei, un domeniu în care eu am activat. Dar, dacă pace înseamnă că niciodată nimeni nu se va mai lupta şi nu va mai ucide, nu cred că vom avea vreodată pace.

Să luăm din nou corpul meu. Simt că este

împăcat, dar oare asta înseamnă că vreau ca celulele mele albe să nu mai atace celulele canceroase din organism? Nu, stimate domn. Pentru mine, a fi împăcat înseamnă a fi interconectat. Asta nu înseamnă că celulele sangvine nu vor interacţiona cu alte celule şi nu garantează că numărul celulelor canceroase nu va creşte şi că acestea nu vor pune stăpânire pe corpul meu într-o zi. Asta-i fluxul vieţii, care nu se va opri niciodată indiferent dacă vom găsi un leac pentru cancer sau nu. Dacă aş putea cumva să fac un salt şi să văd lucrarea întregului univers, aş vedea o grămadă de lucruri care nu au făcut pace cu alte lucruri. Lupii atacă oile, buruienile omoară florile; aşa e viaţa. Toată viaţa am lucrat ca să atenuez suferinţa, dar nu încerc să schimb nici lupii şi nici buruienile.

JEFF Numele organizaţiei tale este Zen Peacemakers, nu? Deci, când spui că faci pace, ce faci exact?

BERNIE Sunt budist, dar şi evreu, după cum ştii. Cuvântul ebraic pentru pace este *shalom*. Mulţi cunosc cuvântul ăsta, dar probabil nu ştiu că *shalom* derivă din *shalem*, care înseamnă *întreg*. Pentru a face un lucru *shalem*, a face pace, trebuie să facem un întreg. Există o tradiţie mistică evreiască care spune că, în momentul creaţiei, lumina lui Dumnezeu a umplut o cupă, însă lumina era atât de puternică, încât a sfărâmat cupa în mii de bucăţele care s-au împrăştiat prin univers. Iar rolul celui drept, al *Mensch*-ului, este să aducă toate bucăţelele înapoi şi să le lipească pentru a reîntregi cupa. Asta înţeleg eu prin pace. Pentru

mine, pacea înseamnă întregul. Evreiescul *oseh shalom* este „peacemaker”, la fel ca în versetul „Fericiţi făcătorii de pace, căci aceia vor moşteni pământul”. Ei lucrează pentru a reface întregul. Şi, după cum ştii, menirea zenului este să te ajute să realizezi unitatea şi interconectarea a toate câte există.

JEFF Unitatea îmi aduce aminte de cuvântul *context*. Preşedintele Obama a declarat că, până în 2015, nu vor mai fi copii subnutriţi în Statele Unite. Făcând asta, el a creat un context, un acord naţional pentru ca problema copiilor subnutriţi să fie rezolvată o dată pentru totdeauna în ţara noastră. Întrebarea care se pune este: cum o să reuşim noi asta? Prin furnizarea contextului, a acordului general, preşedintele ne cooptează practic în aceeaşi echipă. Ceea ce înseamnă că, deşi noi putem avea încă divergenţe, există totuşi sentimentul că suntem înhămaţi la aceeaşi y căruţă. Începem preludiul, omule, facem dragoste unul cu altul în toate formele posibile.

E la fel cu ceea ce a făcut John Kennedy când a spus că în zece ani vom avea primul om pe Lună. Parcă şi tu lucrai în domeniul ăsta unde trimiteau oameni pe Lună, nu?[10] Cu siguranţă au existat tot felul de neînţelegeri legate de tipul de rachetă, de combustibil, de modul în care urma să se facă toată treaba. Însă, odată ce a fost creat contextul – *trimitem un om pe Lună* –, acele neînţelegeri au devenit ceva productiv, pentru că acum toţi lucrau împreună. Fiecare avea propria teorie, pe care o

10 Bernie Glassman a fost inginer aeronautic, lucrând în anii ’60 şi ’7° la proiectul de debarcare pe Marte.

analiza, argumenta şi discuta, în scopul comun de a găsi cea mai bună modalitate pentru a ajunge pe Lună.

BERNIE E ca şi covorul lui Dude care lumina toată camera. Nişte mardeiaşi au făcut pipi pe el, dar, până la urmă, el rămâne acelaşi covor care se potrivea perfect cu camera.

JEFF Ştii de ce îmi aduce aminte asta? De personajele din serialul *Luna de miere*. Mai devreme am vorbit de Ralph şi Norton, dar mai erau şi Alice şi Trixie. Luate separat, toate aceste personaje nu erau prea interesante. Ralph Kramden era şoferul de autobuz plin de visuri de succes; era însă şi un tip certăreţ. Alice, soţia lui, era femeia de bun-simţ, ştearsă şi cu picioarele pe pământ. Prietenul lui Ralph, Norton, avea o fire blândă, dar era naiv, iar Trixie, soţia lui Norton, era o tipă comună şi cam autoritară. Separat, nu erau interesanţi, dar când se adunau o dată pe săptămână – şi au făcut-o timp de 39 de săptămâni – erau grozavi şi milioane de oameni deschideau televizoarele să-i urmărească. *Luna de miere*, cu poveştile şi situaţiile ivite, oferea un context unde aceste patru personaje foarte diferite interacţionau, ceea ce schimba totul.

Sper că acest context al rezolvării problemei copiilor subnutriţi până în 2015 va transcende marea dezbinare politică din ţara noastră. De fapt, asta m-a şi motivat să iau cuvântul vara trecută, atât la Convenţia republicanilor, cât şi la cea a democraţilor. Hai să-ţi povestesc.

Tocmai terminam de făcut un film şi de-abia aşteptam să fac o pauză şi să-mi petrec mai mult

timp cu familia, când Billy Shore, fondatorul organizaţiei Share Our Strength, m-a rugat să iau parte la cele două convenţii şi să vorbesc cu guvernatorii din partea ambelor partide despre campania Share Our Strength intitulată „No Kid Hungry”. Această campanie îi pune în legătură pe copii şi pe familiile lor cu programele de nutriţie create prin parteneriate locale între guvernele statale, organizaţii nonprofit şi diverşi întreprinzători. Multe state, atât republicane, cât şi democrate, participă deja la campanie, iar noi încercăm să antrenăm şi alte state în această acţiune.

N-ai crede că un actor ar putea avea trac înainte să ţină un discurs, chiar dacă e un discurs pe un subiect de care îi pasă. Şi totuşi, mă simt tot mai neliniştit; vreau să fac treabă bună. Aşa că încep să-mi învăţ textul exact aşa cum îmi învăţ replicile când fac un film. Lucrez cu Billy, cu Jerry Michaud, partenerul meu în activitatea legată de fiindaţie, şi cu alţi câţiva la pregătirea discursului, care până la urmă ajunge să aibă patru pagini. Fiind actor, privesc discursul ca pe un monolog pe care trebuie să-l spun într-un film, doar că, spre deosebire de filme, discursul se spune o singură dată. Trebuie să-ţi iasă din prima încercare. Aşa că mă tot frământ în cele două luni rămase până la Convenţia Republicană.

Ajungem la Tampa. Întâlnirea cu guvernatorii republicani e programată pentru ora 22.30, la finalul Convenţiei; mie mi se pare o oră cam ciudată ca să încep să le ţin un discurs, dar ei îmi

explică că aşa se fac lucrurile astea. Ne îndreptăm cu maşina către locul unde va avea loc întâlnirea cu guvernatorii şi vedem că e vorba despre un bar. Eu mă gândesc că se va bea şi se va asculta muzică, iar toată lumea se va îmbăta. Şi apoi mai trebuie să ţin discursul încă o dată, la petrecerea No Kid Hungry, care va avea loc puţin mai târziu. Mă duc să verific şi a doua locaţie şi constat că e o sală de bowling.

Discuţia mea cu guvernatorii se amână până la ora 23, apoi până la miezul nopţii. Eu mă simt deja ca un vas în derivă, ştii? *Doamne*, *oriunde mă porţi tu*, *acolo mă voi duce*. Până la urmă, amândouă întâlnirile vor avea loc deodată în sala de bowling.

Soseşte guvernatorul Virginiei, Bob McDonnell, care este preşedintele Asociaţiei Guvernatorilor Republicani şi care este deja implicat în campania No Kid Hungry, rosteşte o introducere minunată şi pleacă. Se dovedeşte că nu mai era niciun alt guvernator pe acolo. Sfârşesc prin a ţine discursul pentru care agonizasem timp de două luni în faţa a 75 de fete de liceu, într-o sală de bowling. Şi nici nu schimb nimic. Ţinusem atât de bine minte textul, că spun tot discursul de patru pagini, scris pentru guvernatori – *Sper că vă veţi alătura guvernatorului McDonnell şi altora ca el pentru a găsi soluţii care să pună capăt problemei copiilor subnutriţi* –, în faţa unui grup de liceene.

BERNIE Aveai nasul cu tine?

JEFF Fir-ar să fie, îl aveam şi am uitat să-l folosesc, bernie N-ai dat cu nasul.

JEFF Exact.

Nici la Convenţia Democrată, o săptămână mai târziu, n-a fost mai bine. În afară de promovarea campaniei No Kid Hungry, am avut şi un concert cu trupa mea, The Abiders, în faţa câtorva mii de oameni, pe o scenă în aer liber. Cântăm vreo trei-patru piese, când deodată cerul se întunecă şi începe să toarne cu găleata, cu tunete şi fulgere. Îl văd pe Beau, fratele meu, printre spectatori şi îl chem pe scenă, unde îi spun că trebuie să dansăm dansul ploii ca să oprim potopul. Eu fac nişte mişcări elegante de *tai chi*[11], în timp ce Beau începe să ţopăie pe-acolo, dând din mâini şi din coate ca un apucat, numai că acum începe să plouă şi să tune şi mai tare, aşa că îi zic:

— Nu… nu… nu dansezi bine – ţine-ţi puterile în frâu… Din cauza ta se-nteteste furtuna!

În cele din urmă, a trebuit să scoatem tot din priză, să oprim concertul. Nu voiam să ne prăjim fundurile.

E amuzant, nu mi-am atins niciunul dintre scopurile pe care mi le fixasem pentru aceste convenţii, dar s-au întâmplat alte chestii, la care nu mă aşteptam. Nu e aşa mereu? De exemplu, mă întreţineam cu nişte oameni la Convenţia Democrată, când de mine s-au apropiat doi puşti – de vreo 8 şi io ani, cred, arătând ca doi mici oameni de afaceri – şi-au zis:

— Suntem animatori.

Mi-au înmânat cartea lor de vizită şi m-au

11 Artă marţială originară din China (n. trad.).

întrebat cum ar putea să se implice şi ei. Era exact momentul potrivit, pentru că noi tocmai încercam să demarăm o acţiune de tineret pentru No Kid Hungry şi să trezim entuziasmul celor mici în legătură cu campania. Ştii, copiii nu sunt încântaţi de politică. De asemenea, am stârnit interesul mass-mediei pentru campanie. Şi, cine ştie, poate că una din fetele alea de liceu va avea o contribuţie la eradicarea subnutriţiei în statul de unde provine. Niciodată nu ştii cum influenţezi lucrurile prin ceea ce faci.

Indiferent dacă sunt democraţi sau republicani, liberali sau conservatori, fiecare e o parte din întreg şi nu putem urni lucrurile decât împreună.

Cred că ne mişcăm uşor, uşor în direcţia bună. Populaţia planetei îşi dă seama că trebuie să ne unim forţele. Asta nu înseamnă că vom elimina toate neînţelegerile şi toate luptele, dar sper că vom învăţa să vedem mai bine contextul, întregul.

BERNIE Unul din scopurile mele este să-i învăţ pe oameni să vadă lucrurile în acest fel. Dar nu îmi fixez niciun fel de aşteptări. De exemplu, cine poate găsi ceva în neregulă cu „No Kid Hungry în 2015”, proiectul la care lucrezi tu? Mulţi oameni, din amândouă partidele, s-au alăturat campaniei, dar sunt unii care vor spune: *Dacă tu, un liberal, îmbrăţişezi această idee, e imposibil ca eu, un conservator, să fiu de acord cu tine*.

Asta vreau să spun când vorbesc de fragmentare. Chiar şi-atunci când oamenii sesizează valoarea unui lucru, dorinţa de a-şi

păstra identitatea de conservator, de liberal sau oricare altă identitate poate fi mai puternică decât simţul lor de interconectare – chiar dacă asta înseamnă că vor exista în continuare copii subnutriţi. *Cum să lucrez împreună cu un liberal, chit că avem aceleaşi scopuri*? Nu are niciun sens şi, totuşi, adesea divergenţele primează. De aici se nasc războaiele.

Deci, trebuie să alegem domeniile vieţii în care am vrea să schimbăm acest mod de a gândi. Unii dintre noi pot simţi că e de-ajuns să ne ocupăm de noi înşine şi de familiile noastre, fără să ne mai complicăm cu restul lumii. Dar budismul are o altă practică, aceea de a lucra cu toţi cei pe care obişnuim să-i considerăm duşmani, pentru a-i transforma în aliaţi. Dacă, fiind budist, privesc o masă ca pe un cerc al vieţii, atunci vreau să strâng în jurul ei pe toată lumea ca să discutăm problemele care ne afectează pe toţi. Voi învăţa mult mai multe lucruri din colaborarea cu foştii duşmani decât din timpul petrecut cu prietenii. Foştii mei duşmani vor învăţa, la rândul lor, mai mult şi împreună vom crea un cadru mai bun.

JEFF Nu poţi crea un cadru mai bun peste noapte. Când strămoşii noştri au scris Constituţia, au lăsat deoparte problema sclavagismului, pentru că existau prea multe neînţelegeri pe această temă. Rezultatul a fost că, la mai puţin de o sută de ani după asta, s-a ajuns la Războiul Civil, care a pus capăt sclaviei. Ocolind iniţial chestiunea, am putut face primii paşi către crearea acestei naţiuni, dar până la urmă tot a trebuit să ne confruntăm cu problema sclaviei, fiindcă

libertatea este un drept fundamental. La mult timp după Războiul Civil, rasismul continuă să fie o problemă de actualitate, dacă nu chiar principalul obstacol care ne împiedică să ne reunim în cele din urmă.

BERNIE O problemă poate părea rezolvată pe moment, dar după un minut, cinci minute, o sută sau două de ani, ea apare din nou. Dacă nu ai o privire de ansamblu şi excluzi anumite elemente, problema va reveni. Întorcându-mă la discuţia noastră de dinainte şi la răbdarea de care ai nevoie pentru a depăşi nodurile din lemn, m-aş referi la activitatea ta pentru eradicarea foametei, pe care o desfăşori de aproximativ 30 de ani; tot de 30 de ani fac şi eu eforturi pentru a-i ajuta pe oamenii care trăiesc în sărăcie. Din diferite motive, noi am dat peste tot felul de noduri în acest timp şi am fost nevoiţi să aşteptăm. Dar sper că acum lucrurile s-au mai schimbat şi că vom putea naviga din nou.

JEFF De fapt, familia preşedintelui Obama primea bonuri de masă când era el copil; cred că e o premieră. Deci au ieşit la iveală mizerii noi.

BERNIE Evident, amândoi ne dorim să se implice toată lumea. Ştii, atunci când hrăneşti oameni şi faci ceva în folosul comunităţii, acţionezi în acelaşi timp pentru stabilitatea familiei. Regulile care au fost stabilite în activitatea cu persoanele lipsite de adăpost au dezbinat de fapt familia, în loc să o ţină laolaltă. Hrana este una dintre nevoile fundamentale, pentru că trebuie să mâncăm zilnic. Avem nevoie de o locuinţă, dar de mâncare avem nevoie şi mai mult. Oricine ai fi,

dacă rabzi de foame un timp, n-o să mai fi acelaşi om.

y jeff Problema subnutriţiei a luat amploare în ţara asta, dar poate că trebuia să se întâmple aşa ceva pentru ca oamenii să reacţioneze. Nu există niciun rău care să nu dea naştere la ceva bun.

Îmi vin din nou în minte învăţăturile Lojong, care spun că nodurile din viaţa ta pot fi calea spre eliberare. Dacă faci câteva ajustări, ţi se va schimba percepţia asupra lucrurilor. Atunci vei avea o altă perspectivă asupra obstacolelor care-ţi ies în cale – ele nu constituie bariere, ci căi de inspiraţie, ba chiar sunt un îndemn: *Haide*!

BERNIE Limba chineză este făcută mai degrabă din simboluri decât din litere. La ei, cuvântul care înseamnă *dificultate* e format din două caractere, iar unul dintre ele înseamnă *prilej favorabil*. În fiecare dificultate se ascunde un prilej favorabil. Am lucrat mult în mediul de afaceri, iar problemele cu care te confrunţi în lumea aceea devin oportunităţi preţioase.

JEFF În interviuri, sunt întrebat deseori de ce fac filmele pe care le fac şi dacă aceste filme au ceva în comun. La început am crezut că n-au nimic în comun, dar apoi mi-am dat seama că multe dintre filmele mele au ca temă exact ce discutăm noi acum, şi anume că ceea ce pare a fi o corvoadă este, de fapt, o minunată oportunitate. Primul exemplu care-mi vine în minte este *Suflete rătăcite* (*American Heart*), un film despre un tip care tocmai a ieşit din închisoare. Ultimul lucru pe care şi-l doreşte este să-şi vadă puştiul de 14 ani şi să trebuiască să aibă grijă de el. Vrea cu disperare

să se îndrepte, să facă ceva cu viaţa lui, şi crede că nu va reuşi dacă are povara unui copil. Fireşte, până la urmă, reîntâlnirea cu fiul său şi faptul că trebuie să se ocupe de nevoile acestuia îi arată ce înseamnă viaţa cu adevărat. Asemenea griji dau vieţii bucurie şi sens.

Interesantă mi se pare şi practica numită *tonglen*. Este o practică tibetană care ne ajută să ne conectăm la suferinţele celorlalţi şi ale noastre. Eu sunt un începător în meditaţia *tonglen*, dar o idee care chiar îmi place este aceea că sentimentele noastre nu sunt doar *ale noastre*, ci ale tuturor. Aşa că, într-un fel, fiecare dintre noi reprezintă tot ce înseamnă să fii viu. Ca actor, simt că reprezint o comunitate, familia formată din bărbat şi femeie, iar treaba mea este să arăt cum reacţionează oamenii în diferite situaţii, de pildă tatăl din *Suflete rătăcite*. Aşadar, în momentele de zbucium şi suferinţă, nu eşti singur; suferinţa ta e a întregului grup, a tuturor.

Doar acest gând face lucrurile suportabile. Mai mult, el te va călăuzi pe drumul compasiunii.

8

Te referi la un act sexual?

JEFF Aveam un grup de băieţi, Alan Kozlowski, John Goodwin şi Chris Pelonis[12], cu care făceam muzică şi petreceam mult timp împreună, şi odată am discutat despre sunetul la 440. *La* este o notă din gamă, care vine după de central, iar 440 se referă la frecvenţa sunetului, 440 de hertzi. Când muzicienii îşi acordează

12 Cineastul Alan Kozlowski, compozitorul John Goodwin şi Chris Pelonis, inginer de sunet şi muzician.

instrumentele, folosesc sunetul la 440 pentru a da tonul. Iar discuţia noastră a fost aşa: este sunetul la 440 adevărul absolut, sau este doar ceva arbitrar pe care îl folosim ca să creăm un standard? Punctul de vedere al lui Johnny a fost că la 440 este un standard relativ modern de acordare a instrumentelor şi că, practic, este un lucru ales arbitrar. Pelonis, care e inginer de sunet, a spus că la 440 nu este doar frecvenţa notei la dar este şi vibraţia Pământului. Pământul are o rezonanţă de bază şi acesta e motivul pentru care la a devenit sunetul standard. Pe scurt, a zis aşa:

— Frecvenţa de 440 de hertzi e făcută de proiectantul suprem şi nu e nici arbitrară, nici pur întâmplătoare.

Există, aşadar, o realitate supremă? Şi dacă da, cum ştii care e?

BERNIE În zen noi vorbim despre a rămâne martor sau a deveni una cu ceva. Mai întâi trebuie să te situezi într-un spaţiu de necunoaştere, să te desprinzi de ceea ce crezi că eşti, numai aşa putând să fii martor la viaţa din jurul tău, adică să devii viaţa însăşi. Iar mai devreme spuneam că zenul are diverse practici ca să te ajute să faci asta, ca de exemplu *koan-urile*.

Unul dintre aceste *koan*-uri este *Contemplează litera A*. Prima literă din alfabetul sanscrit se pronunţă *Ah*. În tradiţia tantrică, *Ah* este prima silabă a universului. Aşa că îl poţi interpreta pe *Ah* sau îl poţi explica ori îl poţi chiar pronunţa, dar nimic din toate acestea nu e de-ajuns. Pentru a lucra după *koan*-ul *Contemplează*

litera A, trebuie să intri în totală rezonantă cu *Ah*, trebuie să devii acea vibraţie, *Ah*.

La fel şi cu rezonanţa de bază a Pământului. Să zicem că vrei să-ţi acordezi viaţa pentru a fi în totală rezonanţă cu Pământul, exact aşa cum vrei să-ţi acordezi chitara ca să fie în rezonanţă cu restul trupei. Atunci, nu vorbeşti despre nota la 440, ci o cânţi. La fel, nu vorbeşti despre rezonanta Pământului, ci devii această rezonantă. Rezonanţa Pământului exista înainte ca cineva să ştie de la 440, deci cum faci asta? Frunze îngălbenind, muguri înflorind, ploaia căzând pe o frunză, frunza îndoindu-se sub greutatea picăturii de ploaie, iar picătura de ploaie lovind pământul – acestea toate sunt vibraţii ale Pământului. Cum te pui în rezonanţă cu ele?

De pildă, pot spune: „Zboară păsări pe cer”. Acestea sunt cuvinte pe care le-am învăţat. Dacă nu cunoşteam cuvântul *pasăre*, cum i-aş fi spus? Când au apărut primele corăbii în America, indienii nu le-au văzut ca pe nişte corăbii, pentru că ei nu aveau niciun cuvânt pentru *corabie*. Ceea ce au văzut ei au fost nişte tipare complet noi pentru ei; nu le-au numit în vreun fel.

De-ndată ce avem cuvinte, rămânem blocaţi în ele, mai ales în sensul pe care le-au căpătat pentru noi. Nu uita, un cuvânt poate însemna lucruri diferite pentru oameni diferiţi. Am auzit că eschimoşii au zece cuvinte pentru zăpadă. Ei pot spune că zăpada e aşa şi pe dincolo, iar cei care nu aparţin culturii lor nu vor înţelege, neavând experienţa zăpezii aşa cum o au eschimoşii. Dar dacă iei un bulgăre de zăpadă şi i-l pui cuiva pe

obraz, persoana aceea va trăi experienţa zăpezii; nu va avea nevoie de un cuvânt.

Cuvintele sunt importante pentru că ne oferă o modalitate de a ne informa şi de a dialoga unii cu alţii, dar ele nu ne ajută să trăim experienţa propriu-zisă a noţiunii folosite. Nu poţi folosi cuvinte ca să trăieşti experienţa unui măr, trebuie să-l guşti. Ca să trăieşti experienţa vieţii, nu e suficient să înşiri denumiri – *la 440*, *rezonanţa Pământului*, *măr*, *zpadă*, *iluminare*, orice. Tot ce contează e experienţa.

JEFF N-ai zis tu că *Sutra inimii*, care e o sutră renumită în budismul Mahayana, începe cu litera *A*, ca în *Avalokitesvara Bodhisattva*[13], şi că poţi să cuprinzi toată *Sutra inimii* în această singură literă?

BERNIE Ba da, dar, din nou, nu doar citind această literă. Trebuie să devii una cu ea, să te cufunzi în A, iar apoi devii una cu întreaga sutră. Acea sutră vorbeşte despre starea de neştiinţă, deci, dacă eşti una cu sutra, atunci te afli în rezonanţă cu întregul univers. Bineînţeles, întotdeauna suntem în rezonanţă cu întregul univers, pentru că noi *suntem* universul. Dar cum devenim conştienţi de asta? Cum putem trăi această experienţă? Intrând în acel spaţiu unde se află *tot* ceea ce trăim, unde nu e decât litera A.

Nu aşa se întâmplă şi cu actoria? Cineva joacă un rol. Face totul ca la carte, dar publicul nu simte că el întrupează personajul cu adevărat. Iar aici nu e vorba de ceea ce spune şi nici măcar de

13 Prin meditaţia prajna paramita, Avalokitesvara Bodhisattva a înţeles nulitatea celor cinci condiţii şi a fost eliberat de durere.

ceea ce face actorul, e ceva mai profund de-atât. Este pasul acela în plus care îi face pe unii actori să fie desăvârşiţi. Cel care face acest pas devine martor, întrupează personajul, astfel încât nu există o separaţie între subiect şi obiect. Dacă există o asemenea separaţie, deşi actorul îşi spune replicile şi face toate mişcările corect, lipseşte totuşi ceva, acea transcendenţă pe care publicul nu o simte. Acelaşi lucru este valabil pentru un orator veritabil. Te duci la o conferinţă, cel care vorbeşte e fantastic, dar simţi că discursul lui e lipsit de autenticitate. Vorbeşte despre lucruri cărora nu le-a fost martor, pe care nu le-a trăit. Acesta este pasul suplimentar pe care vrem să-l facă cei ce studiază *koan*-urile.

JEFF Unul dintre actorii mei preferaţi este Tommy Lee Jones. Le dă personajelor lui o intensitate atât de profundă şi de misterioasă. El rămâne opac; nu vezi cum se învârt toate rotiţele, iar eu admir asta la actori. Personajele lui aduc cu felul în care reacţionează oamenii în viaţa reală.

Nu prea apreciez actorii care se simt obligaţi să-ţi arate totul; asta înţelegem noi prin *a arăta cu degetul*. Îţi vor arăta ceea ce cred ei că trebuie să vadă publicul, îţi vor spune povestea. Dar la Tommy, ca şi la mulţi alţi actori, nu vezi munca din spatele personajului. Nu vezi exerciţiul, efortul; pare că nu încearcă să facă nimic, că e pur şi simplu acolo.

BERNIE în secolul al IX-lea exista în China un maestru zen extraordinar, Zhaozhou. S-a pregătit timp de 40 de ani împreună cu învăţătorul său şi, când şi-a terminat studiile, a spus: *Am să ies în*

drum şi, dacă dau peste o fetiţă de 8 ani care întruchipează calea, voi rămâne să învăţ de la ea. Iar dacă dau peste un maestru de 80 de ani care are toate răspunsurile, îl voi lăsa în urmă. El nu voia răspunsuri, voia viaţa. Aşa că a plecat să caute oameni care erau doar oameni, care întruchipau viaţa adevărată, trăită pe deplin, în clipa prezentă.

JEFF Când fac un film, încerc să mă apropii cât se poate de repede de cei cu care lucrez, atât de actori, cât şi de echipa de producţie. Nici măcar nu mai fac treaba asta în mod conştient, e un fel de a doua mea natură. Vreau să existe între mine şi regizor o conexiune atât de profundă, încât să ajungem aproape ca două impulsuri diferite în acelaşi creier. Această intimitate este şarpele la care m-am referit mai devreme. Varianta finală a filmului este pielea de şarpe, care e frumoasă prin ea însăşi, numai că nu e şarpele.

Cel mai important lucru este să exersăm împreună această apropiere. Este o şansă de a ne învinge reţinerile pentru a ne bucura de naştere, deschidere, dezvoltare şi viaţă. E ca un act sexual, omule. Un film e locul potrivit pentru asta, aşa cum biserica e locul potrivit să te rogi. Îţi oferă spaţiul sigur şi generos pentru a-ţi face treaba. Ai toţi aceşti artişti care lucrează împreună pentru a produce ceva foarte special în două sau trei luni, poate şase, după care totul s-a sfârşit.

Apropierea pe care o obţii atunci când faci un film e nemaipomenită. Majoritatea filmelor – şi a romanelor, de altfel – au de-a face, într-un fel sau altul, cu dragostea, nu? Când filmezi o scenă de

dragoste cu cineva, iubirea devine atât de accesibilă şi de simplă, mai ales atunci când doi oameni ştiu ce urmăresc şi îşi deschid inimile cu adevărat. De aceea se îndrăgostesc unii actori de partenerele lor. Apoi fac greşeala să şi-o tragă, iar asta poate strica totul. Pentru mine, soţia mea, Sue, este interpreta principală în filmul real. Tocmai am aniversat 35 de ani de căsătorie, iar relaţia noastră este ceea ce preţuiesc cel mai mult pe lume. Asta nu înseamnă că apropierea mea de alţi oameni a avut de suferit. Dimpotrivă, această apropiere de ceilalţi mă face să o iubesc pe Sue cu atât mai mult. Libertatea pe care mi-o dă ea, iubindu-mă exact aşa cum sunt, mă face să vreau să mă apropii de ea din ce în ce mai mult şi mă îndeamnă să-i ofer şi ei aceeaşi

libertate. Noi ne exersăm dragostea.

Exersează, frate. Asta e ceea ce mă face fericit. E exact ca atunci când fac un film. De fiecare dată am un sentiment de panică la început: *O să fiu în stare să fac asta*? *O să fiu pregătit*? *O să fiu în stare să fac ceea ce mi se cere*? Şi, de fiecare dată când mă pregătesc, mă simt mult mai bine.

BERNIE Trebuie să exersăm pentru a ne putea acorda cu ceea ce se întâmplă în jurul nostru. Când cânţi la chitară împreună cu trupa ta, trebuie ca toate instrumentele să fie acordate pe aceeaşi frecvenţă; toată lumea trebuie să vibreze la fel. Asta presupune, un ţel comun.

JEFF Nu ne acordăm doar instrumentele, ne acordăm şi intenţiile.

BERNIE Dar toate gândurile astea dispar atunci când cânţi. Nu te mai gândeşti: *Hei, sunt pe aceeaşi frecvenţă cu ceilalţi băieţi*. Cânţi doar şi trăieşti vibraţia.

JEFF Te cântă cântecul.

BERNIE *Freely playing*, cum se zice, joc liber. Mai e şi expresia *al play in the fields of the Lord*[14]. Dacă intri în starea asta, nu mai exersezi, totul devine un joc liber. Să zicem că întregul grup simte la fel, dar la un moment dat vi se alătură un alt muzician, care vine dintr-o cultură total diferită de a voastră, fără să aibă vreun simţ al lui la 440, dar care are în schimb un cu totul alt sistem tonal. Dacă vi se alătură persoana aceasta, întregul grup va reacţiona şi va ieşi o altă piesă sau frază muzicală decât cea pe care o aveaţi în minte. Asta se întâmplă dacă eşti adeptul jocului liber. Dacă, pe de altă parte, eşti adeptul exerciţiului, când începe să cânte noul muzician ai putea să te gândeşti: *Hei, sună ciudat. Ia să ne oprim noi o clipă, să vedem ce putem face*.

În viaţă, e foarte important să exersezi. Este unul din modurile în care putem intra în armonie cu universul. Dar momentele cele mai plăcute sunt acelea în care ne jucăm liber pe câmpiile Domnului, pe câmpiile Tărâmului Pur.

JEFF Ce-mi place e că nu ştii niciodată cum se petrece chestia asta, înţelegi? Şi când se întâmplă în vreun film sau în orice altă formă de artă, e nemaipomenit. Şi totuşi, odată prins în

14 „La joacă, pe câmpiile Domnului“. Expresia se datorează scriitorului american Peter Matthiessen, care şi-a intitulat astfel romanul din 1965 (n. trad.).

mreje, ai şi dezavantaje. La cum sunt eu, încerc să nu cad în plasă. Cam ăsta e modul în care abordez eu lucrurile. Rezist cât pot, ca să nu fiu prins, pentru că ştiu că asta presupune să te implici şi să investeşti… Şi, cum nu ai tot timpul din lume, din momentul în care alegi să faci un lucru, nu vei mai putea face şi altele. Dar, de îndată ce eşti prins şi nu te mai poţi opri, se întâmplă un lucru minunat, nu mai eşti tu cel care are controlul.

BERNIE A face dragoste e foarte asemănător.

JEFF Din nou, actul sexual.

BERNIE Există preludiul, în timpul căruia încerci să intri în rezonanţă cu celălalt, iar apoi este actul sexual în sine, unde tu nu mai faci nimic.

JEFF Eşti făcut.

BERNIE Asta înseamnă joc. Restul e exerciţiu.

JEFF Linia de demarcaţie între cele două e foarte fină. Poţi să te joci şi să exersezi în acelaşi timp?

BERNIE Noi zicem că distanţa dintre rai şi iad e cât grosimea unui fir de păr.

JEFF Şi cam mergi înainte şi-napoi.

BERNIE Tot timpul mergi înainte şi-napoi.

JEFF Eu sunt cam obsedat. Mă tot gândesc la sex. E nemaipomenit să faci sex. Şi dacă ai vrea, tot n-ai putea să faci vreo greşeală, cum nici celălalt n-ar putea. Miles Davis zicea: „Nu-ţi bate capul cu greşelile, ele nu există, ce bernie Am vorbit despre exerciţiu şi joc liber, dar există oameni care par să se arunce în joaca asta liberă fără nicio pregătire prealabilă. Cum te raportezi la

oameni ca Sid Caesar sau Robin Williams? Am auzit că Sid Caesar[15] nu citea niciodată scenariul, deşi avea mereu unul. Reacţiona pur şi simplu în funcţie de ceilalţi, de situaţii.

JEFF îmi aduc aminte că mă uitam la serialele lui când eram copil. Iar cu Robin Williams am jucat în *Regele pescar* (*JThe Fisher King*).

Când am primit rolul am fost puţin neliniştit, îţi imaginezi: *Robin Williams*! *Asta improvizează tot timpul, nu se poate abţiney zici că-i un tic nervos*. La sfârşit, interpretam o scenă în care trebuia să ţin un mare monolog în timp ce el era în comă, şi deja mi-l închipuiam cum o să facă dintr-odată „Aaah!”, ştii, făcând mişto de scenă şi de mine. Dar nu, pe toată durata scenei, prezenţa lui a fost minunată. N-a avut nimic de zis, pentru că se presupunea că e în comă, aşa că putea să şi adoarmă până când îmi terminam eu discursul. Dar el a fost treaz şi prezent. M-a suportat în cel mai minunat mod cu putinţă, fără să zică un cuvânt.

Robin a studiat la Juilliard School; e un actor calificat. După părerea mea, comedia e doar unul dintre multele atuuri pe care le are el în mânecă. Când am făcut *Regele pescar*, am lucrat mult, şi câte 16 ore pe zi, uneori ne prindea patru dimineaţa şi noi tot o mai lungeam. Din senin, Robin se proptea pe două picioare şi improviza ceva pentru toţi cei din încăpere. Muream de râs. Ştii, ca în jazz. Mulţi regizori ar fi râs un pic şi apoi ne-ar fi spus să trecem din nou la treabă. Dar

15 Sid Caesar (1922-2014) a fost un actor american de film şi televiziune, cunoscut în principal prin rolurile sale comice (n. trad.).

nu şi Terry Gilliam. Terry îl provoca şi mai tare. Îl lăsa vreo jumătate de oră sau cam aşa ceva; Robin nu s-ar fi oprit niciodată. După aceea ne simţeam aşa de plini de energie, că mai lucram încă vreo trei sau patru ore. Puterea măscăriciului, frate.

BERNIE Tu ce crezi despre Robin Williams, exersează sau se joacă mai mult?

JEFF Şi una, şi alta, cred. Exersezi ca să te perfecţionezi, de pildă, ca să faci o insultă să sune mai tăios. De la un punct încolo devine joacă, lucrurile vin de la sine şi nu te mai poţi opri, devine un reflex. Aşa că, probabil, merge şi el înainte şi-napoi. Dar poţi să exersezi şi joaca, nu-i aşa? Vreau să spun că poţi să exersezi ca să intri în starea aia de graţie, să ajungi în punctul ăla. Asta nu-i meditaţie?

Mai există un fel în care poţi înţelege exerciţiul şi practica. Un doctor poate spune: *Practic medicina*. E puţin diferit, nu?

BERNIE În ceea ce mă priveşte, ajung să exersez în momentul în care dispare orice relaţie dintre subiect şi obiect. Să zicem că lucrez, dar, dacă sunt total cufundat în munca mea, ea devine joc.

JEFF în momentul ăla, exerciţiul şi jocul devin acelaşi lucru, nu? în actorie, repetiţia poate fi interpretată ca un exerciţiu. Dar eu, când repet, cred că e momentul potrivit să mă şi joc. Intră în joc, vezi unde ajungi. Cum spunea Sidney Lumet pe platoul de *la A doua zi dimineaţă* când treceam prin tot filmul zi de zi, într-un fel e ca şi când cureţi o ceapă. De fiecare dată când mai dai o foaie la o parte, afli lucruri noi. Exersezi

prospeţimea, exersezi jocul.

BERNIE Oare pot oamenii să se joace de-a viaţa, pur şi simplu, sau trebuie să mai şi exerseze pentru viaţă?

JEFF Sau pot ei să-şi regizeze viaţa? Sau să facă repetiţii?

BERNIE În termenii mei, dacă rămâi martor al vieţii, adică o trăieşti, atunci te joci. Dacă urmezi un plan în ceea ce faci, atunci exersezi. Îmi place să lucrez cu oamenii exact aşa cum trăiesc ei, fie la locul de muncă, acasă la ei, oriunde. Cum îi faci să se joace de-a viaţa lor, să plonjeze cu totul în ea? Cum să faci ce-ai făcut tu cu Sidney Lumet, să treci prin tot filmul? Să zicem că tu îţi trăieşti viaţa şi, undeva, ceva se schimbă. Nu te opreşti din trei în trei secunde ca să te întrebi: *Am făcut bine asta*? *Cum aş putea s-o fac mai bine*? *Oamenii ăştia au făcut ce trebuie*? *Au greşit pe undeva*? Ci doar îţi trăieşti viaţa din plin. Pentru mine, asta înseamnă joacă. Şi mai cred că ne putem antrena ca să ajungem să ne jucăm aşa, şi că acest antrenament reprezintă practica.

Experienţa mea m-a învăţat că, atunci când te joci de-a viaţa ta, în loc să faci repetiţii pentru viaţă, depăşeşti orice sentiment de bucurie ori tristeţe şi, pur şi simplu, te simţi mult mai viu. Când modul tău de a funcţiona se bazează pe planificare, apar tot felul de chestii: *Ar fi trebuit să fac asta*, *ar fi trebuit să fac ailaltă*, *de ce nu am făcut asta*?

Dacă, la un moment dat, ai să te hotărăşti că vrei să predai actoria, sunt sigur că îi vei învăţa pe oameni să fie vii atunci când interpretează un rol.

Iar asta presupune exerciţiu. La fel, în zen sau în budism în general, rolul maestrului este să-i ajute pe ceilalţi să fie vii în propria lor viaţă. Şi ei trebuie să exerseze pentru asta.

JEFF Acele noduri de care vorbeam mai devreme pot fi un îndemn de a exersa. Suntem ocupaţi cu joaca, numai că măscăriciul mai şi cade din când în când sau viaţa ne loveşte nemilos; toate astea ne fac să ne aducem aminte că trebuie să exersăm.

9 Ce-l face pe om să fie om, domnule Lebowski?

JEFF La fel ca-n viaţă, în actorie poţi să mergi pe multe căi. Sunt actori care vor să fie confundaţi cu personajul pe care îl interpretează. Ei nu vor să se implice într-o relaţie cu tine sau să se angajeze în vreun fel în afara rolului lor. O mulţime de actori mari sunt aşa. Principiul meu e mai degrabă: *Vreau să cunosc persoana din viaţa reală*. Vreau să ştiu cine e acea persoană – mi se pare că asta e o sursă de inspiraţie în meserie.

Există două cuvinte care înseamnă cam acelaşi lucru, dar care sunt în acelaşi timp diferite: *hoţ* şi *cool*[16]. Poţi să spui: *Hey many youre cool*! *Sau* spui: *Hey, you're hoţ, man*. Amândouă sunt chestii pozitive, dar diferite. Iată-l, de exemplu, pe Scott Cooper, care a regizat *Inimă nebună* (*Crazy Heart*). Îţi dădea aşa de mult curaj şi era absolut entuziast în tot ce făcea. Pe de altă

16 în limbajul familiar-argotic, cuvintele bot şi cool sunt folosite cu sensul de „mişto", „tareu. Totuşi, există anumite diferenţe de nuanţă, care decurg din sensurile de bază ale celor două cuvinte [hot — fierbinte; cool — răcoros, dar şi distant, rece) (n. trad.).

parte, gândeşte-te la fraţii Coen. Nu prea se exteriorizează. Sunt maeştri în ceea ce fac, au umor cu carul, dar sunt mai degrabă genul *cool*. Asta-i stilul lor, înţelegi?

Filmele îi adună laolaltă pe toţi oamenii ăştia atât de diferiţi, fiecare contribuie cu ceva şi iată că merge. Deseori, cu cât abordarea e mai neobişnuită, cu atât rezultatul e mai bun. Ca firul de nisip din scoică, din care se naşte perla. Dacă bucata de lemn e perfectă, atunci nu mai e la fel de interesant. Dar dacă dai peste un nod, îţi zici – Doamne, ce interesant!

BERNIE Mă simt norocos că am avut ocazia să studiez cu atâţia profesori, cu stiluri şi metode diferite de predare. Apoi mai sunt ceilalţi profesori, care te previn că te vei risipi în prea multe direcţii şi îţi recomandă să te limitezi la un domeniu anume. Dar în viaţă nu te specializezi într-un singur domeniu, viaţa e viaţă. Dacă rămâi în pătrăţica ta, cum vei reuşi vreodată să te simţi viu? Mie îmi place să lucrez cu cât mai multe tipuri de personalităţi: *hoţ*, *cool*, moderat, orice. E captivant.

JEFF Şi inspiră multă afecţiune. Ştii, de fapt, noi suntem toţi la fel, vrem să fim iubiţi şi să iubim.

Îţi aminteşti de piesa aia nemaipomenită a lui Marvin Hamlisch, „What I Did for Love” („Ce-am făcut pentru dragoste”)? îmi aduce aminte de un seminar ţinut de Warren Lyons, la care am luat parte acum câţiva ani. Seminarul, care se numea „Joy of Singing” („Bucuria de a cânta”) a durat două weekenduri, iar participanţii erau de toate

categoriile, de la cântăreţi de operă până la lucrători la benzinărie sau tâmplări; era bine-venită orice persoană care voia să ştie mai multe despre ce înseamnă să cânţi şi să fii creativ, pentru că cele două sunt legate una de alta. Warren ne-a învăţat că orice ne împiedică să ne desfăşurăm liber atunci când cântăm, orice ne înfrânează – un muşchi care se crispează sau altceva –, ne blochează şi creativitatea. Asta se poate întâmpla din cauza unei experienţe din copilărie. Poate că la şcoala primară nu cântai prea bine şi atunci profesorul ţi-a spus:

— Bernie, poţi să dai doar din gură, ca şi cum ai cânta?

Din momentul acela îţi paralizează un muşchi şi nu mai cânţi cu voce tare, nici măcar sub duş. Asta era muşchiul pe care Warren dorea să-l deblocăm noi, muşchiul creativităţii.

În primul weekend, fiecare a trebuit să cânte în faţa cursanţilor „On a Clear Day” („într-o zi senină”), care, deşi are nişte versuri nemaipomenite, e o melodie destul de grea. Când mi-a venit rândul, am cântat, dar i-am urmărit şi pe ceilalţi. Veneau în faţă şi se foloseau de orice aveau la dispoziţie, pentru că erau ca pe scenă şi trebuiau să cânte. Şi, când te afli într-o astfel de situaţie, dai la iveală tot ce ai folosit o viaţă întreagă pentru a te face iubit, fie că e vorba de autoironie, de farmec, de timiditate, de orice. Totul iese la suprafaţă.

Am învăţat că a cânta nu se rezumă la a cânta o notă perfect sau puţin fals. Şi Sinatra falsa câteodată, iar imperfecţiunea făcea ca sunetul să

pară şi mai puternic. Importantă nu-i perfecţiunea, ci originalitatea.

Warren ne-a împărţit la fiecare câte un cântec care să scoată la iveală lucrul de care interpretul sau interpreta se ferise o viaţă întreagă. De exemplu, printre participanţii la curs era şi un bancher, iar cântecul pe care i l-a dat Warren era tocmai „What I Did for Love”. Mi-a rupt inima, nene. A ieşit în faţa noastră agitat şi a zis ceva de genul: *N-am cum să fac asta. Nu sunt cântăreţ, dar, fie, încerc*. A început să cânte cam pe alături, se vedea că se chinuie, dar era plin de curaj. Noi facem, cu toţii, ce putem, aruncăm în luptă tot ce ne-a învăţat viaţa şi, chiar dacă nu funcţionează totdeauna, fiecare dintre noi oferă un spectacol de o frumuseţe unică.

În filme lucrezi cu tot felul de actori, iar unii sunt mai arţăgoşi şi nu e prea uşor să te înţelegi cu ei. Dar asta este ceea ce fac ei ca să fie iubiţi. E în firea lor să facă asta ca să fie cu noi împreună, ceea ce-i minunat. Te uiţi la un stejar cu trunchiul răsucit şi constaţi că e frumos, pentru că este exact ceea ce trebuie să fie, adică răsucit. Chiar şi oamenii care te combat sau care sunt împotriva ta din diverse motive nu fac excepţie – există o frumuseţe în tot ceea ce facem şi în tot ceea ce suntem, nu?

Reîntorcându-mă la seminarul de muzică, am observat că, în cazul meu, unul dintre obstacolele care mă împiedicau să cânt era frica de a mă conecta cu adevărat. Cântecele pe care ni le împărţise Warren erau piese clasice, de mare succes. În cel de-al doilea weekend a venit cu

mine şi soţia mea, Sue, şi-am făcut un exerciţiu extraordinar.

f

Trebuia să ne ţinem partenerul de mână, să ne uităm unul în ochii celuilalt şi să cântăm unul pentru celălalt. Sarcina celui căruia i se cânta era să recepteze cântecul. Treaba celui care cânta era să interpreteze piesa cât mai expresiv. Cântecul care mi s-a dat mie să-l cânt soţiei era „Somewhere" („Undeva"), din filmul *Poveste din Cartierul de Vest* (*West Side Story*), care începe cu cuvintele „Există un loc pentru noi". Cuvintele astea sunt atât de frumoase şi de profunde, încât atunci când a trebuit să le cânt a fost prea mult pentru mine; mă simţeam paralizat. În cele din urmă, le-am lăsat să facă cu mine ce vor şi am reuşit să le cânt printre lacrimi şi suspine.

Cântecul pe care Sue trebuia să mi-l cânte era „Someday My Prince Will Come" („Cândva, va veni şi prinţul meu"). Ea a reuşit cumva să cânte versurile mai inteligibil şi-mi amintesc dragostea ţâşnind din ochii ei. Chestii puternice, înţelegi? înfricoşătoare chiar.

BERNIE Aşa-i când ajungi în locuri unde ţi-e frică să te duci.

JEFF Sentimentul e atât de puternic, încât te blochezi, aproape ai impresia că instrumentul cu care cânţi va exploda dintr-un moment în altul. Nu poţi să cânţi, să vorbeşti, nu poţi să faci nimic.

BERNIE Ca atunci când dai peste un nod în lemn?

JEFF Da, poate. Un cântăreţ trebuie să-şi cânte cântecul nu să se împotmolească. Ai o

perioadă de timp limitată şi, dacă nu cânţi, îţi vei pierde publicul. Dar Warren crease un loc în care te simţeai în siguranţă şi unde nu exista o limită de timp. Aveam un spaţiu unde puteam să ne contopim cu cântecul şi să-l simţim. În cazul unui film, actorul îşi creează singur acest mediu interior de siguranţă, dar regizorul poate avea şi el o contribuţie, spunându-i, într-un fel, că are tot timpul din lume.

Am jucat în ultimul film al lui Hal Ashby, *Moartea vine în milioane de feluri* {*Eight Million Ways to Die*). Fratele meu, Beau, jucase în primul film al lui Hal, *Proprietarul* {*The Landlord*), aşa că ne ştiam de multă vreme. Era unul dintre regizorii mei preferaţi, un maestru. Hal avea un mare curaj artistic şi atâta încredere în actorii cu care lucra, încât îi lăsa să improvizeze la fiecare pas. Din punctul său de vedere, scenariul era doar un cadru general al poveştii; scenele pe care le filmam aveau deseori foarte puţin de-a face cu dialogurile din scenariu. Hal a folosit metoda asta în toate filmele pe care le-a făcut. Uită-te numai la ce-a ieşit din mâna lui: *întoarcerea acasă* (*Corning Home*), *Un grădinarface carieră* {*Being There*), *Harold şi Maude* {*Harold and Maude*), *Şampon* {*Shampoo*), *Adevărata glorie* {*Boundfor Glory*) sau *Ultima misiune* {*Thelast Detail*), şi astea sunt doar câteva.

În ciuda acestor realizări, metoda lui Hal îi scotea din minţi pe producători şi pe sponsori. Ei vedeau, de obicei, imaginile neprelucrate, adică scenele filmate în ziua precedentă, şi spuneau: *Ce mama naibii*? *în scenariu nu scrie asta*. *Ăsta face*

cu totul alt film decât cel pentru care l-am angajat noi.

Când Hal mi-a dat prima oară scenariul de la *Moartea vine în milioane de feluri*, l-am întrebat de ce vrea să facă filmul ăsta; nu prea părea să fie genul de poveste care să-l intereseze pe el. A zis:

— Să-ţi spun drept, şi eu mă întreb acelaşi lucru. Cred că de-asta vreau să şi fac filmul, ca să aflu de ce vreau să-l fac.

Dar producătorul filmului cu pricina nu prea ţinea seama de metoda lui Hal. Într-o zi, când mai aveam cam o săptămână de filmări, a venit şi i-a zis:

— Nu mai ai decât ziua de azi şi apoi încheiem filmările.

Îţi dai seama cât e de trist s-auzi aşa ceva – tu ai investit atâta dragoste şi energie într-un film şi deodată afli că alţii nu dau doi bani pe viziunea ta artistică. Hal s-a retras la el în rulotă şi, din câte ştiu, a fumat nişte iarbă, iar apoi s-a întors cu o idee despre cum să rearanjeze lucrurile ca să termine filmările până la sfârşitul acelei zile.

Mai trebuie spus că ăsta era primul film al lui Andy García într-un rol principal. M-am simţit nemaipomenit alături de el; mediul pe care îl crea Hal era foarte primitor şi stimulativ, ne dădeam mereu idei unii altora. Însă acum eram presaţi de timp. Soluţia lui Hal era să lase personajele să se exprime mai mult, aşa că i-a dat lui Andy să joace o scenă în care avea o lungă convorbire telefonică. Andy a tras vreo trei-patru duble şi părea tot mai încurcat.

Aşa că m-am dus la Hal şi i-am zis:

— Hal, cred că Andy are o problemă cu partea asta de dialog. Am o idee.

El mi-a răspuns:

— Ştii, poate ai dreptate. Dar Andy e un actor bun, hai să-l lăsăm pe el să găsească o rezolvare.

Ce a făcut Hal a fost să creeze o realitate alternativă în care noi aveam tot timpul din lume la dispoziţie. Chiar dacă eram atât de presaţi de timp, nu simţeam nicio panică şi până la urmă ne-am făcut treaba.

După ce a terminat filmul în timpul impus, Hal l-a dat la montaj şi şi-a luat o vacanţă de două săptămâni. Şi-apoi a apărut producătorul, a confiscat negativele, l-a concediat pe Hal şi a tăiat filmul cu totală desconsideraţie faţă de viziunea lui. Având în vedere că Hal Ashby câştigase premiul Oscar pentru cel mai bun montaj şi că era un realizator de filme excepţional, mie toată povestea asta de la sfârşit mi s-a părut o răzbunare prostească, care i-a făcut rău în primul rând producătorului. A fost ultimul film făcut de Hal, care a murit la scurt timp după aceea.

Era un tip nemaipomenit, mi-aduc aminte că ne-a zis mie şi lui Andy: Vreau să fac un studio de montaj în Malibu şi să vă-nvăţ cum să montaţi un film; mi-ar plăcea mult să veniţi pe-acolo şi să tăiaţi nişte scene împreună cu mine. Din păcate, n-am mai apucat să facem asta. Andy şi cu mine ne amintim deseori cât de bine ne-am simţit atunci, şi chiar şi azi ne mâhneşte că Hal nu a fost tratat cu respectul cuvenit.

Aşadar, există un anumit cadru în care îţi faci rolul, dar e minunat când regizorul îţi dă senzaţia

că acel cadru nu există. Asta îţi permite să te deschizi şi te ajută să ajungi la un nivel mai profund.

Uneori, există lucruri care nu ne lasă să ne deschidem, ca de exemplu atunci când a trebuit să-i cânt lui Sue „Somewhere” şi aproape c-am paralizat. E grozav să fii împreună cu persoana pe care o iubeşti, dar trebuie să ţi se şi respecte alteritatea. Aş spune că vreau acelaşi respect şi spaţiu de manevră în relaţiile personale pe care l-am primit, împreună cu Andy, de la Hal şi pe care el nu l-a primit de la producător.

Poţi observa exact acelaşi lucru şi în istoria ţării noastre, înainte să se unească, cele treisprezece colonii nord-americane s-au luptat între ele, până când şi-au dat seama că ar fi mai puternice şi mai eficiente dacă şi-ar uni forţele, în Evul Mediu, înainte să existe statele de azi, cetăţile şi oraşele au purtat bătălii şi războaie timp de secole, până când s-au hotărât, în sfârşit, să se unească şi să formeze statele europene.

BERNIE Oamenii se agaţă cu disperare de propria individualitate, le e teamă să se unească. Dar întregul e mult mai puternic decât bucăţelele.

JEFF Cred că teama asta de a fi vulnerabili şi de a părea slabi este o explicaţie pentru frica noastră de a fi martori.

Îmi place să trăiesc în Statele Unite, dar simt în acelaşi timp şi teamă. Când s-a petrecut tragedia din îi septembrie, pentru o scurtă vreme – poate o săptămână sau două – toţi s-au înmuiat. A fost multă tristeţe, multă jale, multă compasiune. Apoi, blândeţea a dispărut, fiind

înlocuită de un fel de rigiditate. Ne-am închis de tot. Ne-am încordat muşchii: *Ce mama naibii, punem noi mâna pe ei*! *Lasă că pornim noi războiul şi teroarea*. Treaba asta mi s-a părut mereu absurdă. Ne-am fi putut rezuma la întrebări de genul: Care este locul nostru în lume? De ce-au intrat tipii ăia cu avioanele în turnurile noastre şi-au omorât atâţia oameni? Ce-am făcut, înainte de toate, ca să stârnim o asemenea reacţie?

Nu sunt nicidecum un expert în politică, însă ştiu că noi am sprijinit mulţi dictatori şi că le-am furnizat arme. Dar, dacă ne punem astfel de întrebări, ne simţim prea vulnerabili şi temători. Înţeleg să spunem că II Septembrie a fost îngrozitor şi că trebuie să-i prindem şi să-i pedepsim pe nebunii care sunt responsabili de asta, dar e cu totul altceva să privim lucrurile ca pe un război total. Mulţi dintre noi s-au lăsat pradă fricii, iar răspunsul politicienilor a fost: *Trebuie să ne apărăm, aşa că mergem la război*. Iar dacă se întâmpla să fii politician şi să nu fii de acord cu asta, ieşeai din joc; în acei ani, mulţi oameni simţeau că nu pot să-şi spună deschis părerea.

Tot aşa, nici până-n ziua de azi nu recunoaştem pe deplin răul pe care l-a făcut sclavia Americii sau modul în care ne-am purtat şi încă ne purtăm cu nativii americani. Trebuie să fim martori. Trebuie să fim o parte din tot ce există, pentru că nu există nimic care să nu fie şi o parte din noi.

BERNIE Unul din cei 12 paşi ai programului Alcoolicii Anonimi este să îţi ceri iertare de la toţi

cei pe care i-ai rănit. Niciodată nu e prea târziu. Am fost atacaţi pe 11 septembrie. Atacatorii erau nişte fanatici şi, la nivel mondial, majoritatea oamenilor, printre care mulţi musulmani, au fost îngroziţi. În acelaşi timp, mulţi oameni au fost de părere că noi am fost cei care au căutat conflictul timp de ani de zile. Nu este o scuză pentru evenimentele din septembrie 2001, ci o idee care ne face atenţi la faptul că tot ceea ce s-a petrecut trebuie privit într-un context mai larg. Prin urmare, ce-ar fi trebuit să facem? Să prindem şi să pedepsim vinovatul, dar să şi rămânem martori la ceea ce am făcut lumii şi să reparăm ce era de reparat. Dacă am fi făcut aşa ceva, în loc să pornim pur şi simplu la război, situaţia putea fi cu totul alta.

JEFF Dar ne-a fost teamă să facem aşa ceva, pentru că asta înseamnă să te deschizi şi să fii vulnerabil. Câţi dintre noi sunt gata să admită că acestea sunt efectele complexului nostru militar-industrial, asupra căruia Eisenhower ne-a atras atenţia cu mult timp în urmă? Este o maşinărie care se autoperpetuează şi care produce grămezi de bani, în timp ce oamenii nu-şi pot hrăni familiile sau educa copiii.

Uitându-mă la tine, simt că ţi-ai dedicat întreaga viaţă oamenilor care suferă, iar acum mă inviţi şi pe mine să fac ca tine: *Haide, vrei să joci şi tu un rol în piesa asta*? Iar eu zic: *Da, asta e şi piesa mea*. Invitaţia pe care mi-au făcut-o mama şi Sue şi, mai nou, tu e de fapt: *Deschide-te, deschide-te*. Nimic nu se naşte fără să te deschizi. Pe de altă parte, a da naştere şi a te naşte poate

deveni foarte incomod.

BERNIE Dar e singura piesă pe care o cunoaştem. Există nenumărate motive pentru care nu ne e uşor să ne deschidem, să ne cerem iertare sau să reparăm lucrurile. De aceea, când vom reuşi, în sfârşit, să facem toate astea, efectele vor fi incomensurabile.

Cu ce vă ocupaţi, domnule Lebowski?

JEFF Îţi aduci aminte de filmul *Absolventul* (*The* Graduate)? Mă gândesc la scena aceea cu petrecerea de la începutul filmului, când Murray Hamilton îi spune lui Benjamin, personajul interpretat de Dustin Hoffman:

— Vreau să-ţi zic doar două vorbe. Doar două vorbe…

Mase plastice.

Ei bine, grozăvia asta pe care o facem noi cu plasticul a început să mă preocupe mai serios în ultima vreme. Am aflat despre vârtejurile oceanice, care sunt nişte curenţi oceanici circulari de mari dimensiuni. În oceanele lumii există cinci astfel de vârtejuri, dintre care mai multe sunt ticsite cu mase plastice – pungi, PET-uri, tot felul de chestii. Materialul este indestructibil. Noi zicem că e biodegradabil, dar nu e, ci se fărâmiţează în bucăţele mici pe care le mănâncă microorganismele. Pe acestea le mănâncă peştii, iar apoi noi şi păsările mâncăm peştii. Pungile şi PET-urile astea sunt ca un drog de care am devenit dependenţi, e o nebunie. Cum să devenim mai conştienţi de problema asta şi cum s-o rezolvăm?

BERNIE Facem şi noi ce putem. Ştii

simpozionul organizat de noi în Massachusetts, în 2010, la care-ai fost şi tu, despre budismul occidental implicat în comunitate. Ai văzut că nu am cumpărat apă îmbuteliată în sticle de plastic; participanţii au băut apa noastră de fântână, cu un gust aşa de bun. Dacă te gândeşti puţin, găseşti totdeauna ceva de făcut. Să declari doar că nu se mai poate aşa, fără să faci nimic, nu schimbă cu nimic situaţia.

Constat neîncetat că, atunci când ne gândim la ce vrem să facem în viaţă, avem tendinţa să ne poticnim gândindu-ne la ce nu avem, în loc să apreciem ceea ce avem. În cartea mea *Sfaturi către bucătar* (*Instructions to the Cook*), pun accentul pe ingredientele pe care le avem. Să zicem că noi doi vrem să pregătim micul dejun şi-avem câte ceva în frigider. Vrem să facem cel mai gustos mic dejun cu putinţă, pe care să-l savurăm apoi împreună. Dar închipuie-ţi că, în loc să facem asta, noi spunem: *Aş vrea cârnaţipicanţi, dar n-avem, aşa că n-o să mai iau micul dejun*. Sau: *Vreau fulgi de ovăz, dar nu sunt, deci nu mai mănânc*. Asta facem noi în viaţă. Fie spunem: *Nu am destul timp, aşa că nu mai fac nimic*, sau *N-am destui bani, deci nu mai fac nimic*, ori *Nu sunt specialist în mase plastice, aşa că nu mai fac nimic*, sau *Nu sunt destul de iluminat, deci nu mai fac nimic*.

În loc de toate astea, am putea să zicem: *Okay, nu am cârnaţi şi nici fulgi de ovăz, dar am nişte ardei, un ou, cereale şi parmezan*. Apoi pregătim masa, o mâncăm, ne place, în timp ce, dacă am sta cu mâinile în sân şi ne-am plânge că

n-avem ingrediente, n-am mai mânca nimic şi-am muri de foame. Aşa trebuie să procedezi şi-n viaţă. Uită-te ce ingrediente ai, fa din ele cea mai bună masă cu putinţă şi împarte-o şi cu ceilalţi. Dacă pregăteşti masa doar pentru tine, plăcerea nu mai e aceeaşi. E un gest simplu, ca atunci când saluţi pe stradă un om fără adăpost. Foloseşte-ţi ingredientele şi treci la acţiune.

JEFF îmi aduci aminte de un tip care a murit, Rozzell Sykes. L-am cunoscut la puţin timp după ce am terminat liceul. Iubita mea de-atunci, Kaija Keel, lucra la atelierul lui de pe Sunset Boulevard. Era artist plastic şi mă primea cu bucurie, îmi zicea că pot să-mi aduc şi chitara. Eu cântam, el picta – întâlnirile noastre erau un fel de improvizaţii artistice. Cred că era originar din St. Louis, dar îşi crease o identitate jamaicană, vorbind în versuri cu un accent jamaican. Aveam impresia că făcuse asta atât de multă vreme, încât devenise cu adevărat jamaican. Poate că i se părea că e mai uşor să fii un pictor jamaican decât un negru din St. Louis, ştii?

Avea o galerie pe St. Elmo Drive, în mijlocul aşa-zisului ghetou, chiar lângă La Brea[17]; cred că odinioară acolo fuseseră grajdurile lui Mary Pickford[18]. A preschimbat locul acela într-un spaţiu artistic grandios, cu galerii unde erau expuse lucrările lui şi ale altor artişti şi cu plante care alcătuiau adevărate grădini. Găsea în orice o

17 La Brea este un ansamblu de gropi de gudron din Los Angeles, pe locul unde se află astăzi Hancock Park (n. trad.).

18 Mary Pickford (1892—1979), actriţă de film mut de origine canadiană, câştigătoare a premiului Oscar (n. trad.).

ocazie de a face artă. Locul a devenit un punct de întâlnire pentru multă lume. Îşi împărţea arta şi mâncarea cu ceilalţi, fiind o sursă de inspiraţie pentru mulţi oameni. Iar Rozzell spunea deseori ce spui şi tu: *Fii ceea ce ai tu mai bun*, *fii dragoste* – şi chiar aşa şi-a trăit viaţa. Trebuie să faci din orice ai la îndemână ceva frumos.

BERNIE Odată cu trecerea anilor, am ajuns la concluzia că cea mai bună cale de a înţelege interconectarea sau unitatea tuturor lucrurilor este să te implici în acţiuni sociale. Mulţi spun că oricum trebuie să faci asta, dacă eşti un om sau un budist bun. Eu mai zic ceva. Modul în care poţi face ca această înţelegere a vieţii să devină mai profundă şi să rămână mereu vie este să fii activ social, respectând cele trei canoane: abordează orice situaţie ca şi când nu ai şti nimic dinainte, fii martor şi apoi acţionează prin fapte de iubire.

Dacă faci asta, încetul cu încetul vei ajunge să înţelegi pe deplin interconectarea lucrurilor. Te afli aici pentru a-i servi pe ceilalţi, care sunt faţete ale tale. Budismul este cunoscut, desigur, datorită practicilor de meditaţie care te conduc spre iluminare; cred că putem ajunge la iluminare şi prin angajare socială.

JEFF Mă gândeam la Jon Kabat-Zinn[19] şi la expresia lui „catastrofa totală”. Imaginea de ansamblu este destul de catastrofală. Tot el vorbeşte şi despre disperare, nu? Ai speranţa că

19 Jon Kabat-Zinn este profesor de medicină şi, prin activitatea sa de reducere a stresului prin meditaţie, a contribuit la integrarea meditaţiei în practica medicală curentă, ca o modalitate de a-i ajuta pe oameni să facă faţă bolii, durerii, stresului şi depresiei.

vei atinge un fel de perfecţiune sau fericire, şi apoi totul eşuează. Dar speranţa continuă să înmugurească, ştii?

BERNIE Eu nu duc lipsă de speranţă. Din păcate, am şi aşteptări, şi asta mă bagă în bucluc. Câtă vreme speranţa vine fără aşteptări sau fără ataşare, nu e nicio problemă. De exemplu, îmi place să fac jurăminte. Primul dintre cele patru mari jurăminte pe care le face un Bodhisattva este: *Există nenumărate fiinţe, jur să le eliberez*. E un jurământ extraordinar de important, pentru a cărui împlinire trebuie să munceşti din greu. Esenţial e să nu ai aşteptări.

Sunt lucruri care vrei să se întâmple, de pildă vrei ca preşedintele Obama să-şi realizeze obiectivul şi, până în 2015, să nu mai fie copii subnutriţi. Totuşi, dacă ai aşteptări legate de acest obiectiv, e ceva mai complicat, pentru că şansele ca el să se realizeze sunt destul de mici. Dar, dacă speranţele şi energia ta sunt suficient de puternice, vei munci ca un nebun să-l duci la îndeplinire. Ceea ce contează sunt faptele de dragoste.

JEFF Iar acesta este rolul unui Bodhisattva. Însă au nevoie fiinţele să fie eliberate? Dacă totul nu-i decât un întreg care-şi urmează cursul, ce nevoie e să le eliberezi?

BERNIE Dacă te consideri pe tine însuţi un întreg, atunci ai dreptate, nu e nevoie. Un Bodhisattva lucrează în lumea amăgirilor, cu oameni care suferă pentru că se percep ca fiind separaţi de ceilalţi. El jură să atingă iluminarea nu pentru binele propriu, ci pentru a-i scăpa de

suferinţă pe toţi ceilalţi. Nu stă şi îşi fumează trabucul, fără să facă nimic. De fapt, toţi cei care sunt Bodhisattva fumează o grămadă de trabucuri[20], dar fac şi tot felul de lucruri. Indiferent de locul în care te afli, de gradul de iluminare pe care l-ai atins, trebuie să dai tot ce-ai mai bun.

JEFF *Mensch*-ul este un fel de Bodhisattva?

BERNIE Cred că e acelaşi lucru. *Mensch-ul* aduce cu Dude, faptele sale bune nu atrag atenţia nimănui. Rămânând în umbră, modest şi fără pretenţii, *Mensch-ul* este un Bodhisattva.

JEFF De pildă, un lucru pe care îmi place să-l fac pentru prietenii-A/mă pe care îi am este să le dăruiesc un mic cap din lut, ca să ştie că-i iubesc. De fiecare dată când fac o piesă de ceramică, îmi rămâne o bucată de lut pe care o modelez instinctiv, fără să mă gândesc prea mult. Aşa că, de-a lungul anilor, mi-au ieşit din mână toate aceste mici capete – aproape ca nişte păpuşi ale mele. Fiecare arată diferit, are propria sa vibraţie şi personalitate, ca şi oamenii din lume, şi toate sunt faţete ale mele. Unele

*

dintre aceste capete arată supărate, altele speriate, altele arată de parcă ar cânta. În general, le dau celor pe care îi iubesc. Şi ţie ţi-am dat un căpşor şi se pare că ţi-a plăcut.

BERNIE Bineînţeles. L-am numit Charlie şi l-am luat în toate locurile unde lucrez: Brazilia, Israel, Palestina, India, Sri Lanka, Ruanda, a fost

20 Atât lui Dude, cât şi lui Bernie Glassman le place să fumeze trabucuri.

cu mine peste tot.

JEFF Aşa că mi-a venit ideea asta: de ce nu iniţiez eu un proiect numit „Head for Peace” (Un cap pentru pace), prin care să trimit toate aceste capete în lume, ca să lucreze în slujba păcii?

Asta a declanşat în mine un val de gânduri şi sentimente diverse. De exemplu: Bine, dar nu vreau să plece băieţii ăştia, îmi sunt foarte dragi. Sau: Nimănui n-o să-i placă capetele astea aşa cum îmi plac mie. Sunt doar bucăţi de lut\ dar eu am investit în ele ceva imposibil de definit. Nu le dau nume, dar le pun în biroul meu, sunt peste

Căpşorul lui Bernie, pe nume Charlie tot, şi le place să stea împreună. Sau poate că-mi place mie să pun laolaltă toate aceste figuri, toate aceste expresii omeneşti. Şovăiam între a păstra aceste capete şi a le da drumul să plece. Când am vorbit cu tine prima oară despre asta, acum cinci, şase ani?

BERNIE Cam acum nouă ani.

JEFF Şi tu ai zis:

— Hai să-i dăm drumul!

Dar eu nu eram pregătit: *Stai, că treaba asta trebuie să mai dospească, e nevoie de timp*. Acum, după nouă ani, sunt pregătit. Am hotărât să scriem o carte, *Head for Peace*, iar pe copertă o să apară capul pe care ţi l-am dăruit ţie.

Amândoi simţim că, dacă ne hrănim reciproc şi pe noi înşine, facem un pas înainte pe drumul către pace. De multă vreme sunt implicat pe plan internaţional în lupta pentru eradicarea foametei, iar de ceva vreme activez şi pe plan naţional. Tu ai iniţiat adăposturile zen şi cafenelele unde poate mânca oricine (Let All Eat Cafes), aşa că m-am gândit că proiectul Head for Peace ne-ar permite să lucrăm împreună. Fiecare cap e de vânzare, iar profitul revine organizaţiei Zen Peacemakers. Capul este aşezat pe o pernă şi împachetat într-o cutie frumoasă care serveşte în acelaşi timp ca suport, aşa încât poate fi expus.

Capul poate fi aşezat pe birou sau oriunde vrei tu să-l pui, iar când vine cineva în vizită şi spune: *Ce-i asta*? tu răspunzi: *Este un cap pentru pace*. Şi celălalt te întreabă: *Ce vrei să spui*? Şi astfel ai ocazia să vorbeşti despre activitatea ta pentru pace şi despre cafenelele Let All Eat; ar fi grozav ca această acţiune să se extindă şi să crească numărul celor care vor să aibă grijă de ceilalţi. Şi poate, o dată la câţiva ani, se va ivi propunerea ca toate aceste capete să se strângă într-un loc, pentru că, aşa cum am spus, lor le place să fie împreună. Iar oamenii pot face schimb de capete sau pot petrece ceva timp împreună, aşa cum fac şi capetele lor de lut. Vom vedea pe măsură ce ajungem acolo.

Povesteşte-mi puţin despre cafenelele Let All Eat.

BERNIE Şi aceste cafenele sunt un fel de *work* în *progress*. Cred că totul a început prin 1991, când am fost la New York, în cartierul Bowery, unde am locuit o perioadă pe străzi, invitându-i şi pe alţii să mi se alăture. Am mâncat la cantina săracilor şi pe la biserici. Unele dintre acestea, de obicei biserici baptiste, trimiteau maşini cu mâncare pentru oamenii străzii. Atunci mi-a venit ideea şi m-am gândit că ar trebui să existe altfel de cantine ale săracilor, care să ofere servicii cu demnitate şi dragoste.

Ce vreau să zic cu asta? Mâncarea urma să fie, desigur, gratuită. *Toţi oamenii au dreptul să mănânce*. Dar stilul localurilor şi serviciile ar fi de aşa natură, încât să nu faci

— diferenţa între bogaţi şi săraci, oamenii străzii şi oamenii care au o locuinţă. Toţi vor mânca laolaltă. Cei care servesc ar putea fi persoane fără adăpost, oameni flămânzi sau milionari care fac muncă de voluntariat în aceste cafenele.

Am avut, de exemplu, o astfel de cafenea în Montague, Massachusetts, care, în fiecare sâmbătă, oferea mâncare pentru 50 până la 100 de oameni. Era în special destinată familiilor, ceea ce era foarte important pentru mine. La cantinele pentru săraci, pe care le cunoşteam din perioada în care trăisem pe străzi, vedeai rareori familii cu copii, încetul cu încetul, mi-am dat seama că multe familii nu vor să-şi ducă acolo copiii, pentru că nu simt că ar fi un loc sigur sau pentru că nu vor ca ei

să se simtă umiliţi. Cafeneaua noastră trebuia să fie un loc unde să vrei să-ţi aduci copiii şi unde copiii să vrea să vină. Aşa că am organizat programe de muzică şi jocuri, iar copiii făceau păpuşi şi modelaj şi dădeau spectacole. Mergeau în scurte drumeţii prin pădure şi au învăţat şi să grădinărească.

Servirea se făcea ca la bufet, dar exista şi un meniu pe spatele căruia lipeam o bancnotă de un dolar. Oamenilor li se spunea că pot folosi bancnota, dar că, dacă vor, pot să o pună într-un vas în care se strângeau banii pentru următoarea masă. Cred că şi copiii ar trebui să înveţe de mici despre bani şi despre generozitate. În oraşele europene există o mulţime de spectacole de stradă, cu actori de pantomimă, trupe muzicale şi tot felul de măscărici. Familiile trec pe lângă ei, se opresc să se uite, iar părinţii le dau copiilor mărunţiş ca să-l ofere artiştilor. Copiilor le place foarte mult că pot să ofere. Asta vreau să spun prin servire cu demnitate, servire cu dragoste.

În acelaşi timp, adulţilor li s-au oferit programe de reducere a stresului prin meditaţie, consiliere, masaj şi acupunctura, ca şi diverse tratamente medicale şi stomatologice. A avut loc şi o întâlnire a Alcoolicilor Anonimi. Mâncarea era hrănitoare, pentru că o mare parte din ea provenea din propria noastră grădină bio sau de la ferme locale. Aveai sentimentul că nu-ţi lipseşte nimic. Asta e şi motivul pentru care am numit acest loc cafenea, în loc de cantina săracilor; scopul nostru era să facem din el un model pentru toate cafenelele din ţară. În prezent organizăm

ceva asemănător în apropiere, în oraşul Greenfield din Massachusetts.

JEFF Toţi au dreptul să mănânce.

BERNIE Cineva a lăsat odată un bilet pe care scria: „Mulţumesc pentru cafenea. Mănânc în multe cantine pentru săraci, dar mâncarea de-aici îmi place cu adevărat. Şi ceea ce îmi place cel mai mult este că aici nu mă simt sărac”. Tocmai asta urmăream eu, ca acest sentiment de sărăcie, de diferenţă care se face între tine şi ceilalţi, să dispară. Ne-am dori ca aceste metode să fie învăţate de cât mai mulţi oameni, ca să apară cât mai multe cafenele de acest fel.

JEFF E ca atunci când chemi pe toată lumea la masă, nu laşi pe nimeni pe dinafară. Suntem cu toţii împreună pe acest pământ.

BERNIE Exact. Dacă suntem în stare să ajungem pe Lună, cred că ne putem hrăni şi copiii.

JEFF Şi-am reuşit să ajungem pe Lună.

Nu s-a bulit nimic, Dude jeff Oamenii se plâng mult în legătură cu noţiunea asta specifică societăţii în care trăim, de obţinere a satisfacţiei imediate: *Vreau asta acum*, *o vreau aşa*, *o voi obţine*, *ia priviţi-mă*, *bum*! Dar, de vreme ce totul e în continuă schimbare şi mereu ies la lumină mizerii noi, învăţăm permanent câte ceva, nu? Să presupunem că cineva se îmbată. Se trezeşte cu o mahmureală şi se gândeşte: *Mda*, *n-a fost o idee prea bună*. Învaţă ceva din asta.

BERNIE Asta doar dacă nu cumva îi place să-şi piardă capul de la alcool şi să repete experienţa la nesfârşit. Dacă vrei satisfacţia cu orice preţ, nu se mai poate ivi nimic nou, pentru că devii

dependent şi vei încerca să tot retrăieşti acelaşi lucru.

Cealaltă posibilitate este ca cineva să se trezească dimineaţa şi să-şi spună: *Nu pot să cred c-am făcut aşa ceva, sunt terminat*! Dacă eşti obsedat de acest gând, vei evolua la fel de puţin. În amândouă situaţiile, omul trebuie să se elibereze, ceea ce îl va face să sufere mai puţin. Poate că asta nu-l va aduce mai aproape de împlinirea anumitor aşteptări pe care le are, dar, în ansamblu, îl va conduce în direcţia în care nu va mai simţi la fel de multă suferinţă. Eu aşa văd lucrurile şi încerc să transpun aceste idei în activitatea mea.

JEFF Potrivit celor Patru Adevăruri Nobile[21] revelate de Shakyamuni Buddha, viaţa este *dukkha*, adică suferinţă. Spune cumva Buddha şi că există un mod de a scăpa cu totul de această suferinţă?

BERNIE Spune că există o cauză a suferinţei şi, prin urmare, şi o cale de a ieşi din ea, care este descrisă în ultimul dintre cele Patru Adevăruri Nobile.

JEFF Există oameni care au pus în întregime capăt suferinţei?

BERNIE Mă îndoiesc. Când predau, întâlnesc tot felul de idei despre amăgire şi iluminare. De

21 Cele Patru Adevăruri Nobile se numără printre cele mai importante învăţături ale lui Buddha şi spun, în esenţă, următoarele:

viaţa este suferinţă;

suferinţa se naşte din ataşare sau dorinţă;

suferinţa ia sfârşit atunci când dorinţa şi ataşarea iau sfârşit;
modul de a ajunge acolo este să urmăm Calea cu Opt Braţe.

exemplu, le spun oamenilor să scrie pe o hârtie numele tuturor celor pe care îi consideră pe deplin iluminaţi, iar separat să facă o listă cu numele celor despre care cred că trăiesc în amăgire. De obicei, se dovedeşte că toate numele de pe lista celor pe deplin iluminaţi aparţin unor oameni pe care învăţăceii mei nu i-au cunoscut niciodată; adeseori, este vorba de persoane care au murit acum câteva mii de ani, cum ar fi Shakyamuni Buddha, Iisus sau Moise. Cei pe care i-au cunoscut şi care sunt încă în viaţă se află, de regulă, pe lista celor amăgiţi.

Eihei Dogen spunea: „Amăgirea înseamnă iluminare". Cu alte cuvinte, asta-i tot, frate. Nu e ca şi cum ai ajunge într-un loc în care se sfârşeşte suferinţa.

y y jeff care este diferenţa dintre amăgire şi iluzie?

BERNIE Când erau copiii mei mici, le făceam numere de magie. Cred că atunci când faci în aşa fel încât ceea ce se vede să fie diferit de ceea ce se întâmplă în realitate, creezi un fel de iluzie. Însă amăgirile sunt idei sau concepţii pe care le socoteşti adevărate, toate acele idei de care te cramponezi.

JEFF Să faci filme e magie curată. De fapt, sunt două feluri de magie. Unul este acela pe care îl descrii tu, când creezi o iluzie, cum e scamatoria. În filme, acest fel de magie apare în efectele speciale, în machiaj, în faptul că publicul nu-şi dă seama că nasul pe care-l vede nu e nasul tău adevărat. Dar mai există şi un alt fel de magie, pe care eu o numesc magie adevărată sau

alchimie, atunci când toţi artiştii dau tot ce au mai bun şi rezultatul acestor eforturi conjugate e ceva la care nu se aştepta nimeni, ceva ce oglindeşte experienţa umană atât de adânc şi de semnificativ, încât îi emoţionează pe toţi cei care privesc. Iluminarea e magică.

BERNIE Şi are diverse adâncimi. Dacă eu sunt ataşat de y acest Bernie făcut din carne şi oase, considerându-l sinele meu, asta e o amăgire, căci toate faptele pe care le voi întreprinde – faptele mele de iubire – vor fi orientate doar spre grija către acest sac de oase.

Să zicem că eu cred că familia mea, comunitatea în care trăiesc, chiar întregul univers se confundă cu sinele meu. Toate acestea reprezintă niveluri mai profunde de iluminare. Dar oricât de departe merg, chiar dacă îmi dau seama că mă confund cu întregul univers şi că lucrez în slujba a tot ce există, fiinţe ori lucruri, tot există o amăgire de care nu vreau să mă desprind, ca un fel de capac pe care-l pun peste ceea ce sunt. Câtă vreme acest lucru continuă, putem spune că mă aflu în domeniul cunoaşterii, care e totuna cu domeniul amăgirii.

Piatra are stadiul ei de iluminare, gândacul de bucătărie are stadiul lui de iluminare, Hitler a avut stadiul lui de iluminare. Noi îl avem pe-al nostru, iar practica zen înseamnă să lucrăm continuu pentru a ne elibera de amăgire şi a atinge starea de neştiinţă. De aceea zicem că e un exerciţiu continuu.

Câtă vreme te percepi ca fiind separat de tot ce există, trăieşti o amăgire. Şi, cum am spus mai

devreme, nu am întâlnit încă vreo persoană care să nu aibă deloc sentimentul că e o entitate separată, oricât de estompat ar fi acest sentiment. Realitatea este că tu însuti eşti totul, tu eşti universul. Deci, amăgirea este şi iluminare.

Dar astea sunt numai cuvinte. E pură teorie şi aşa va rămâne până în momentul în care voi trăi efectiv ceea ce povestesc eu aici. Mă pot gândi: *Oamenii se omoară unii pe alţii, peste tot e numai amăgire, iar asta înseamnă iluminare, aşa cum în corpul meu există celule care omoară alte celule, totul este haos, dar rămâne totul un întreg, totul este Bernie*. Asta-i doar o abstracţiune; va deveni o idee reală abia atunci când va fi încorporată în propria ta experienţă.

JEFF Amăgirea şi iluminarea au loc în acelaşi timp.

BERNIE Ele sunt două feţe ale aceleiaşi medalii. Tot ceea ce faci reflectă gradul tău de iluminare. Vei ridica o persoană căzută pe stradă întrucât ştii că acea persoană eşti chiar tu însuţi. Doar n-o să spui: *Ce păcat c-am căzut*, continuându-ţi drumul. Gradul tău de iluminare îţi va determina faptele.

Şi, pe măsură ce faci tot felul de lucruri, vor apărea altele noi, vei atinge un nou nivel de iluminare care se va reflecta în practici noi. Poate că, deocamdată, ridici doar persoana care a căzut la tine pe stradă şi nu pe cineva care a căzut în altă parte, pentru că acel cineva nu e vecinul tău. Mai trece un timp, apar mizerii noi şi ajungi să-ţi dai seama că tu nu eşti doar vecinul tău, eşti orice altă persoană care cade pe stradă. Te afli la un

nivel nou de iluminare, aşadar practicile şi acţiunile tale vor fi diferite. De aceea spunem să arunci barca după ce ai traversat râul. Nu o mai duce după tine, pentru că acum eşti într-un loc nou şi practicile tale trebuie să se schimbe.

Nu e atât de uşor să realizezi toate astea, prin urmare e bine să găseşti un îndrumător sau un maestru care să-ţi mai uşureze povara; e greu să faci totul de unul singur. E bine să ai pe cineva care să fie sincer cu tine şi să-ţi arate lucrurile de care eşti dependent, de care nu te poţi desprinde.

Dalai Lama repetă, practic, ceea ce a spus Buddha. Spune neîncetat că noi toţi vrem să diminuăm suferinţa; fiecare vrea dragoste şi fericire. Putem să ne reunim cu toţii în acest spirit, în loc să ne omorâm unii pe alţii şi să ne uităm cum mor copiii de foame?

Te poţi gândi la un Bodhisattva ca la Don Quijote, Cavalerul de la Mancha, care se afla în acelaşi timp într-o stare de amăgire şi într-una de iluminare, cântecul său fiind „The Impossible Dream”[22]. *Există nenumărate fiinţe, jur să le eliberez*.

JEFF Să crezi că trebuie să-i eliberezi pe toţi nu denotă un fel de aroganţă?

BERNIE Într-un fel. Eu m-am jucat puţin cu jurământul ăsta şi am zis aşa: *Există nenumărate fiinţe, jur să le slujesc*. Sună mai puţin arogant şi mai plauzibil. Dar, indiferent dacă îi slujeşti sau îi eliberezi pe ceilalţi, îi ajuţi pe oameni să vadă că

22 „The Impossible Dream“ („Visul de neatins") este un cântec compus de Mitch Leigh pentru musicalul Man of La Mancha, care a avut premiera pe Broadway, în 1965 (n. trad.).

nu există un singur adevăr, că tot ceea ce cred ei ori alţii nu este decât o părere. În momentul în care oamenii vor reuşi să pătrundă sensul acestei idei, vor fi eliberaţi.

JEFF Ce se întâmplă atunci când cineva e bolnav de cancer şi are dureri mari, avem de-a face aici doar cu o părere? Cum pot fi eliberaţi oamenii în cazul ăsta?

BERNIE A-i elibera pe oameni nu are nicio legătură cu a schimba starea de lucruri. Eliberarea înseamnă să vezi starea de lucruri:

— Okay, am cancer. Ce fac?

— Fă chimioterapie.

— Asta e o părere. Mai există şi o altă părere?

— Vorbeşte cu un vraci indian şi ia leacul pe care ţi-l dă el.

— Asta e o altă părere. Mai sunt şi alte păreri?

— Nu vreau să încerc niciunul dintre cele două tratamente. Sunt pregătit să mor.

Sau:

— Vreau să trăiesc şi sunt gata să încerc orice.

Am avut doi prieteni apropiaţi care au aflat cam în acelaşi timp că au cancer la stomac. Unul a hotărât că nu vrea să încerce decât medicina orientală, iar dacă această terapie dădea greş, era pregătit să moară. Celălalt era gata să încerce absolut orice, prin urmare a făcut radioterapie, a luat medicamente puternice, a încercat metodele medicinii holistice, a luat mescalină în America de Sud, a încercat toate tratamentele de care auzise.

Nu poţi să scapi de boală sau de moarte, dar

poţi reduce considerabil suferinţa mentală în momentul în care înţelegi că nu există un singur adevăr, că există doar păreri cu care te poţi juca şi cu care poţi jongla, în loc să te încrezi numai în ceţi spune propriul instinct, familia ori doctorii. Deci, dacă te gândeşti: *Voi face chimioterapie pentru că doar acest tratament va rezolva problema*, poţi avea necazuri. Dar dacă priveşti chimioterapia ca pe o opţiune pe care o poţi alege sau nu, vei simţi că ai mult mai multă libertate.

Oricum ar fi, nu spun că acestea sunt soluţii limitate sau minciuni. Acestea sunt toate păreri, iar eu o urmez pe cea care mi se pare potrivită. La fel fac şi când e vorba de boala altcuiva, nu numai de a mea. Dacă emit o idee fixă – *Asta trebuie să faci*/–, atunci nu ajut pe nimeni. În loc de asta, pot să spun: *Părerea mea este c-ar trebui să încerci acest tratament*, e mai relaxant aşa. Problemele nu vor fi eliminate; va mai fi cancer, vor mai veni războaie, orice se poate întâmpla. Dar, când se va întâmpla, cum rezolv problema? A presupune că nu vor mai fi probleme nu rezolvă nimic, ci doar sporeşte suferinţa mentală.

JEFF Suferinţa dă naştere compasiunii. *Eu sufăr*, *dar şi celălalt suferă*. Să conştientizăm că toţi trecem prin durere şi suferinţă poate fi răspunsul eliberator. Să fii martorul unor chestii îngrozitoare îţi poate arăta drumul către eliberare şi libertate. Îmi vine în minte o melodie de-a lui John Goodwin şi Bobby Terry, „What I Didn’t Want” („Ceea ce nu mi-am dorit”). Ştii versurile – *Mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a dat ceea ce nu mi-am dorit*. Alt nod.

Am citit *Mitul lui Sisif* de Albert Camus. Zeii îl condamnă pe Sisif să împingă un bolovan mare şi greu până în vârful muntelui, dar, în momentul în care ajunge în vârf, bolovanul se rostogoleşte la vale şi trebuie să-l împingă din nou în sus. Aşa că Sisif repetă această mişcare inutilă, nesfârşită şi frustrantă, şi împinge bolovanul până în vârful muntelui ca să vadă apoi cum se rostogoleşte iar la vale, zi de zi. E o viaţă îngrozitoare, nu crezi? Vreau să spun, dacă tot împingi bolovanul până sus, măcar ai vrea să construieşti un castel sau ceva mişto. Dacă tot ce faci e să munceşti, să munceşti fără oprire şi în zadar, ce fel de viaţă mai e şi asta?

Dar ideea esenţială a eseului este că Sisif e un erou. În loc să zică: Ah, rahat, ce rost are, frate? el găseşte în munca sa ceva interesant. Oh, uite cum s-a rostogolit de data asta! Ce chestie, până acum n-am observat tufişul ăla de-acolo. Ia uite cât praf s-a ridicat în urma bolovanului de data asta când s-a dus la vale, nu-i interesant? Oh, uite că se duce iar. Iar se duce. Ia uite!

BERNIE Condiţia de Bodhisattva a fost înţeleasă în mai multe feluri; potrivit unei interpretări, acesta e o persoană care urcă până în vârful muntelui, ia o lingură de zăpadă, coboară înapoi şi aruncă zăpada într-o fântână. Apoi urcă muntele din nou, ca să mai ia o lingură de zăpadă. Te poţi întreba ce semnificaţie are tot acest efort de a urca muntele pentru nişte zăpadă pe care o arunci apoi într-o fântână? Şi, mai ales, ce vrea să zică faptul că aduci zăpada lingură cu lingură?

Dar este fiecare lingură de zăpadă la fel cu

cea de dinainte? Mai poetic spus, poţi privi răsăritul mereu ca şi când ai face-o pentru prima oară? Poţi trăi acest moment ca şi cum ar fi singurul moment, ca şi când n-ar mai exista altele? În filmul *Ziua cârtiţei* {*Groundhog Day*), e vorba şi despre asta.

JEFF îmi vine în minte cartea lui Viktor Frankl, *Omul în căutarea sensului* {*Mans Search for Meaning*), în care autorul descrie viaţa sa în lagărele de concentrare. Confruntaţi cu o asemenea situaţie, unii oameni au devenit întruchiparea egoismului şi nu s-au dat înapoi de la nimic pentru a supravieţui, dar Frankl a simţit că în aceste locuri a întâlnit şi sfinţi. Era într-o situaţie disperată, şi a hotărât ca în această situaţie să continue să fie el însuşi. Cartea asta a avut o mare influenţă asupra mea.

Evoluăm ca urmare a celor mai îngrozitoare experienţe.

E trist că uneori aceste lecţii trebuie învăţate iar şi iar. E

ca şi când am avea nevoie de lucruri groaznice ca să primim un impuls. După Holocaust, am promis că nu vom mai permite să se întâmple aşa ceva niciodată. Dacă putem învăţa măcar puţin din asta, înseamnă că avem ceva, bun în noi. Însă, Doamne, dacă privim în istorie, putem spune că pricepem al naibii de greu.

Am făcut de curând un film, *R.I.P.D.*, în care e o scenă care se petrece într-o cameră frigorifică. Eram înconjuraţi de vite tăiate în jumătate, de carcase atârnând în cârlige. Sincer, nu mă deranja

prea tare. Mă gândeam: *Ca să vezi, toată ziua am stat aici şi parcă nu miroase aşa de rău*. Însă, când am ajuns acasă, am primit un e-mail de la un tip care voia să apar într-un documentar numit *Unity*, în care era vorba despre cât de important e să fii vegetarian. Şi mi-a dat şi-un citat din Tolstoi: „Câtă vreme vom avea abatoare, vor fi şi câmpuri de luptă”. Asta mi-a sunat ca un adevăr, pentru că lipsa de respect pe care o arătăm animalelor o arătăm şi oamenilor pe care îi defăimăm şi-i numim duşmani. E acelaşi tip de conştiinţă sau, mai degrabă, de lipsă de conştiinţă.

Mi-a plăcut ce-a zis tipul, dar am simţit că participarea mea la proiectul lui ar fi o ipocrizie, pentru că eu mănânc carne de când mă ştiu. Mi-a plăcut întotdeauna o friptură ca lumea, ştii? *îmi place în sânge, dă-mi-o aşay darfară coarne*. E o bucată de carne, nimic mai mult. Orice fiinţă are dreptul să se hrănească pentru a supravieţui, dar există moduri diferite de a o face. Amerindienii obişnuiau să vâneze şi să mănânce bizoni, dar o făceau în cadrul unui ritual prin care îşi manifestau respectul şi recunoştinţa faţă de bizonul ce-şi dăduse viaţa pentru a-i hrăni. Nu cum facem noi. Când vezi ce facem şi cum ne purtăm cu animalele… E total lipsit de omenie. Problema e că nici nu vrem să ştim cum ne purtăm; e uimitor cum refuzăm să acceptăm realitatea. Aceeaşi problemă apare şi în felul în care ne purtăm cu oamenii, în care ne purtăm unii cu alţii.

E-mailul tipului mi-a dat un avânt şi am decis să ţin timp de trei luni un regim vegetarian. Mi-a

plăcut şi nu mi-a lipsit carnea deloc. Dar apoi m-am îmbolnăvit exact în timp ce făceam un film şi nu m-am dus cam două săptămâni la filmări; m-am gândit că s-ar putea să-mi lipsească proteina animală. E doar o părere şi, probabil, e complet nefondată; fratele meu, Beau, e vegetarian de peste nouă ani, aşa că mi-ar plăcea să mai încerc şi eu o dată regimul.

BERNIE Am cunoscut mulţi supravieţuitori ai lagărelor de concentrare naziste. M-a impresionat în mod special un bărbat care a murit acum câţiva ani. Se numea Marian Kolodziej. Era un polonez catolic şi a fost dus la Auschwitz cu unul dintre primele convoaie, iar acolo a supravieţuit până la sfârşit. Numărul lui era 432, un număr scurt, format din trei cifre, care arată cât de mult timp a stat în lagăr. El şi cu ceilalţi dintre primii deţinuţi au fost cei care l-au construit în mare parte.

Odată, îşi aşteptau la rând porţia de supă şi pâine, adică singura lor masă în decursul unei zile. Un bărbat tocmai îşi luase castronul cu supă, dar gardianul l-a lovit şi i l-a răsturnat. Omul era evreu şi era slăbit, înfometat ca toţi ceilalţi. Aşa că Marian i-a dat bărbatului din supa lui. Noi, astăzi, nu putem realiza pe deplin generozitatea acestui gest. Toţi erau aproape morţi de foame; era un fel de nebunie să-ţi împarţi zeama aia chioară cu altcineva. Oamenii se omorau între ei numai pentru o bucată de pâine.

După o vreme, Marian a fost prins în timp ce desena hărţi ale lagărului, pentru a le trimite pe furiş mişcării de rezistenţă din Polonia. A fost ridicat şi condamnat să fie împuşcat la zid. Însă

naziştii erau cunoscuţi pentru exactitatea lor birocratică; toate documentele trebuiau să fie semnate şi ştampilate cum se cuvine înainte de executarea sentinţei. S-a dovedit că deţinutul acela evreu cu care Marian îşi împărţise supa lucra la arhiva lagărului şi, când a văzut hârtia care trebuia semnată, cu condamnarea la moarte a lui Marian, a ascuns-o pur şi simplu sub stiva de acte. A tot făcut asta, până când, în cele din urmă, a găsit certificatul de deces al unui deţinut şi a aranjat actele în aşa fel încât a schimbat numele lui Marian cu cel al mortului şi l-a scăpat de la execuţie. Numele celui care murise era Marian Kolodziej, iar Marian l-a păstrat chiar şi după ce a scăpat de la Auschwitz. Mai târziu a declarat că el, cel adevărat, murise acolo şi că numai Marian Kolodziej supravieţuise lagărului.

După război, a devenit unul dintre cei mai importanţi scenografi din lumea teatrului polonez şi, timp de 50 de ani, nu a spus nimănui că fusese la Auschwitz. Iar apoi, după ce a împlinit 70 de ani, a avut un atac cerebral care aproape i-a adus sfârşitul. După ce şi-a revenit încet-încet, a rugat-o pe soţia lui să-l ajute să se ridice de pe patul de spital şi să-i dea o foaie de hârtie. Femeia i-a pus creionul în mână, iar el a început să deseneze ceea ce îşi amintea despre perioada petrecută la Auschwitz. Când şi-a revenit complet, s-a reîntors în lagăr şi a rămas acolo timp de şase luni, ca un martor.

JEFF Nu-i spusese niciodată soţiei că a fost în lagăr?

BERNIE Niciodată. La început făcea mici

desene, iar soţia îl ajuta să ţină creionul când era prea slăbit ca să o facă singur. Apoi a pus toate desenele laolaltă, formând un fel de imagini murale. Aceste panouri uriaşe acoperă în prezent pereţii pivniţelor unei mari mănăstiri franciscane care se află la ieşirea din oraşul Os wişcim, unde era situat lagărul. Desenele fac ca pivniţa să arate ca o baracă. Ele reprezintă sute de deţinuţi, schelete cu capete şi ochi mari, cranii şi monştri cu colţi şi gheare laolaltă. Întreaga expoziţie, care este imensă, se numeşte *Labirintul*. Când o străbaţi, ai sentimentul că mergi printre vechile barăci ale lagărului, locuite de deţinuţi şi înconjurate de teroare şi suferinţă.

În toate incursiunile noastre în lagărul de la Auschwitz, i-am dus pe oameni să vadă aceste imagini. Marian era bătrân şi trăia departe, în Gdańsk, dar venea şi ni se alătura în fiecare an. Am stat mult de vorbă. Noi ne aşezam întotdeauna în locul unde erau triati odinioară deţinuţii i după ce coborau din vagoane, iar acest loc se afla destul de departe de poarta principală, dar Marian străbătea încet-încet tot acest drum, ajutându-se de baston şi sprijinit de soţia lui. Ceea ce făceam noi acolo, ca martori, însemna foarte mult pentru el, iar sutele de participanţi din diferite ţări, tineri şi bătrâni, s-au simţit profund legaţi de el de-a lungul anilor.

Ceea ce m-a impresionat mereu era faptul că acest om nu simţea niciun fel de furie. Imaginează-ţi că, stând în această pivniţă care arăta ca o baracă, cu pereţii plini de desene înfricoşătoare, toţi cei din grupul nostru

încremeneau pur şi simplu, iar el nu simţea nicio ură faţă de nimeni.

Avea, totuşi, un sentiment de ruşine. Eve l-a întrebat odată despre asta, iar el i-a răspuns:

— De fiecare dată când cineva încerca să evadeze, naziştii ne pedepseau pe toţi. La un moment dat a evadat cineva, iar ei ne-au pus să alergăm pe o pistă circulară, spunându-ne că nu aveam voie să ne oprim până nu-l prindeau pe fugar. Câteva ore mai târziu, când în sfârşit l-au prins, muriseră deja peste trei sute de oameni, călcaţi în picioare de aceia dintre noi care continuaseră să alerge peste ei. Cum să nu mă simt ruşinat?

Se considera parte a umanităţii care se automutilase în acest mod. Dar în el nu exista niciun fel de furie; era plin de dragoste.

BERNIE Pentru că el era martorul întregii orori, inclusiv martorul acelor părţi din el prin care se asemăna cu naziştii. El era conştient că nu se putea delimita de cele întâmplate, că paznicii criminali, acei *kapo*[23] sadici erau, de asemenea, laturi ale lui şi ale noastre, ale tuturor. Există un moment în care trebuie să te hotărăşti dacă iubeşti sau urăşti omenirea, iar el a ales să o iubească.

Marian a suferit o transformare, pentru că a trecut de la perioada de 50 de ani în care n-a vrut să vorbească cu nimeni despre Auschwitz la etapa în care a fost pe de-a-ntregul un martor al celor întâmplate. În câteva din desenele sale îl poţi

23 Deţinut însărcinat cu supravegherea celorlalţi prizonieri în lagărele naziste (n. trad.).

vedea pe Marian cel tânăr, susţinându-l şi ajutându-l pe Marian cel bătrân să deseneze. Mulţi sunt de părere că imaginea are o mare valoare artistică, dar Marian şi-a văzut desenele doar ca pe o mărturie.

A murit cu aproximativ o lună înainte de întâlnirea noastră anuală de la Auschwitz, care are loc în noiembrie, înainte să moară, i-a spus frumoasei sale soţii, Halina, că dorea ca cenuşa lui să fie împrăştiată la Birkenau, în timpul şederii noastre acolo. Halina a venit cu cenuşa, însoţită de câţiva supravieţuitori mai în vârstă ai lagărului de concentrare, şi ne-a spus, privind către unul dintre crematorii, că ultimele cuvinte ale lui Marian către ea au fost:

— Unde este dragoste, acolo nu e moarte.

JEFF Dar dai şi peste oameni care au trăit aceeaşi experienţă şi care sunt plini de ură?

BERNIE Bineînţeles.

JEFF Deci există două atitudini pe care le au oamenii după ce au trecut printr-o experienţă atât de îngrozitoare: una de ură şi alta eliberată de ură.

BERNIE Mai sunt destule sentimente în afară de ură, în special sentimentul de vinovăţie. Îţi aminteşti de epidemia aceea de SIDA, când mulţi oameni şi-au pierdut partenerii? Mai ştii cât de deprimaţi erau şi cât de copleşiţi de sentimentul de vină că, în loc să moară ei, muriseră ceilalţi? Am lucrat mult cu bolnavii de SIDA în Yonkers, New York, şi am observat des asta.

JEFF înainte să vin pe lume, părinţii mei au mai avut un copil, pe Gary, care a avut sindromul

de moarte subită a sugarului. Eu m-am născut un an mai târziu. Cred că mama a avut un curaj extraordinar să devină mamă încă o dată, aşa de curând. Mulţi oameni îşi privesc copiii ca pe propria lor nemurire. Mama spunea că, dimpotrivă, copiii îţi amintesc că suntem muritori. Când ai un copil, e ca şi când ai avea o a doua pereche de ochi, o a doua inimă, pe care le iubeşti mai mult decât orice, dar asupra cărora n-ai niciun control. Aşa că mamei i-a trebuit mult curaj să investească din nou toată dragostea ei în cineva care putea muri, aşa cum a murit Gary.

La 18 ani, mama mea a început să ţină un jurnal şi, zi de zi, a notat în el evenimentele din viaţa ei. Când copiii ei au împlinit 21 de ani, de ziua fiecăruia, a copiat cu mâna ei ceea ce scrisese în jurnal despre noi şi ne-a dat acele însemnări. Aşa că fiecare dintre noi are propria sa poveste, văzută prin ochii mamei noastre, care începe încă dinainte de a ne naşte.

La 80 de ani, a adunat toată familia şi ne-a anunţat că y are ceva să ne spună:

— V-am scris câte o poezie la fiecare aniversare a voastră, dar lui Gary nu i-am scris nimic. Nu i-am dat niciodată nimic.

La vârsta de 80 de ani, ne destăinuia în sfârşit durerea şi vinovăţia pe care le simţise în tot acest timp.

— O să vedeţi pe şemineu portretul lui Beau de când era copil, al lui Jeff şi al lui Cindy. Şi aici e portretul lui Gary, pe care îl pictasem ca să-l pun alături de fraţii şi de sora lui.

La bătrâneţe, mama mea continua să

evolueze. Pe la 90 de ani a hotărât să treacă la budism. Dawa, prietenul meu, i-a devenit maestru. Îmi amintesc că am dus-o la una din întâlnirile noastre. După ce Dawa a terminat de vorbit, ne-a rugat să-i punem întrebări. Mama a ridicat mâna, el i-a dat cuvântul, iar ea a strigat din toate puterile:

— Vorbe, vorbe, vorbe!

Dawa i-a răspuns:

— Da, exact, Dorothy.

BERNIE Mama mea a murit de cancer când aveam 7 ani. Eram săraci, ea era o emigrantă poloneză care, după cum am aflat de la surorile mele mai mari, nu voia să meargă pe la doctori. Când, în sfârşit, a mers la control, era deja prea târziu. S-a internat în spital, dar eu n-aveam voie să o vizitez. Sora mea mă lua cu ea şi rămâneam pe trotuar, de unde o vedeam pe mama făcându-mi cu mâna de la o fereastră de la etajul patru. A murit acasă, trei luni mai târziu, şi nu m-au lăsat să merg la înmormântare; mi-au spus, din nou, că sunt prea mic. Prin urmare, n-am avut ocazia să ţin doliu.

Am ţinut doliu cu adevărat mulţi ani mai târziu, când»

mi-a murit soţia. Atunci am ţinut doliu un an întreg.

JEFF Ai plâns atunci îndoit, adică şi pentru mama ta?

BERNIE Da. A fost cam ciudat să trăiesc până la 59 de ani şi să nu o plâng cum se cuvine pe mama, care murise cu peste 50 de ani în urmă. Făcusem atâtea lucruri în viaţă. Între timp, soţia

mea devenise şi ea îndrumător zen – de fapt, fundaţia Zen Peacemakers am înfiinţat-o împreună –, iar eu hotărâsem că era timpul să mă opresc şi s-o las pe ea în locul meu. Credeam că activitatea mea se încheiase şi că, probabil, mă voi duce şi eu curând. În loc de asta, ea a fost cea care s-a dus, imediat după ce-a împlinit 57 de ani.

JEFF Când a murit tata, am fost foarte îndurerat, dar, într-un fel, eram împlinit. Ne spuneam des unul altuia cât de mult ne iubim. Îmi aduc aminte c-am discutat într-o zi despre predarea ştafetei. Aşa era relaţia noastră. Chiar simţeam asta, că voi prelua ştafeta, că voi duce spiritul echipei mai departe. Când a murit, am plâns şi l-am jelit. În acelaşi timp, mă simţeam împăcat. Dar, vorbind despre asta acum, mă întreb dacă sunt într-adevăr împăcat. Poate că mai există ceva în străfundul sufletului, ceva ce n-a ieşit încă la suprafaţă.

Când s-a stins mama, a fost mult mai dureros. Să fi fost vorba de un sentiment de vinovăţie? Am ajuns cu o jumătate de oră după ce a murit. Mi-l aduc aminte pe fratele ei ieşind din casă şi spunând: *S-a dus*, exact când veneam eu. Beau şi Cindy plângeau la căpătâiul ei, ţinând-o de mână, iubind-o. Dar pentru mine a fost greu să mă deschid atunci. Durerea şi tristeţea mă biruiseră, iar asta

? îmi aminteşte de seminarul despre care povesteam mai devreme, când n-am putut să-mi cânt cântecul în faţa lui Sue, pentru că eram atât de copleşit.

Într-un fel, nu sunt sigur că părinţii mei s-au

dus într-adevăr. Simt cu putere că sunt încă aici. În mine însumi, în copiii mei. Dar există şi o neîmplinire pe undeva, ca un pui care n-a ieşit încă din găoace. Poate nu va ieşi niciodată, poate asta e totul, poate aşa arată pasărea.

Într-o seară am citit împreună cu mama poezia „Şnurul" („The Lanyard"), de Billy Collins, care a fost Poet Laureat al Statelor Unite. Mesajul poemului poate fi rezumat aşa: *Mi-ai dat viaţă, mi-ai dat tot ce-mi trebuie* *

ca să trăiesc, iar eu am plecat într-o tabără, unde ţi-am împletit un şnur. Cu alte cuvinte, cum aş putea vreodată, mamă, să te răsplătesc pentru ceea ce mi-ai dat? Şi ţi-am împletit un şnur, pe care tu l-ai luat, spunând – oh, cât e de frumos!

Îmi savurez cafeaua

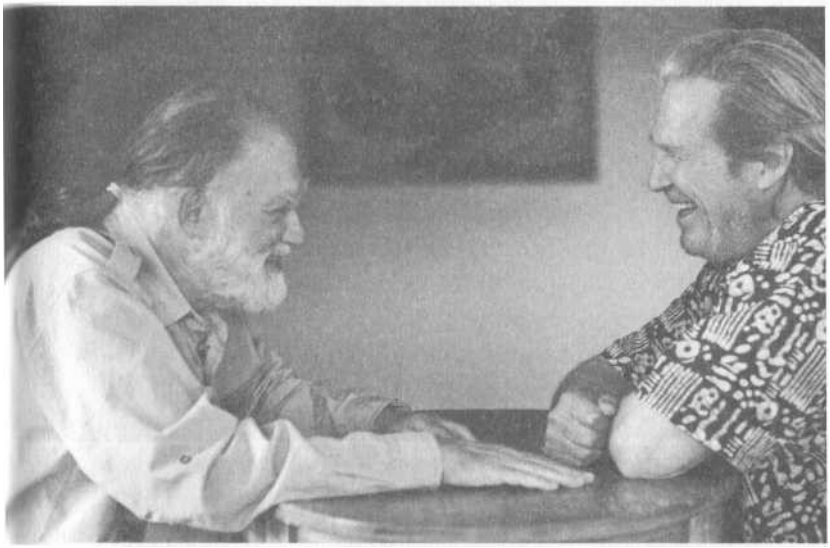

Scuze, nu te-ascultam jeff M-am îndrăgostit de Montana în timpul filmărilor *ia Pe urmele banilor* {*Thunderbolt andlightfoot*) din 1974, primul film al lui Michael Cimino. Doi ani mai

târziu am mai făcut un film acolo, în care juca şi Sam Waterson – *Rancho Deluxe*. Filmam într-un loc numit Chico Hot Springs. În timp ce eu cu Sam, Richard Bright şi Harry Dean Stanton făceam scena din jacuzzi, am zărit o fată. Nu-mi mai puteam lua ochii de la ea. Pe lângă faptul că era superbă, avea două vânătăi în jurul ochilor şi îşi rupsese de curând nasul. Frumuseţea feţei ei desfigurate mă ţinea pironit. De fiecare dată când mă uitam pe furiş la ea, îşi dădea seama. După ce mi-am terminat treaba, mi-am făcut curaj s-o întreb dacă ar vrea să ieşim împreună. M-a refuzat. Am întrebat-o din nou, ea m-a refuzat iar, spunându-mi că e posibil să ne întâlnim întâmplător mai târziu prin oraş, fiindcă era destul de mic. Vorbele astea s-au dovedit premonitorii, pentru că într-o seară chiar ne-am întâlnit în oraş, am dansat şi ne-am îndrăgostit.

La o zi după asta aveam programată o întâlnire cu Duane Linderman, un agent imobiliar care urma să-mi arate o proprietate de care eram interesat, şi am invitat-o şi pe Sue să vină cu mine. Oficial, era prima noastră întâlnire. Am mers să vedem o fermă de vânzare pe malul râului. Era o dărăpănătură, era plin de ţânţari, dar avea un anume farmec.

Mă uitam cu Sue la locul ăsta, şi o voce în capul meu îmi spunea: Acum te uiţi la casa asta împreună cu viitoarea ta soţie. Mă gândeam: Ce dracu'? Ce tot zici acolo? Dar vocea continuă: Aceasta este soţia ta. Iar eu: Hai, dă-mipace!

Dar Sue şi cu mine am rămas împreună. La început ne-a fost greu. Înainte crezusem în

independenţă şi libertate. O bună bucată de vreme am evitat să mă căsătoresc cu Sue, pentru că nu voiam să renunţ nici la una, nici la alta. Mă simţeam încolţit, nu de Sue, ci de mine însumi. N-aş fi suportat ca iubirea vieţii mele să-mi scape printre degete, dar, în acelaşi timp, îmi era teamă să recunosc: *Asta-i aleasa mea*!

O iubeam la nebunie, dar mă gândeam: *Dumnezeule*, *ea va fi mama copiilor mei*? Eu aveam o mamă extraordinară şi nu eram sigur dacă Sue sau eu ne-am fi putut ridica la înălţimea ei. Dar, ştii, de fapt problema cea mai mare era că mi-aş fi pierdut libertatea – alegând o singură femeie, nu mai puteam să-mi fac de cap, să zbor din floare-n floare, se terminase cu toate astea. Sue s-a exprimat foarte limpede şi plină de înţelegere. A spus:

— Jeff, înţeleg hotărârea ta, dar eu mă întorc în Montana. Sunt trei ani de când suntem împreună, iar dacă nu asta este ceea ce-ţi doreşti, eu trebuie să merg mai departe.

Ca să scurtez povestea, în cele din urmă am găsit curajul s-o cer pe Sue de soţie, cu gândul ascuns că puteam oricând să divorţez.

Aşadar, ajungem împreună la Seven Sacred Pools, pe insula Maui, unde ne-am petrecut luna de miere. Ne uităm la căderile alea de apă superbe care se varsă în Oceanul Pacific şi, în timp ce privesc scena asta frumoasă, simt în nări mirosul fructelor de mango putrezite şi mă gândesc: *Ohy Doamne*, *e îngrozitor*. *Ce-amfâcut*? Iar Sue îmi ghiceşte imediat starea de spirit şi zice:

— E evident că nu-ţi doreşti căsătoria asta, hai să anulăm totul, e ridicol.

Iar eu spun:

— Nu, nu.

În primii trei ani de căsnicie m-am purtat ca un nemernic, mereu îmbufnat. Slavă Domnului că, până la urmă, am intrat în ritm. Închizi o uşă, uşa spre toate celelalte femei, dar o deschizi pe cea care te duce către un coridor cu multe alte uşi aliniate. Uşi de necrezut, cum ar fi copiii, nepoţii, o intimitate şi mai profundă cu femeia pe care o iubeşti şi multe alte lucruri la care nu ai avea acces dacă nu ai fi căsătorit, dacă nu ţi-ai asuma o relaţie stabilă. Căsătoria cu Sue m-a speriat, dar mi-a şi deschis inima. Şi îi mulţumesc lui Dumnezeu c-am luat hotărârea de a merge până la capăt.

Am învăţat atât de mult de la soţia mea. De exemplu, să fiu autentic, aşa cum e ea – nimic contrafăcut. Mă bucur că a avut răbdare şi nu mi-a dat papucii, deşi avea toate motivele – eram mereu ursuz, aveam impresia c-am fost cumva constrâns s-o iau de nevastă, îmi treceau numai aiureli prin cap. Ea îmi atrage atenţia când îmi pun singur beţe-n roate, iar eu fac acelaşi lucru pentru ea.

De exemplu, cum am spus mai devreme, îmi este deseori teamă să mă implic într-un proiect nou. Şi atunci zic:

— Cum o să reuşesc eu să fac asta?

Iar Sue îmi reaminteşte mereu:

— Hei, uite aşa faci. Nu ştii că păţeşti acelaşi lucru de fiecare dată când ţi se cere să faci ceva

nou?

Şi eu zic:

— Ai dreptate, exact aşa păţesc.

Iar după ce-mi atrage atenţia, realizez şi eu situaţia şi mă liniştesc. Îmi spun: *Hei, ai mai trecut prin asta. Vrei să schimbi ceva? Sau vrei s-o ţii tot aşa, la nesfârşit? Trebuie doar să mă relaxez, adică să nu mă streseze ideea c-aş fi stresat!* *Suc* îmi dezvăluie un alt mod de a privi lucrurile. Ne deschidem inima unul în faţa celuilalt.

Avem totuşi un conflict mai vechi, care iese la iveală din când în când şi se desfăşoară cam aşa: *Nu pricepi; pur şi simplu, nu mă înţelegi\ nu mă cunoşti; nu înţelegi*. Şi e adevărat. Nu o cunosc pe Sue în întregime şi nici punctul ei de vedere. Nu voi putea s-o cunosc niciodată pe deplin. Şi nici ea nu va putea, de fapt, să mă cunoască pe mine în întregime şi să descifreze în totalitate modul meu de a gândi. Dar, cu cât trec mai multe bătălii din acest război străvechi, cu atât devine mai evident că neputinţa de a cunoaşte cu adevărat perspectiva celuilalt asupra lucrurilor este ceea ce avem în comun. Ştiind asta, am învăţat să nu ne mai luăm chiar aşa în serios diferendele şi părerile, să fim mai deschişi. Purtăm acest război de peste 35 de ani, aşa că, atunci când apare iar conflictul, ceea ce simt eu e: *Minunat, iar ne certăm, deci vom avea ocazia să învăţăm să ne iubim şi mai mult*.

Ce este căsnicia? E ca şi cum ai stabili un context general: Okay, urmează să improvizam. Vom experimenta cu tot ce avem la îndemână. Eu

o să mă supăr pe tine şi tu o să te superi pe mine, dar chiar şi atunci vom fi soţ şi soţie. Ştim că o să fie şi momente mai grele, dar le vom traversa împreună.

BERNIE Eşti alături de cealaltă persoană şi îţi legi piciorul tău drept de piciorul ei stâng. Astfel, fiecare dintre voi are un picior liber şi un picior legat de piciorul celuilalt. Câtă vreme îţi rămâne un picior liber, eşti independent, dar în acelaşi timp depinzi şi de celălalt.

Căsnicia e un fel de miniatură a plasei lui Indra. Zeul hindus Indra a agăţat o plasă minunată care se întindea la infinit în toate direcţiile, având câte o nestemată în fiecare ochi al ei. Fiecare nestemată reprezintă un sine autonom şi, în acelaşi timp, în fiecare dintre ele se reflectă toate celelalte nestemate prinse în plasă. Există un număr infinit de nestemate. Când suntem împreună cu cineva, ne păstrăm independenţa, dar, pe de altă parte, viaţa noastră este şi viaţa soţiei noastre, şi invers. Puţin câte puţin, prin construirea acestor legături, facem ca plasa lui Indra să fie înţeleasă mai bine. Suntem conectaţi unii cu alţii şi ne reflectăm reciproc, indiferent dacă ne dăm seama de asta sau nu, însă relaţiile ne ajută să devenim conştienţi de acest lucru. Asta e diferenţa între teorie şi practică. Deci, căsnicia este practica prin care din două cursuri de viaţă faci trei.

JEFF Apropo de căsătorie, tu sforăi?

BERNIE Nu.

JEFF Deloc? Eve nu s-a plâns niciodată?

BERNIE Ea e cea care sforăie. Suferă de astm

şi de tot felul de alergii. Şi câinele meu sforăie. Bubale, un pitbull. Eu nu.

JEFF Eu sforăi puţin. Şi Sue sforăie. Mama era campioană la sforăit. Dacă ar fi avut şi ea un ritm, o melodie acolo, tot ar fi fost bine, dar ea avea nişte sforăituri neregulate întrerupte de lungi pauze, în care aşteptam următorul sforăit, care nu venea niciodată când îmi închipuiam eu. E interesant să încerci să dormi lângă cineva care sforăie.

Pe de altă parte, noi hotărâm dacă rămânem sau nu rămânem să dormim lângă cel care sforăie. La o adică, te poţi muta în altă cameră, unde ai avea mai multă linişte. Cum rezolvi problema?

BERNIE Mutându-te.

JEFF Păi da, şterge-o, ce naiba! Dar poţi să aplici soluţia asta şi în alte situaţii incomode. Asta îmi aminteşte de ce-i spune Străinul lui Dude: *Ia-o uşurel*. Ai grijă de tine.

BERNIE Atunci când apar tot felul de chestii şi la un moment dat simţi că e prea mult, e preferabil să mergi mai departe. Nu te crampona, fiindcă va veni şi vremea când vei fi pregătit să rezolvi situaţia. Deocamdată, ascultă-ţi vocea interioară. Dacă nu e momentul, nu insista. Vâsleşte încet pe râu în jos. Unii spun că trebuie să rezolvi problemele atunci când apar, dar eu cred că e bine s-o faci în momentul şi la locul potrivit. Dacă simţi că dai peste un nod, aşteaptă. Se va mai ivi ocazia şi a doua oară, atunci când tu şi universul sunteţi pregătiţi.

JEFF Da, dar, ştii, există şi sentimentul ăla al urgenţei: *Acum e momentul*!

BERNIE Totdeauna e acum momentul. Cum spuneam mai devreme, nu te împotrivi firii lucrurilor. Dacă trebuie să rezolvi nişte chestii şi eşti pregătit, înseamnă că acum este momentul. Dar dacă simţi că trebuie să ieşi dintr-o

situaţie pe care nu o poţi rezolva pe moment, sfatul meu ar fi să asculţi de vocea ta interioară şi să aştepţi. Nu-ţi da singur bătăi de cap.

JEFF Pentru că, pe termen lung, asta te-ar putea împiedica să ajungi în punctul spre care ţinteşti. Va opri tot procesul.

Cred că sunt două direcţii care ne atrag, cel puţin pe mine. Una este viaţa, şi alta este moartea. Direcţia către y viaţă ne spune: Deschide-te, deschide-te, deschide-te. Când am renunţat la LSD, a fost cam aşa: Deschide-te – nu mă simt prea bine, da… deschide-te, deschide-te – în asta constă frumuseţea – deschide-te, deschide-te. O dată însă am luat o supradoză şi, deodată, aveam o senzaţie de genul: Mai mult de-atât nu mă mai pot deschide!

Aşa că există deschidere şi împotrivire la deschidere. Ne e teamă că viaţa va spune: *Chiar aşa*? *Atunci de asta ce mai zici*? *Crezi că poţi s-o duci*? *Ia să te vedem*! Cu cât te deschizi mai mult, lucrurile devin mai dificile şi mai solicitante. Când mi se întâmplă mie asta, impulsul e să zic pur şi simplu: *Ducă-se naibii… De s-ar termina odată. De-aş fi doar o piatră sau aşa ceva. M-am săturat de toată povestea asta*. Mă împotrivesc şi nu dau ceea ce mi se cere, pentru că cerinţele depăşesc puterile mele. Viaţa cere totul, iar eu mă

împotrivesc.

BERNIE Şi mai e şi o anumită inerţie, e viaţa cu care suntem obişnuiţi. Să zicem că avem o căsnicie în care există violenţă. Nu ne place, ne plângem, dar ne-am obişnuit. În acelaşi timp, ceva ne atrage spre o nouă naştere, o nouă deschidere, dar nu ştim despre ce e vorba, aşa că ne temem. Suntem împărţiţi între necunoscut şi ceea ce cunoaştem deja, iar lucrurile familiare sunt confortabile.

JEFF Dar viaţa nu-ţi dă voie să rămâi acolo.

BERNIE Mereu o să iasă la lumină noi şi noi lucruri, dar e greu să primeşti cu bucurie ceva nou, pentru că habar n-ai ce implică şi unde te va duce. Să fii deschis nu-i uşor, dar te ajută să evoluezi.

JEFF Şi e cam singurul joc pe care poţi să-l joci, ştii? Pentru că – BUM! – ne naştem. Avem cumva de-ales?

BERNIE Într-adevăr, e singurul joc pe care îl avem la dispoziţie. Şi totuşi, cei mai mulţi dintre noi aleg să nu-l joace.

JEFF Să joci jocul în mod conştient e grozav. Îmi aduc aminte de momentul când am început să mă implic în proiectul pentru eradicarea foametei. Se întâmpla cu peste 30 de ani în urmă. Werner Erhard organiza nişte adunări unde vorbea despre problema foametei în lume şi despre soluţiile existente. A luat în discuţie ţările în care fusese eradicată foamea şi modul în care se făcuse asta.

Problema nu e că nu ar fi destui bani sau destulă mâncare, ori că ar lipsi expertiza necesară, problema este că, pentru a pune capăt

foametei, e nevoie de voinţă politică.

Apoi ne-a întrebat:

— Ce sunteţi dispuşi să faceţi pentru a crea voinţa politică? Ce puteţi face?

Ne-a cerut să ne punem capacităţile în slujba acestei cauze, să ne implicăm personal, în loc să donăm 100 de dolari ca să ne potolim sentimentul de vinovăţie, ştii tu, numai să scăpăm. Aşa că am început să mă gândesc la propunerea lui şi m-am entuziasmat total: Uau, foametea e aşa de răspândită dar nu-i inevitabilă. Dacă am putea să-i punem capăt, am căpăta o încredere nemaipomenită şi am aborda cu totul altfel celelalte probleme din viaţa noastră.

M-am întrebat: Ce eşti pregătit să faci, Jeff? Păi, un tip care are atâtea legături cu mass-media, cum ai tu, poate să dea sfoară-n ţară, să se întâlnească cu politicienii, să facă filme despre asta. Deci mai întâi m-am entuziasmat peste măsură, iar apoi am început să mă gândesc: Chiar vrei să faci asta? Eşti sigur? Eşti în stare? O să se ceară mult de la tine. Deja ai sentimentul ăsta de încordare, nu ştii dacă vei fi capabil de asta. Pe de altă parte, vrei să treci prin viaţă ştiind că foametea poate fi oprită şi, totuşi, să nu faci nimic? Nu e asta cu mult mai rău?

Aşa c-am făcut o înţelegere cu mine însumi. M-am hotărât că voi merge spre luminiţa pe care o puteam vedea la capătul tunelului, dar că era în regulă dacă mă opream pe drum să fac o pauză. Dacă avea să mi se ceară ceva ce nu voiam să fac, n-aş fi lăsat asta să mă întoarcă din drum, ci aş fi luat, pur şi simplu, un repaus. Asta m-a ajutat să

înaintez din ce în ce mai mult, pentru că de fiecare dată mi-am zis că trebuie să fac încă puţin, şi apoi încă puţin.

Am menţinut această abordare şi mai târziu, când am început să lucrez cu End Hunger Network, alături de Monte Factor, Jerry Michaud şi alţii. După cum mă aşteptam, mi s-a cerut să fac unele chestii pe care nu voiam să le fac. Unele erau prea dificile, altele mă depăşeau, aşa că a trebuit să refuz pur şi simplu. Însă atunci când aveam impresia că pot să fac ceva dacă mă străduiesc îndeajuns, îmi ziceam: *O să fie greu, dar fac o încercare*.

La fel se întâmplă şi în alte domenii din viaţa mea. Eu fac aceste mici experimente: *Ştiu că ai impresia că nu eşti în stare, dar măcar încearcă şi vezi ce se întâmplă*. Dacă nu-mi depăşeşte puterile, atunci o fac. Şi, cu fiecare asemenea experiment, învăţ ceva ce nu ştiam înainte. Încetul cu încetul, mă prinde: *Uau, e bine, mă simt bine. Mă sforţez, dar simt că dă roade*.

Mai ştii când te-ai oferit să vii cu Eve să lucraţi cu mine la carte, iar eu am simţit că o iau razna: *Tocmai am terminat filmul ăsta – Am nevoie de puţin timp împreună cu Sue – îmi trebuie puţin timp liber – Trebuie să mă pregătesc pentru următorulfilm – Trebuie să fac sport – Rahat, ăştia vor să vină încoace – Mi-arplăcea mult să-i văd, dar aş vrea să vină mai târziu – Numai că ei nu pot să vină mai târziu…* Am fost copleşit, ceea ce mi se întâmplă destul de des. Aş vrea să pot fi mai mult cum e Dude. În general, sunt mai liniştit atunci când fac un film, pentru că mă concentrez

pe ceea ce fac. Când nu filmez, toată lumea parcă dă buzna peste mine.

Tu ţi-ai dat seama ce se întâmplă şi-ai zis:

— E bine că te-ai apucat de zen.

Mie mi-a sunat ca un koan şi, după ce am închis telefonul, am căzut pe gânduri. La început eram încă încordat, iar apoi m-am dezmeticit: Fii aici, acum. Nu te mai tortura cu toate rahaturile care urmeaz să se întâmple. Unde te afli tu acum? M-am mai relaxat, iar apoi m-am gândit: O, Eve şi cu Bem, da. Va fi o ocazie să mai stăm împreună şi să mai învăţ ceva de la ei.

Uneori, mă apucă genul ăsta de panică şi când fac un film. Oamenii mă întreabă cum îmi aleg filmele. Într-un fel, mă străduiesc să nu fiu eu cel care alege, pentru că ştiu ce presupune să alegi ceea ce faci. Dude e comod, nu? Şi se pare că în fiecare rol nou trebuie să râd mai mult, să plâng mai mult şi să fiu mai autentic decât ultima dată. Mi se cere să nu fiu comod. Iar eu îmi spun: *Să fim serioşi*! *Doar am mai trecut prin asta*. *Ce*, *acum trebuie să fiu şi mai şi*? *E o provocare sau cum*?

De fapt, în lăuntrul meu nu încetez să-mi pun întrebări: *Oare chiar mă pricep la asta*? *Oare chiar pot să fac treaba asta*? Aşa că mă împotrivesc cât de mult pot, până când se iveşte un rol care mă sperie de-mi îngheaţă sângele în vine, dar e prea mişto ca să-l ratez. *Inimă nebună* e exemplul perfect. Avea o grămadă de avantaje: urma să cânt, să fiu cu prietenii mei, John Goodwin avea să scrie o piesă special pentru mine. Şi-au început vocile:

Şi ce se întâmplă dacă nu o scot la capăt?

Asta e visul tău. Poate să rămână în lumea visurilor sau poţi să-l faci să devină realitate, e alegerea ta.

Dar ce se întâmplă dacă nu fac faţă?

Păi, nu despre asta e vorba?

Şi apoi fac rolul, şi iese mai bine decât mi-am imaginat. Din când în când, fac câte un film de la care am aşteptări foarte mari, care sunt pulverizate atunci când se întâmplă ceva de o mie de ori mai minunat; aşa mi s-a întâmplat cu *Inimă nebună*, cu *Marele Lebowski*, de fapt, cu toate filmele mele preferate. Mă opintesc şi apoi – BUM! – se sparge un val. Dar, ca să se întâmple asta, trebuie să fiu gata să trăiesc toate acele sentimente incomode. E aproape ca atunci când faci yoga şi îţi întinzi toţi muşchii, pentru a ajunge la ceva la care, în mod normal, nu ajungi aşa de uşor.

Am învăţat să-mi observ aceste reacţii pe măsură ce apar şi, în loc să spun da sau nu, în loc să mă arunc cu capul înainte, conştientizez încet provocarea. Am învăţat să-mi creez un oarecare spaţiu de manevră; în felul ăsta, am sentimentul unei libertăţi mai mari. Şi, uşor, uşor, totul devine realizabil.

În timpurile pe care le trăim, cinismul este o mare provocare pentru mulţi. În orice caz, pentru mine este. Îţi spui: *Ce rost are să faci ceva*? *Nu vezi câte probleme sunt*? *Nu vezi cum sunt politicienii ăştia*? *Asta-i bună*! *N-o să mă duc la vot*. Prin urmare, cum rezolvi problema cinismului? Cred că primul pas este să îl recunoşti

în tine însuţi. Apoi lucrează puţin cu el, încearcă să-l modelezi.

Un alt lucru pe care l-am învăţat din toate astea este că limitele mele nu sunt cele pe care le văd eu. De fapt, de fiecare dată când le analizez, par să se mai extindă puţin. Viaţa mea merge înainte şi, când întind braţele, îmi dau seama că ajung mai departe decât ultima oară. Îmi respect ritmul obişnuit, dar în acelaşi timp îl şi provoc, ştii? Trebuie s-o fac, n-am de ales, şi zic, *hai*, *te rog*, *fii de partea mea*!

Mi-a mers când mai bine, când mai rău, am fost când pe val, când la pământ

JEFF Ţi se întâmplă şi ţie să crezi la un moment dat că ţi-ai atins limitele şi apoi, din senin, să percepi totul altfel şi să poţi merge mai departe?

BERNIE Eu am o percepţie puţin diferită despre limite. Pregătirea mea de clovn îmi permite să văd că lucrurile care-s percepute în mod obişnuit ca eşecuri sau limite sunt, de fapt, ocazii favorabile camuflate. Asta îmi aminteşte de întâmplarea pe care mi-a povestit-o mentorul meu în ale bufoneriei, YooWho, petrecută pe când dădea unul din spectacolele lui într-o zonă săracă din Chiapas, Mexic. Exact la sfârşitul spectacolului, a anunţat în faţa întregului public:

— Şi acum, voi încheia cu numărul meu faimos, prin care o să vă fac pe toţi să dispăreţi.

Şi, spunând asta, şi-a scos ochelarii. Fără ochelari nu vedea, prin urmare au dispărut toţi. În alte părţi, toată lumea râdea de se prăpădea la numărul ăsta, dar nu şi de data asta. Acum tăceau

cu toţii, iar când şi-a pus ochelarii la loc şi s-a uitat la public mai bine, şi-a dat seama de ce. Absolut nimeni nu purta ochelari. Erau prea săraci ca să-şi permită ochelari, aşa că n-au priceput gluma.

A încercat s-o dreagă cumva, să găsească un alt mod de a încheia spectacolul, care să ţină seama de condiţia oamenilor din public.

JEFF Şi ce-a făcut?

BERNIE Habar n-am, n-am auzit niciodată continuarea.

JEFF Poate pentru că nici trucul cel nou nu a funcţionat, şi-atunci ce se întâmplă? încerci să-ţi salvezi numărul de măscărici, să te redresezi, şi nu-ţi iese. Vreau să continui să mă deschid, dar nu merge. Ţi se întâmplă şi ţie? Ţi-am zis despre stările de tensiune din viaţa mea, care apar mai ales când mă confrunt cu situaţii noi; te văd mai avansat decât mine, dar, sunt curios, ai şi tu momente în care îţi atingi limitele? Se întâmplă ca şi măscăriciul să fie trimis la podea? Ai şi tu punctele tale slabe? Dacă da, spune-mi-le.

BERNIE După cum ştii, m-am implicat în conflictul din Orientul Mijlociu şi am lucrat mult timp cu israelieni şi palestinieni, dar până la urmă am fost foarte dezamăgit. Fiind maestru zen, ştiu că dezamăgirea vine din prea multe aşteptări, însă în cazul ăsta chiar mă aşteptam să văd schimbări considerabile. Citeam zilnic ziarele evreilor şi pe cele ale arabilor, urmăream ştirile din Palestina, vorbeam cu oamenii şi încercam să mişc cumva lucrurile, dar la un moment dat am simţit, pur şi simplu, că e prea mult. Nu mai voiam să continui.

Nu mai voiam să mă întorc acolo, să trec iar de punctele de control de la frontieră, să simt toată frustrarea din vocile militanţilor pentru pace sau să văd epuizarea din ochii lor; nu mai voiam să am de-a face cu nimic de-acolo.

Ştiam, bineînţeles, că asta era pentru mine o ocazie să mă deschid, să fac mai mult, să evoluez, dar, timp de mai mulţi ani de zile, m-a biruit dezamăgirea. Şi am luat o pauză, aşa cum ai făcut şi tu, iar acum mă simt altfel, mai dispus să mă duc să lucrez iar acolo. Lumea aceea s-a schimbat, nu neapărat în bine, dar, dintr-un motiv sau altul, simt din nou că-mi recapăt energia.

La nivel personal, am puncte slabe ca toată lumea. Când mă simt copleşit, pornirea iniţială este să fug, să ies pur şi simplu din scenă. Am avut întotdeauna această problemă. Eu şi Eve suntem foarte diferiţi, aşa cum eşti şi tu cu Sue, iar când simt că relaţia noastră devine apăsătoare, primul meu impuls este să fug cât mă ţin picioarele. Iată cum eu, tipul cu zenul, care spune că trebuie să te ocupi mereu de ceea ce se întâmplă acum şi să trăieşti în momentul prezent, am dat totuşi înapoi şi m-am izolat de multe ori în viaţa mea.

Pe măsură ce am îmbătrânit, pornirea de a o lua la fugă s-a atenuat, dar mai apare uneori. Să fugi înseamnă să nu rezolvi problemele, iar asta mi se întâmplă şi mie, nu doar altora.

JEFF Cele două – să vrei să faci lucruri şi să eviţi să le faci – se întrepătrund. *S-o ia naiba*, *nu fac eu treaba asta*! Aşa mă ocup eu de situaţiile dificile, mai ales de acelea care se ivesc în căsnicia mea cu Sue. Aşa cum faci şi tu cu Eve,

mai întâi mă supăr rău: Gata, ne despărţim. Nu mă înţelegi deloc; nici eu nu te înţeleg, aşa că foarte bine, tu te duci pe drumul tău, eu pe-al meu. Tu cu treaba ta, eu cu a mea. E nevoie de un timp până se pune tot procesul ăsta în mişcare.

Mă bucur să aud că şi tu treci prin aşa ceva, că nu eşti vreo hologramă ori ceva de felul ăsta.

BERNIE Nu sunt decât un puşti din Brooklyn. Dar, într-un fel, aştept cu nerăbdare situaţiile astea dificile, pentru că ştiu că doar aşa voi evolua. Din fericire sau din nefericire, ele tot apar.

JEFF Eu simt că tendinţa asta a mea de a mă da în lături a apărut înainte să mă nasc. E un tipar vechi, crede-mă. Cu ceva ani în urmă, mă uitam la televizor şi am văzut nişte doctori care vorbeau despre cum să te mai naşti o dată. Spuneau că naşterea este experienţa noastră primară, iar felul în care ne-am comportat la naştere ne poate învăţa multe lucruri despre noi înşine şi despre modul în care abordăm viaţa. Ne recomandau să vorbim cu mamele noastre şi să le întrebăm cum a fost atunci când ne-au născut.

Aşa că am făcut cum spuneau ei. Eu şi mama ne-am aşezat pe două scaune, faţă în faţă, aproape atingându-ne şi uitându-ne unul în ochii celuilalt, iar ea mi-a povestit aşa:

— După cum ştii, Jeff, tu ai mai avut un frate, Gary, care s-a prăpădit din cauza sindromului de moarte subită a sugarului, cu un an înainte să te naşti tu. Moartea lui m-a clătinat din temelii. Imaginează-ţi că ai un bebeluş care e bine, sănătos, şi într-o zi te duci la pătuţul lui şi nu mai mişcă, e mort. Dar doctorul Leon Bellis, care v-a

adus pe toţi trei copiii pe lume şi al cărui nume îl porţi[24], m-a convins în cele din urmă să mai fac un copil şi-am rămas din nou însărcinată. Eram bucuroasă şi mă simţeam extraordinar. Când mi s-a rupt apa, tatăl tău m-a dus la spital, dar pe drum am simţit că te răsuceşti şi că nu mai eşti în poziţia de naştere, aproape ca şi când n-ai mai fi vrut să ieşi. Când am ajuns la spital, m-au legat de o masă din aia rece de inox; atunci femeile năşteau altfel. Mi-au făcut o anestezie rahidiană şi mi-au dat un sedativ; până în ziua de azi îmi aduc aminte cum stăteam acolo întinsă, în timp ce o asistentă îi povestea alteia că vrea să-şi cumpere o maşină.

Când am auzit-o pe mama spunându-mi treaba asta, am avut sentimentul ciudat că şi eu îmi aduc aminte despre ce vorbeau cele două asistente.

Mama a continuat să povestească:

— Am auzit-o însă pe una strigând deodată: „Inima copilului nu mai bate! Repede, aduceţi doctorul!” S-a dovedit că eram alergică la unul din medicamentele pe care mi-l administraseră. Mă simţeam ca şi când mă prăbuşeam în gol cu un lift capitonat cu catifea. Până la urmă a venit Leon şi a început să-mi tragă palme: „Trezeşte-te, trezeşte-te, Dorothy!” Dar nu puteam, pentru că eram prea drogată şi legată de masa aia. În final, le-a spus să mă dezlege – şi-a dat seama că încercam să mă ridic – şi chiar în clipa aia am simţit cum te răsuceşti din nou şi cum ieşi, ca şi

24 Al doilea nume de botez al lui Jeff Bridges este Leon.

când te-ai fi răzgândit. Aşa te-ai născut.

Doctorii de la televizor te încurajau să înţelegi, din perspectiva experienţei pe care ai trăit-o la naştere, modul în care ai abordat şi alte situaţii traumatizante din viaţa ta. Astfel, mi-am dat seama că, atunci când sunt într-o situaţie dificilă, fac aşa cum am făcut atunci: *Nu, nene „*J

nici nu se pune problema, îmi place unde sunt, nu vreau să mă nasc, nu ies afară – şi mă întorc cu fundul. Poate să fie vorba de un nou film, de ceva ce-ar trebui să fac pentru un prieten sau un fan, poate fi vorba de activitatea de combatere a foamei sau de orice altceva. Acum 35 de ani, era vorba de căsătoria mea cu Sue. Îmi vine să zic: *Ducă-se dracului, nu fac asta*, şi să mă întorc în cuibul mei călduţ, unde să nu mă deranjeze nimeni. Dar, când am ocazia să spun nu, simt că asta îmi lasă loc să spun şi da şi să aflu până la urmă despre ce-i vorba.

Cred că şi Dude se dă în lături. De fapt, poate că, într-un fel, îi era frică. Poate de-asta a renunţat să fie şi el cineva, să se ridice la înălţimea aşteptărilor. În film, ne spune că era cu totul altfel în trecut, dar, la începutul filmului, Străinul îl numeşte cel mai leneş bărbat din Los Angeles. Walter trebuie să-l îmboldească mereu să facă ceva în legătură cu covorul, iar în momentul în care se pune în mişcare şi începe să se implice, e ca şi când viaţa nu-l mai lasă în pace. Cred că acelaşi lucru mă sperie şi pe mine.

Dar, cum a spus cineva, nu ne e frică neapărat că am fi mici şi neputincioşi, ci ne e teamă să fim mari şi puternici. Când te gândeşti la

asta, spui, de fapt, că fiecare dintre noi poate deveni Hristos sau Buddha; asta aşteaptă viaţa de la noi. Dar noi nici nu vrem s-auzim, noi credem că, neştiind asta, ne punem la adăpost. Între timp, viaţa ne cere să acţionăm, să o trăim.

Dar, când totul devine prea intens, trebuie să te opreşti.

BERNIE Trebuie să fii înţelegător cu tine însuţi.

JEFF Păi sigur, ia-ţi naibii o pauză, ca să poţi avansa, să poţi merge mai departe. E ca la yoga. Îmi zic: *Ia atinge-ţi genunchii cu capul*! Şi ştii ceva? O să mă doară, pentru că nu pot să fac asta şi, nefiind răbdător, îngăduitor cu mine însumi, o să mă aleg cu o întindere musculară. Nu ţin cont de momentul în care mă aflu. Îmi forţez limitele, îmi fac rău şi asta mă dă peste cap cu totul. Deci ar trebui s-o iau mai încet. Ca-n cântecelul nostru – *Vâsleşte, vâsleşte uşor în jos pe râu*.

Uneori simt că şi relaţia mea cu tine seamănă cu o poziţie yoga. Tu te dezvolţi mai repede decât vreau eu, ceea ce poate deveni incomod. O relaţie înseamnă întotdeauna să te deschizi, să comunici, să înţelegi cu adevărat ce înseamnă să fii apropiat şi generos. Înseamnă să te întrebi: *Tu cine eşti*? *Tu ce eşti*? Şi eu îmi pun aceste întrebări în diverse situaţii din viaţa mea şi, indiferent de răspunsul pe care mi-l dau, încerc să nu mă judec pe mine însumi, ci doar să iau la cunoştinţă cum stau y lucrurile. Şi unul din lucrurile pe care le observ este că e foarte bine să zăboveşti în interiorul limitelor.

y bernie Altfel o să regreţi, aşa cum faci când

îţi întinzi un muşchi la yoga, şi o să-ţi consumi energia cu regrete, în loc să te ocupi de ceea ce ţi-ai propus iniţial. O să-ţi tot spui: *Ar fi trebuit să fac asta*, *ar fi trebuit să fac ailaltă*.

JEFF Mi-aş dori să fiu mai vrednic.

BERNIE E mai important să te ocupi de ceea ce s-a întâmplat decât de ceea ce crezi tu că s-a întâmplat. Să zicem că, într-un anumit moment, pregăteşti o masă, gătind cât poţi tu de bine. Dacă nimeni nu vrea să mănânce, e-n regulă, asta nu schimbă cu nimic faptul că tu ai gătit cât ai putut de bine. Poate că ceilalţi nu voiau acum aşa ceva, dar asta nu înseamnă că lucrurile vor sta la fel altă dată.

Mereu pregătim câte ceva de mâncare: micul dejun, prânzul, cina, gustările. Am putea, pur şi simplu, să gătim pentru noi sau pentru alţii, doar că uneori ne consumăm inutil. De pildă: *Asta-i masa pregătită de mine şi trebuie s-o mănânci*. Sau: *Asta e masa care mi se serveşte*, *aşa că trebuie să mănânc chiar dacă nu-mi place*.

Nu-i decât o variaţie pe o temă veche de când lumea: *Eu trebuie să fac asta, el trebuie să facă ailaltă* – iar toate astea duc doar la frustrări.

Aşadar, dacă-ţi spune o voce: *Ar fi trebuit să faci aşa*, tu poţi răspunde imediat: *Este doar părerea ta*. E doar o părere; nu e adevărul absolut. Un renumit maestru zen din Japonia, al cărui discipol am fost, obişnuia să spună:

— E un mod interesant de a vedea lucrurile.

Într-o zi, un tânăr fără experienţă a ripostat:

— Vă înşelaţi cu toţii! Nu-i bine ce faceţi!

În loc să-i spună că e naiv şi nu ştie despre ce

vorbeşte, maestrul meu a zis:

— E un mod interesant de a vedea lucrurile.

JEFF Interesant.

BERNIE N-a trebuit să-i spună tânărului nici că are, nici că n-are dreptate. Era pur şi simplu o altă părere. Putem face acelaşi lucru şi cu vocile din capul nostru.

JEFF Hai să pornim de la exemplul cu sforăitul şi să mergem mai departe. Să zicem că mă dor degetele de la mâini. Ce fac? Pot să iau Advil, dar pot şi să-mi injectez o doză de heroină. Care e limita? Există vreuna? Dar dacă nici măcar nu te sinchiseşti să-ţi alini durerea şi să iei

Advil împotriva artritei, ci pur şi simplu te împaci cu durerea?

BERNIE Depinde de moment. Eşti martorul degetelor tale care te dor, în acelaşi fel în care eşti martorul durerii întregii lumi. Budismul vorbeşte despre Calea de Mijloc. Mulţi interpretează această cale drept jumătatea distanţei dintre două lucruri. În zen, spunem că această cale de mijloc este pur şi simplu ceea ce se întâmplă. Nu e nici bine, nici rău. Nu-i decât ceea ce este. Aşa că se pune întrebarea: rămân martor, sau nu?

Mă dor degetele şi aş putea să iau Advil, aş putea să nu fac nimic sau aş putea să iau heroină. Până la urmă, toate acestea sunt remedii. Dar dacă sunt martor al întregului, nu doar al durerii, atunci Advilul ar fi o alegere mai rezonabilă, pentru că probabil nu va crea dependenţă ca heroina. Totuşi, în cazul cuiva care este deja dependent şi are dureri la mâini, să fii în armonie cu şinele poate însemna să iei heroină.

Noi facem anumite alegeri, iar apoi oamenii îşi formează propriile păreri despre alegerile noastre. Societatea poate spune: *Îţi baţi joc de tine, te droghezi cu heroină*. Aceeaşi societate îmi spune uneori: *Îţi baţi joc de tine, mănânci carne*. Sau: *Îţi baţi joc de tine, fumezi trabuc*. Toată lumea are păreri. Dar dacă eu cred că e bine să rămâi martor, dacă reuşesc într-adevăr să rămân în legătură cu mine însumi, voi sfârşi prin a face lucruri care sunt bune pentru mine şi care îmi provoacă mai puţină durere.

Lucrul cel mai important este să ai încredere în tine – încredere că vei face ceea ce e bine în situaţia dată.

JEFF Da, mai multă încredere. Încrederea în tine e diferită de încrederea în realitate?

BERNIE Dar ce e realitatea? Eu mi-l aduc aminte mereu pe Robin Williams, când făcea rolul lui Mork[25], spunând că realitatea e un concept.

Până la urmă, iau ceva să-mi alin durerea, sau nu? În ceea ce mă priveşte, spun adesea că am o toleranţă crescută la durere şi, de aceea, durerea nu prea e o problemă pentru mine. Totul e în regulă, câtă vreme nu sunt prea ataşat de acest gând. Deci am dureri de la artrită. Renunţ la principiile mele obişnuite, intru într-o stare de neştiinţă, sunt martorul durerii pe care o simt, şi apoi mă hotărăsc dacă vreau să iau ceva contra durerii sau s-o las în pace. Prin urmare, am încredere în ceea ce simt acum; nu sunt blocat de

25 Personaj din serialul SF american Mork & Mindy, difuzat între anii 1978 şi 1982. Robin Williams este Mork, un extraterestru care vine pe Pământ de pe planeta Ork (n. trad.).

ceea ce s-a întâmplat în trecut sau de ceea ce mă aştept să se întâmple în viitor. Şi, dacă fac o greşeală şi aleg o soluţie care nu funcţionează prea bine, nu critic soluţia aleasă: la momentul acela am făcut tot ce puteam face.

Pe de altă parte, poţi să procedezi exact pe dos: să crezi cu aroganţă că te poţi ocupa de tot, că poţi face totul. Cu cât devenim mai aroganţi, cu atât ne temem mai tare că vom da greş şi nu vom fi la înălţimea aşteptărilor. Există oameni care dau impresia că sunt vreun superstar ori vreun guru, dar care sunt măcinaţi pe dinăuntru de teama că nu le pot face pe toate.

Întorcându-ne la copacul de mai devreme care, crescând prea înalt, era bătut mai tare de vânt, în momentul în care te crezi un copac măreţ, de neatins, care face faţă în orice condiţii, o s-o-ncasezi. Pe de altă parte, dacă tot ce faci e să creşti fără să te preocupe că eşti mic sau mare, atunci se cheamă că eşti suflat de vânt şi atât. Nimic în plus. Apar tot felul de lucruri şi tu te pliezi.

Când făceam judo în tinereţe, am descoperit că unii începători ajung să creadă după un timp că nu mai au nimic de învăţat, aşa că încep să se gândească pe cine ar putea să bată. Dar maestrul meu de judo a zis:

— Când dai de necaz, cea mai bună apărare în judo este fuga.

Cu cât înveţi mai mult, cu atât îţi dai seama mai bine că nu eşti chiar aşa de grozav.

Câţiva hamburgeri, nişte beri, puţină distracţie, şi s-a zis cu necazurile astea de rahat,

Dude

JEFF Există mai multe tradiţii spirituale care spun că ar trebui să ne purtăm cu aproapele nostru ca şi cu Dumnezeu sau ca şi cu o divinitate. Schimbând puţin sensul, şi cu noi înşine ar trebui să ne purtăm la fel, şi pe deasupra cu compasiune.

BERNIE Şi eu sunt de-aceeaşi părere. Nu te complace în autocompătimire. Ia exemplu de la Dude. Nişte tipi se pişă pe covorul lui, îi răscolesc toată casă, îl droghează şi-l bat. Oamenii profită de el şi îl manipulează, dar el nu-şi plânge de milă.

JEFF E o diferenţă între milă şi compasiune.

BERNIE Dude e în armonie cu el însuşi, ceea ce-i cu totul altceva decât să te autocompătimeşti. La sfârşitul filmului îl înfruntă pe bogatul domn Lebowski, vrând să ştie cum i s-a înscenat toată tărăşenia. Referindu-se la sine, Dude îi spune:

— Ce ţi-ai zis tu, ăsta-i un ratat, un terminat, unul după care n-o să plângă nimeni.

Şi domnul Lebowski îl întreabă:

— Păi şi nu eşti?

Iar Dude admite:

— Da, bine, dar…

Exact în punctul ăsta intră în armonie cu el însuşi. Nu neagă, nu se apără, nu se supără. Nu spune: *Cum îndrăzneşti*? Şi nici nu-şi plânge de milă. E gata să recunoască faptul că e toate astea, dar cu sentimentul că e în armonie cu sine însuşi. Oamenii se poartă urât cu semenii lor pentru că nu îi percep ca pe ei înşişi; pe de altă parte, ne purtăm urât cu noi înşine şi ne criticăm pentru o mulţime de lucruri pe care le facem. Eu zic că trebuie să ne împrietenim cu toate aceste lucruri,

ştiind în acelaşi timp că ele se pot schimba.

JEFF Uneori mă condamn indiferent de calea pe care o aleg. Cine a zis că vei fi criticat de oameni, indiferent dacă eşti alb, negru sau gri? Dalai Lama? Sau Lincoln? Presupun că mulţi dpi au zis asta. Şi eu fac la fel cu mine însumi. Azi îmi spun: *Nu te străduieşti destul de multy eşti prea comod\ frate*. Iar a doua zi gândesc exact invers.

BERNIE Deci, exerciţiile care te-ajută să intri în armonie cu tine însuţi sunt tocmai ce-ţi trebuie.

JEFF Şi-ncă cum, frate. Cu cât fac mai multe, cu atât am mai mare nevoie de compasiunea asta. Când conştientizezi lucrurile şi le vezi exact aşa cum sunt, simţi că viaţa ta e autentică, ceea ce e un sentiment plăcut, şi acest sentiment te îndeamnă să vrei să faci şi mai mult, moment în care iar apar vocile. Pe de-o parte vreau să fac mai mult, pe de altă parte nu vreau. E o alegere dificilă pentru că noi, prin ceea ce facem sau nu facem, influenţăm mereu, fără să ne dăm seama, viaţa celorlalţi, prin lucruri mărunte a căror semnificaţie n-o vom cunoaşte niciodată.

De pildă, unii fani îmi scriu: Pentru noi înseamnă foarte mult ceea ce-ai făcut. Sau: Scena asta din filmul tău m-a făcut să mă simt nu ştiu cum. Te rog, pentru mine ar fi extrem de important dacă ai putea să-i scrii fiului meu câteva cuvinte sau să ne trimiţi un autograf. Uneori o fac.

Ştiu şi eu ce înseamnă să fii fan; îmi plac la nebunie anumiţi tipi. Dar cât poţi să dai din timpul tău? Pe de-o parte, mie mi se dă ceva, sunt recunoscut, iar pe de altă parte nu răspund. Dar aş vrea să o pot face.

Am să-ncerc o chestie nouă. O să-mi fac un sigiliu. Ştii, un sigiliu din acelea chinezeşti. O să-mi fac o emblemă din ceramică cu modelul meu personal, care o să fie ştampila mea oficială. Nu sunt sigur că asta va rezolva problema – de fapt, am un sentiment neplăcut numai când mă gândesc, pentru că e o chestie ciudată. Vreau să zic, cum digeri toată această dragoste care vine către tine? Cum onorezi dragostea?

E un fel de dragoste neîmpărtăşită – cineva îţi cere ceva, iar tu îl dezamăgeşti. Dar scrisorile de la admiratori sunt, pur şi simplu, prea multe. Nu pot să stau jos şi să răspund la toate scrisorile, pentru că mai sunt şi alte lucruri pe care vreau să le fac. Şi totuşi, te face să te simţi prost.

BERNIE Ştii, eu sunt inginer, iar primul lucru care-mi vine în minte este să sugerez o soluţie, o cale de ieşire din impas. Dar, trăind împreună cu soţia mea, am învăţat că găsirea unei soluţii…

JEFF…nu e răspunsul. Aşa e.

BERNIE Aici e vorba despre altceva, care are legătură cu domeniul emoţiilor şi sentimentelor.

JEFF Nu e vorba despre găsirea unei soluţii.

BERNIE Ai putea, pur şi simplu, să scrii pe pagina ta de web: *Salutare*, *oameni buni*. *Primesc o mulţime de scrisori de la voi*. *Vă iubesc pe toţi*, *dar nu pot răspunde fiecăruia*. Asta ar fi o soluţie, dar ea nu rezolvă problema din viaţa ta. Când există lucruri care ne deranjează, ce se întâmplă acolo de fapt? La cursurile zen, fac exerciţii individuale cu studenţii. Am făcut asta timp de 45 de ani, de foarte, foarte multe ori, cu o grămadă de lume, iar impresia mea generală este că

oamenii vor să fie ascultaţi. Nu vor neapărat răspunsuri, nu vor să li se zică ceva anume, vor să fie auziţi. Aşadar, tu trebuie să-ţi pui întrebarea: pot să ascult? Pot să fiu martorul lucrurilor pe care le au ei de spus?

JEFF Păi, în situaţia asta, chiar n-am timp să gestionez toate scrisorile pe care le primesc.

BERNIE Deci problema cu care te confrunţi este: cum să mă simt bine chiar şi într-o situaţie în care mă simt

— copleşit, în care nu pot să fac tot ce-aş vrea să fac? Cum să mă simt bine chiar şi-atunci când mă simt nevrednic sau neputincios? Nu e vorba despre cum să rezolvi problema scrisorilor de la admiratori, pentru că nu poţi.

JEFF E ca situaţia cu sforăitul. În mod normal plec din cameră sau nu răspund la scrisori. Dar uneori rămân. În cazul de faţă, mai iau din când în când scrisorile, le citesc şi răspund. E aproape un fel de meditaţie.

BERNIE Trebuie să intri în armonie cu Jeff. N-are nimic de-a face cu scrisorile. Trebuie să te împaci cu faptul că atâta poate să facă Jeff.

JEFF Face şi el ce poate.

BERNIE Pentru că e celebru, e suprasolicitat. Dar Jeff e Jeff, nu poate să facă totul. Nu poţi să săruţi o lume întreagă, poţi săruta doar câteva persoane. Bineînţeles, ai putea să ai un sistem automat pentru a răspunde la scrisorile fanilor, dar cea mai importantă problemă rămâne…

JEFF…să fiu indulgent cu mine însumi. Să fiu ca Dude.

BERNIE Dude nu se supără pe el însuşi

pentru toate lucrurile pe care nu le face. El e în armonie cu sine însuşi. Suma acţiunilor care se cer de la noi creşte direct proporţional cu noi înşine, ca şi copacul care, pe măsură ce creşte mai mult, e bătut mai tare de vânt, dar toată lumea are o limită. Aşa că ideea e să fim indulgenţi cu noi înşine. Să fii în armonie cu tine însuţi e un lucru minunat.

Nu te lăsa descurajat, ai răbdare. Tot aici vei fi şi în momentul următor, numai că momentul următor va fi unul cu totul nou.

JEFF înţeleg ce vrei să spui. Dacă vrei să fii un Bodhisattva şi să te ocupi de suferinţa celorlalţi, trebuie să fii în armonie cu tine însuţi. E ca şi cu lentilele. Dacă te uiţi la întreg printr-o lentilă cu deschidere unghiulară mare şi vezi că totul nu e decât un singur corp, ştii că nu e nimic în neregulă, dar dacă te uiţi printr-o lupă care măreşte, vezi oameni care suferă, inclusiv pe tine însuţi. Să vindeci suferinţa oamenilor şi pe a ta proprie e practic acelaşi lucru. Trebuie să înveţi să iei lucrurile aşa cum vin şi să-ţi găseşti echilibrul, cel puţin până la următorul cutremur.

Mă pot entuziasma aşa de tare, încât totul devine copleşitor. Chiar şi cu tine ajung uneori în punctul ăsta. Tu ai vrea ca eu să vin cu tine la Auschwitz sau să iau parte la experienţele voastre de viaţă pe străzi ori să sprijin financiar activitatea voastră. E ca şi când m-ai întreba: *Ce mai faci*? *Care mai e treaba*? *Cât eşti tu de generos*? Într-un fel, asta e minunat, pentru că – revenind la ce spuneam mai devreme – e ca şi cum ai vrea de fapt să ştii: *Cine eşti tu*? *Ce eşti tu*? E o ocazie de

a mă împrieteni cu propriile limite, ca şi cum le-aş invita la dans.

Mai ţii minte când ai văzut căpşoarele pe care le fac eu din lut şi mi-ai zis să mă apuc imediat de proiectul acela, Head for Peace? Ei bine, eu aveam nevoie de puţin timp. Uneori am senzaţia că tu tragi de iarbă ca s-o ajuţi să crească mai repede; eu am o perioadă mai lungă de gestaţie. Am nevoie de timpi morţi, pentru că nu vreau să cedez impulsurilor mele de maniac. Ceea ce vreau să cultiv eu creşte încet; are nevoie de spaţiu şi timp ca să poată înflori şi ajunge la maturitate.

Observ că, dacă sunt generos, tolerant şi iubitor cu mine însumi, asta se reflectă în lumea înconjurătoare. Cu cât sunt mai indulgent cu mine, cu cât mă judec mai puţin pentru că nu sunt decât ceea ce sunt, cu cât conştientizez mai bine cine sunt şi văd, cinstesc şi respect lucrul ăsta, cu atât fac mai multe lucruri pentru ceilalţi. Îi presez mai puţin şi ţin seama de ritmul lor, care e diferit de al meu. Tu eşti foarte rapid, te dezvolţi dintr-un moment în altul, şi uneori asta se petrece prea iute pentru mine, ştii? Dreptatea nu e nici de partea ta, nici de a mea; pur şi simplu, aşa stau lucrurile.

Am primit o învăţătură interesantă – sau cel puţin aşa am interpretat-o eu, ca pe o învăţătură – de la un lama din Bhutan, Khyentse Norbu Rinpoche, Alan Kozlowski îmi povestise despre acest lama, care luase decizia să regizeze filme. Ştii, e cam ca poanta dintr-un banc*. Întotdeauna am vrut să fac regie*. Mă rog, Alan a spus că vine în Santa Barbara să ţină o conferinţă şi că ar fi

interesant să stăm» de vorbă cu el. Aşa că m-am dus la conferinţa asta, m-am aşezat în primul rând, iar el a început să vorbească. La un moment dat, am remarcat că mă privea zâmbind, şi-apoi a zis cu voce tare:

— Mă intimidează când te văd stând acolo şi uitându-te la mine.

Am chicotit.

În fine, abia aşteptam să stau de vorbă cu el. Era pe-acolo o droaie de asistenţi, şi la sfârşit m-am dus la unul din ei şi i-am zis:

— Salut, sunt Jeff Bridges. Aş vrea să intru să-l văd pe Khyentse Norbu Rinpoche.

El îmi răspunde că se duce să întrebe. După un timp, revine şi-mi spune:

— El nu vrea să vă vadă.

Iar eu zic:

— A, okay.

Iar asta a fost cea mai importantă învăţătură pe care ar fi putut să mi-o dea. Ştii, una dintre problemele mele este că mi-e foarte greu să spun nu; dar nu trebuie să fac tot ce vor ceilalţi de la mine.

Chiar mi-a luat o piatră de pe inimă când a spus nu. Mi-a demonstrat că, atunci când cineva îţi spune: *Bună*, *poţi să-mi dai un autografi*, sau: *Pot să-ţi fac o poză*? e în regulă dacă răspunzi: *Uite cum facem*, *îţi dau o îmbrăţişare* sau *Nu*, *mulţumesc*, *dar te iubesc*. Sau poţi să spui, pur şi simplu, *nu*.

Nu e frumos. Îi face loc lui *da* – un *da* adevărat. Dacă simţi că răspunsul tău e *nu*, dar n-o exprimi, asta te macină pe dinăuntru şi tot iese,

mai stângaci, la suprafaţă. Libertatea de a spune *nu* te ajută să experimentezi şi să te deschizi mai mult.

BERNIE Lucrezi cu foamea din tine. O hrăneşti şi ai grijă de ea, deci te simţi mai bine, ceea ce face ca şi lumea din jurul tău să se simtă mai bine.

JEFF [cântând] We are the world[26]…

BERNIE Lumea nu este altceva decât noi înşine. Când ai filmat *Marele Lebowski*, te-ai gândit tu c-o să fie atâţia care o să-nveţe de la Dude? Lumile pe care le creăm depăşesc cu mult imaginaţia noastră, şi acelaşi lucru e valabil şi pentru influenţa pe care noi o avem asupra vieţii. De fiecare dată când ne ocupăm de o parte a vieţii noastre unde întâmpinăm o rezistenţă – *O să-mi ia prea mult timp*, *mă sperie* –, ne împlinim, suntem mai plini de viaţă. Ne-am ocupat de treburile care ne-au agasat conştient sau inconştient, şi-acum nu ne mai agasează. Făcând asta, ajutăm toate vieţile care se interconectează cu a noastră să fie mai puţin agasate. Nu va trece mult timp şi vor apărea noi probleme, dar numai aşa continuăm să evoluăm. Ceea ce facem noi se răsfrânge asupra întregii existente, indiferent dacă suntem sau nu conştienţi de asta – se numeşte rezonanţă cosmică. Atunci când ne ocupăm de ceva despre care credem că ne priveşte doar pe noi, de fapt acţionăm asupra întregii lumi. Fiecare mic pas pe care îl facem reverberează asupra întregului,

26 „We Are the World" („Lumea suntem noi“) este un cântec celebru compus de Michael Jackson şi Lionel Richie în 1985, în scopuri caritabile (n. trad.).

asupra tuturor.

Tu ai vorbit despre toată dragostea asta pe care o primeşti, dar dă-mi voie să te întreb: ce faci cu ura?

JEFF Impresia mea e că cea mai mare parte din ura îndreptată asupra mea vine din mine însumi. Aşa că mă judec: *Ar trebui să fii aşa şi pe dincolo*, *ai putea să fii nu* ştiu *cum*…

BERNIE Cred că trebuie să cinsteşti şi partea asta din tine, iar modul cel mai potrivit în care o poţi face este să conştientizezi: *Asta-i doar părerea ta*. Nu trebuie s-o iei ca pe ceva rău, s-o numeşti ură sau dragoste, este pur şi simplu altă părere. Şi-n felul ăsta îi acorzi cinstea cuvenită.

15

Ia zi, prietene, mai ai nişte sarsaparilla din aia bună?

JEFF Când am împlinit *60* de ani, am citit învăţăturile budiste cunoscute ca *Cele Cinci Adevăruri de Ţinut Minte y*

(*The Five Remembrances*). Ia să vedem dacă le mai ştiu:

Îmi este dat să îmbătrânesc. Nu pot scăpa de bătrâneţe, îmi este dat să mă îmbolnăvesc. Nu pot scăpa de boală, îmi este dat să mor. Nu pot scăpa de moarte. Îmi este dat ca tot ceea ce mi-e drag şi toţi cei pe care îi iubesc să plece. Nu pot scăpa de despărţirea de ei. Faptele mele sunt ceea ce am eu cu adevărat. Nu pot scăpa de consecinţele faptelor mele. Faptele mele sunt temelia care mă susţine)

Aceste Adevăruri mi-au produs o impresie puternică. Când eşti tânăr, te simţi nemuritor, aşa că nu te gândeşti la toate astea. La vârsta mea te

gândeşti. Nu le laşi să-ţi

1. Traducerea în limba engleză, aparţinând lui Thich Nhat Hanh, a fost publicată în volumul *Plum Village Chanting Book* (Parallax Press, 1991).

pună bariere sau să te întristeze; conştiinţa acestor lucruri chiar poate să te inspire, dacă înţelegi ce vreau să spun.

BERNIE Ce povesteşti tu aici reprezintă câteva dintre experienţele pe care le-a trăit Shakyamuni Buddha, când şi-a părăsit pentru prima oară palatul.[27] A văzut pe cineva care era bolnav, pe cineva bătrân şi mai apoi pe cineva care murise, adică s-a confruntat cu Adevărurile de care trebuie să ne amintim mereu. Iar toate aceste întâlniri au trezit în el întrebări profunde: *Care este finalitatea tuturor acestor lucruri*? *Ce înseamnă viaţa*? Nu ştiu dacă asta este ceea ce s-a întâmplat şi cu tine. Să-ţi dai seama că vei muri îţi poate oferi libertatea de a te naşte din nou.

JEFF înăuntrul tău e un omuleţ care zice: *O să părăseşti lumea asta curând. Caută să faci ceva, iar ceea ce faci va avea urmări*. Urmările sunt un fel de nemurire. Toate lucrurile pe care le iubeşti se vor transforma; le vei pierde într-un fel sau altul.

BERNIE Asta le face să-ţi devină deodată foarte dragi.

JEFF Şi nu e vorba doar de lucrurile pe care le iubeşti, ci şi de lucrurile pe care nu le iubeşti, pentru că ştii că şi pe ele le vei pierde*. Îmi este*

27 Referire la povestea vieţii lui Gautama Shakyamuni, numit mai târziu Buddha, „Cel Iluminat".

dat să mă îmbolnăvesc. Simt că sănătatea mea se duce încet, dar asta nu mă dezamăgeşte prea tare. Dacă eram mai tânăr, cred c-aş fi reacţionat diferit.

BERNIE *îmi este dat să mor*. Ia închipuie-ţi că ai fi înţeles asta cu adevărat când erai mai tânăr. Imaginează-ţi că am putea să trăim toată viaţa în felul ăsta: hei, o să mor, aşa că hai să trăiesc! Lucrurile care mă înconjoară o să se schimbe şi vor dispărea, aşa că hai să mă bucur de frumuseţea lor, aşa cum sunt acum!

JEFF Să ne aducem mereu aminte că ceea ce facem noi are ramificaţii şi că totul este interconectat.

BERNIE *Karma* este un cuvânt care a intrat în vocabularul occidental. Înţelesul lui este că totul are consecinţe. Asta presupune ca totul să fie interconectat. Aruncă o pietricică în apă şi undele formate se vor întinde în tot universul, vor influenţa totul.

JEFF îmbătrânesc şi uneori mă gândesc că ar fi cazul să mă mai restrâng, să vând casa în care trăim acum şi să cumpăr ceva mai mic. Pe de-o parte, ideea e nemaipomenită, pe de altă parte însă, asta înseamnă că jocul se apropie de sfârşit. Simt în mine două porniri. Una e: *Vreau să fac, să fac, să fac, să realizez, să realizez*. Cealaltă e: *Şşşt, calmează-te, te rog. Vrei să-ţi petreci restul vieţii rezolvând un fel de temă fără sfârşit? Şşşt…*

Eu fac o analogie cu o poveste din mitologia greacă, despre nimfa Daphne, de care se îndrăgosteşte zeul Apollo. Ea nu-l vrea şi fuge de el, dar Apollo insistă:

— Cred că nu te-ai prins cine sunt, *baby*. Eu sunt tipul care domneşte peste artă, medicină, poezie şi tot restul; habar n-ai ce pierzi.

Însă ea nu vrea nimic din toate astea, pentru ea e prea intens, aşa că se duce la taică-su şi-i spune:

— Tată, uite care-i treaba. Zeul ăsta mă doreşte. Tot vine după mine, îmi vorbeşte despre tot felul de treburi şi de drame, dar eu nu vreau nimic din toate astea, ştii, e prea mult pentru mine, eu vreau ceva simplu. Ia priveşte copacul ăsta frumos, el nu trebuie să-şi facă griji pentru aşa ceva. E doar un copac şi-atât, nimic mai mult, nu trebuie s-aleagă nimic.

Şi tatăl ei, el însuşi un semizeu, spune:

— Prea bine – şi o preface într-un dafin.

Filmele pe care le fac, căsnicia, copiii, muzica mea – ăsta-i genul de lucruri despre care vorbeşte Apollo. La un moment dat, vrei să începi să trăieşti mai simplu. Ţi-ai făcut treaba, acum vine timpul să te duci. De fiecare dată când faci un pas important, cum ar fi căsătoria, el te-aduce mai aproape de ultimul pas. Şi observ că şi eu am sentimentul ăsta, de parcă ceva îmi spune: *Hai, du la bun sfârşit toate lucrurile pe care le ai de îndeplinit, fiindcă prea mult n-o să mai fii pe aici – aşa că fa acum ce-ai de făcut*.

Să zicem că am un cântec de compus. Îl compun aşa cum modelez şi capetele de lut; nu mă gândesc prea mult la cuvinte, ele îmi vin pur şi simplu şi abia apoi mă gândesc la înţelesul lor. Îmi aduc aminte că m-am întâlnit cu o artistă, Mayumi Oda, la simpozionul organizat de voi despre

budismul occidental implicat în comunitate. M-am uitat la desenele ei extraordinare şi-am întrebat-o:

— Cum reuşiţi să desenaţi aşa?

Răspunsul ei a fost:

— E ca şi când aş fi deja moartă.

Mă regăsesc în asta foarte mult. Nu e ca şi când ţi-ai spune: *Ştiu că voi muri*, ceea ce este modul cel mai lipsit de speranţă şi mai mecanic de a privi lucrurile, un fel de *Nimeni nu scapă cu viaţă de aici*. Mai degrabă, ea a vrut să spună că orizontul morţii îi oferă un spaţiu în care poate să se desfăşoare, o libertate pe care poate n-o avea înainte. O să mori oricum, deci nu trebuie să-ţi mai fie teamă de eşec sau de ceea ce cred oamenii despre tine. Am remarcat lucrul ăsta la mama şi la alte persoane care au îmbătrânit. Şi tu te îndrepţi în aceeaşi direcţie, câţi ani ai acum?

BERNIE Sunt tânăr, am 73 de ani.

JEFF Eşti un bebeluş, frate. Dar oamenilor mai în vârstă, cum ar fi mama, li se rupea. Nu mai aveau timp să despice firul în patru, fiindcă vedeau clar: *Asta-i tot*. Lucrul ăsta are ceva frumos şi relaxant în el.

Uite cântecul la care lucrez:

Trăiesc ca şi când aş fi murit.
Ca şi cum am spus tot ce-aveam de spus.
Ca şi cum am fost tot ceea ce sunt.
Ca Popeye marinarul şi ca mama.
Ca tata şi cântecul pe care-l cânt.
Dus sunt şi, iată, vin din nou.
Trăiesc ca şi când aş fi murit.
Fac jonglerii cu diamante şi cu plumb.
Şi sar dincolo de cer.

Şi nici nu-mi pasă dacă pot cerne tot nisipul ăsta.

Căci dus sunt şi, iată, vin din nou.

Trăiesc ca şi când aş fi murit deja.

Din negru mă fac alb şi roşu-apoi.

Copiii mei ştiu că-i iubesc.

Ce fac acum am mai făcut deja.

Te-am găsit printr-o minune.

Dus sunt şi, iată, vin din nou.

Nu ştiu unde o s-ajung cu el. Îmi evocă sentimentul că sunt şi nu sunt aici, aşa că mai bine să fac ceea ce trebuie să fac.

Dus, dus, dus. Ce spui?

BERNIE Gate, Gate, Paragate, Parasamgate. E o mantră de la sfârşitul Sutrei Inimii. Înseamnă: Dus, dus, dus de tot, trecut dincolo.

JEFF Ce vrea să zică?

BERNIE înseamnă *dus pe celălalt ţărm*. Dar, încă o dată, celălalt ţărm se află chiar aici, sub tălpile noastre, aşa că ne întoarcem la cântecelul de la început: *Vâsleşte, vâsleşte uşor în jos pe râu*.

JEFF Trăieşte-ţi viaţa, doar că de data asta trăieşte-o ca şi când ai fi plecat sau n-ai fi aici, ca şi când ai fi murit deja.

BERNIE în zen, când îi încurajăm pe practicanţi să se transpună în starea de neştiinţă, de detaşare totală, folosim expresii precum *Trebuie să te ucizi pe tine însuţi* sau *Trebuie să mori acolo, pe zafu*[28]. Ceea ce vrem să spunem prin aceste îndemnuri este că trebuie să intri în starea de *Dude nu-i aici*. Seamănă cu ceea ce

28 Cuvânt de origine japoneză, care denumeşte perna rotundă pe care practicantul zazen se aşază în timpul meditaţiei (n. trad.)

spuneai tu – că trăieşti ca şi când n-ai mai fi, că trăieşti fără să fii ataşat de cine e sau ce e Jeff. Dar exact în secunda în care mori trebuie să renaşti, ca să faci ceva. Poate că la asta te refereai când vorbeai despre mama ta, care nu mai avea răbdare pentru lucruri fără sens. Faci lucrurile ca şi când ai fi murit deja, ceea ce înseamnă că poţi face foarte multe. Într-un fel, o asemenea perspectivă îţi poate da puterea de a fi oricine sau orice vrei tu să fii.

Desigur, ai fi putut să faci asta şi mai devreme în viaţa ta, de exemplu la 5 ani, când puteai să zici: *Frate*, *am trăit* $ *ani până acum*. *Mi-am trăit viaţa*, *acum pot face ce vreau*. Poţi face asta şi la 20 de ani: *Mi-am trăit viaţa şi acum pot să fac ce vreau*. Poţi să faci asta oricând ai chef, nu trebuie să aştepţi până îmbătrâneşti.

JEFF Ce înseamnă să-ţi trăieşti viaţa? Să faci ceea ce vrei?

BERNIE Pentru mine, înseamnă să faci ceea ce-ţi sugerează momentul, ca atunci când eşti într-o trupă de jazz. Nu eşti doar tu, nu sunt doar eu, nu sunt doar ceilalţi, ci este întreaga atmosferă de acolo. Dar tu eşti propriul tău instrument şi ceea ce faci tu depinde de tine. Într-un concert nu stai pe gânduri, nu spui *Hei*, *n-ar trebui să cânt fragmentul ăsta* sau *Stai că trebuie s-analizez puţin*. Improvizezi. Se întâmplă lucruri, viaţa se întâmplă şi tu improvizezi.

JEFF Ajungi în spaţiul acela în care nu mai eşti, dar, într-un fel, tot mai răzbate ceva din tine.

Dar tot ce spunem noi aici e doar părerea noastră.

BERNIE Exact, e doar părerea noastră.

JEFF E amuzant, Bern. M-am simţit bine cu tine.

BERNIE Deci, Jeff, crezi c-am vâslit cu bucurie pe râu în jos?

JEFF N-am avut de ales, Bemsky, bernie De bătut, nu ne-am bătut, jeff Nu, nu.

BERNIE Şi nici nu ne-am certat. A fost nemaipomenit să improvizez cu tine.

JEFF Nu pot decât să spun [cântând]: Vâsleşte, vâsleşte uşor în jos pe râu.

BERNIE [cântând împreună cu Jeff] *Cu bucurie*, *multă* bucurie. Viaţa e doar un vis.

JEFF Acum hai să cântăm pe voci. Tu începi.

BERNIE Vâsleşte, vâsleşte uşor.

JEFF *Vâsleşte*, *vâsleşte uşor*. [Hohote de râs.] Am greşit! [Hohote de râs.] *Viaţa e doar un vis*. [Hohote de râs.]

BERNIE A fost nemaipomenit. Hai să mai repetăm figura.

JEFF Da!

Mulţumiri i bernie A fost amuzant să petrecem timpul ăsta împreună, dar se pare că, în afară de noi doi, au mai fost şi alţi oameni care au făcut posibilă întâlnirea noastră.

JEFF Da, simt cum mă invadează sentimente de recunoştinţă. În primul rând, faţă de fraţii Coen. Fără ei, n-ar fi fost nimic. Înainte să începem dialogul nostru, l-am sunat pe Joël Coen, să văd dacă el şi Ethan ar fi de acord ca noi să facem treaba asta. Voiam să mă asigur că n-o să-i călcăm pe bombeu şi că amândoi ştiu ce punem noi la cale, iar el mi-a spus să-i dăm drumul. Ne-a

dat binecuvântarea lor. Fără ea, eu nu m-aş fi băgat în asta.

Ca să nu mai zic de consoartele noastre.

BERNIE Da, soţiile noastre.

JEFF Consoarta ta, Eve, a adunat şi a aranjat tot ce-am vorbit noi aici, făcând din asta o carte. Ştii, în muzică, toţi muzicienii se adună şi cântă, dar au nevoie de un producător care să le valorifice muzica, şi cam aşa ceva a făcut Eve pentru noi.

BERNIE Dar unde-ai fi tu fără Sue, frate? Ea e omniprezentă nu doar în cartea asta, dar şi în viaţa ta. Ea îţi dă posibilitatea să fii unde vrei să fii, să faci ceea ce vrei să faci.

JEFF Da, apropo de metafora cu „vâslitul" şi cu „barca", eu fără Sue aş fi acum în pom, nu în barcă.

Şi, apropo de familie, trebuie să le mulţumesc fratelui meu Beau, surorii mele Cindy, fiicelor mele Isabelle, Jessie şi Hayley, părinţilor mei şi întregii mele familii – şi celor care mai sunt printre noi, şi celor care s-au dus.

BERNIE Vreau să-i mulţumesc foarte mult lui Alan

Kozlowski, care ne-a stat alături pe toată durata conversaţiei noastre din Montana. El a fost cel care a făcut înregistrările şi, pe deasupra, nişte fotografii fantastice. Şi nu uita de echipa minunată care a lucrat cu tine.

JEFF Cum aş putea să uit? Le mulţumesc lui David Schiff, Bob Wallerstien, Jean Sievers, Becky Pedretti şi fiicei mele Jessie, care, de altfel, a fost asistenta mea la ultimele trei filme pe care le-am

făcut. Şi echipa ta, Bern?

BERNIE Am beneficiat de ajutorul lui Ike Eichentub, marele expert în „dudism”, care s-a asigurat că dialogurile sclipitoare din film sunt redate fidel. Iar Peter Cunningham, care a fost fotograful meu de-a lungul a peste 30 de ani, în călătoriile mele, a făcut fotografii şi pentru această carte. De asemenea, am avut norocul să lucrăm cu David Rosenthal şi Sarah Hochman de la Blue Rider Press!

JEFF Care au avut încrederea, nesăbuinţa şi răbdarea să lucreze cu noi.

BERNIE Îi apreciez enorm pe profesorii mei, nu doar pe cei care m-au învăţat zen, dar şi pe cei care m-au învăţat matematică. Ei sunt cei care m-au încurajat să transpun aceste experienţe esoterice în limbajul comun. Iar Dude a fost cum nu se poate mai potrivit pentru acest demers. Trebuie să le mulţumesc în mod special lui Yogi Berra, Groucho Marx şi Lenny Bruce, fiindcă m-au ajutat să pătrund mai adânc înţelesul *koan*-urilor.

JEFF Şi eu le mulţumesc lui Billy Shore şi Jerry Michaud, care continuă să ducă stindardul luptei împotriva foametei şi… ştii, Bern, ar trebui să mulţumim întregii lumi!

BERNIE Da, ar trebui să ataşăm la pagina asta toată *Encyclopedia Britannica*.

JEFF Să le mulţumim nu doar celor care au trăit vreodată pe pământul ăsta, dar şi celor care nu s-au născut încă, pentru că ei sunt cei care ne trag mai departe, nu?

BERNIE Dar şi acelora care nu se vor naşte niciodată. Auzi, Jeff, hai mai bine să mergem la

bowling.

JEFF Nuu, mai bine fumăm un trabuc.

În ajutorul cititorului român:

Unde găsim replicile din titluri?

Cine a văzut Marele Lebowski va observa rapid că titlurile capitolelor din această carte nu sunt altceva decât replici din film. (Cine nu l-a văzut este sfătuit să remedieze cât mai grabnic această lacună.) Şi totuşi, dacă n-ai filmulproaspăt în minte, poate să-ţi scape contextul în care sunt rostite unele dintre aceste replici. Rândurile de mai jos trec în revistă scenele cu pricina, dar nu pot reconstitui hazul nebun al filmului. Aici, fanii lui Dude găsesc şi replicile originale.

Venind acasă, Dude găseşte în locuinţa lui doi mardeiaşi. În timp ce-l întreabă unde-i bănetul, îl tot bagă cu capul în W.C., iar Dude, confuz, le răspunde, pregătindu-se de o nouă scufundare: „E pe-aici pe undeva, stai să mă mai uit o dată”. („It’s down there somewhere, let me take another look.”) Cei doi pleacă până la urmă, nu înainte ca unul dintre ei să se uşureze pe covor. La bowling, Dude e mâhnit că i-a fost pângărit covorul la care ţinea atât de mult, iar amicul Walter îl căinează: „Covorul ăla lumina toată camera, nu-i aşa?” („That rug really tied the room together, did it not?”)

Walter, veteran al Războiului din Vietnam, e un tip care se aprinde uşor. La următoarea întâlnire la bowling, îl ameninţă cu pistolul pe un alt jucător, mărturisindu-i apoi lui Dude: „Ştii, Dude, şi eu am cochetat cu pacifismul la un moment dat. Bineînţeles, nu în Vietnam”. („You

know, Dude, I myself dabbled în pacifism al one point. Not în Nam, of course”)

„Ce-l face pe om să fie om, domnule Lebowski?” („What makes a man, Mr. Lebowski?”), îl întreabă patetic milionarul Lebowski pe tizul său, the Dude. Fiecare are un răspuns: Marele Lebowski crede că-i vorba de disponibilitatea de a face ceea ce trebuie cu orice preţ, iar Dude, că-i vorba de o pereche de testicule.

Dude e mult mai tolerant decât Walter şi, confruntat la bowling cu tirada excentricului Jesus, se mulţumeşte să răspundă: „Păi, mă rog, cum să-ţi spun, asta e, cum ar veni, ăă, doar părerea ta”. („Yeah, well, ya know, that’s just like, uh, your opinion, man.”)

Însă atunci când Walter îşi dă din nou în petic la întâlnirea cu presupuşii răpitori, chiar şi Dude îşi pierde calmul. Exasperarea lui nu pare să-l impresioneze pe Walter: „Nu s-a bulit nimic. Haide, ce naiba! Dude, îţi ieşi din fire”. („Nothings fu-ed, Dude. Come on. You’re being very unDude.”) După ce se-alege praful de planul lui Walter, Marele Lebowski îl tot sună pe Dude ca să-i ceară socoteală. Acesta nu mai îndrăzneşte să răspundă, deşi Donny îi atrage atenţia cu candoare: „Sună telefonul, Dude”. („Phone’s ringing, Dude.u) Când îi este furată maşina, Dude le spune poliţiştilor că înăuntru se afla o servietă pe care vrea neapărat s-o recupereze, fiindcă îşi ţinea în ea, chipurile, „documentele de afaceri”; la întrebarea poliţiştilor: „Şi cu ce vă ocupaţi, domnule?” („And what de you de şir?”), Dude

răspunde imperturbabil: „Sunt şomer”. Între timp, fel de fel de oameni caută să dea de Dude, dar nu le răspunde decât robotul telefonic: „Dude nu-i aici”. („The Dude is not în”)

Intră în scenă şi Maude Lebowski, fiica miliardarului, care, tam-nisam, vrea să ştie dacă lui Dude îi place sexul. „Te referi la un act sexual?” („You mean coitus?”), întreabă, fâstâcit, Dude. Într-un final, Marele Lebowski îi dă de urmă şi îl trage la răspundere. Dude încearcă să se justifice, să-i explice că situaţia s-a complicat: „Au apărut mizerii noi”. („New sh** has come to Light.”) Apoi, se întâlneşte la o cafea cu Walter, dar se ciondănesc din nou, aşa că omul nostru părăseşte localul. Rămas singur, Walter e cătrănit, dar încearcă să se convingă că se simte bine: „Îmi savurez cafeaua”. („Enjoyin my coffee.”)

Străinul – naratorul poveştii – caută să-l consoleze pe Dude şi, ca un cowboy ce se află, apelează la înţelepciunea populară: „Uneori îi vii de hac ursului, iar alteori, ei bine, îţi vine el de hac”. („Sometimes you cat the bear, and sometimes, well, he cats you.”) Walter, care are informaţii noi, se arată optimist: „Câţiva hamburgeri, nişte beri, puţină distracţie, şi s-a zis cu necazurile astea de rahat, Dude”. („Some burgers, some beers, a few laughs. Our P-ing troubles are over, Dude.”) Şi totuşi, treaba se impute tot mai mult. Dude este ridicat de poliţie şi muştruluit de un şef de secţie încuiat. Acesta îi ţine un mic discurs moralizator, care nu are însă efectul scontat: „Scuze, nu te-ascultam” („Im sorry, I wasn’t listening”), mormăie Dude.

Dar necazurile vin şi trec, iar Dude ştie asta mai bine ca oricine: „Mi-a mers când mai bine, când mai rău, am fost când pe val, când la pământ”. („Strikes and gutters, ups and downs.”) Putem fi siguri că, în continuare, Dude nu va lua lucrurile prea în serios. E reconfortant să ştii, ne spune naratorul, că mai sunt prin preajmă dpi din ăştia – „Dude adastă” („The Dude abides”). Până una-alta, povestitorul simte nevoia să-şi înmoaie gâtlejul, aşa că-l întreabă pe barman: „Ia zi, prietene, mai ai nişte sarsaparilla din aia bună?” („Say, friend, you got any more of that good sarsaparilla?”)

Cuprins

JEFF. Cuvânt înainte bernie. Cuvânt înainte

Aruncă, omule, odată nenorocita aia de bila!

1. Uneori îi vii de hac ursului, iar alteori, ei bine, îţi vine el de hac

2. E pe-aici pe undeva, stai să mă mai uit o dată…

3. Dude, îţi ieşi din fire

Dude adastă şi Dude nu-i aici

4. Păi, mă rog, cum să-ţi spun, asta e, cum ar veni, ăă, doar părerea ta

5. Sună telefonul, Dude

6. Au apărut mizerii noi

Covorul ăla lumina toată camera, nu-i aşa?

7. Ştii, Dude, şi eu am cochetat cu pacifismul la un moment dat. Bineînţeles, nu în Vietnam

8. Te referi la un act sexual?

9. Ce-l face pe om să fie om, domnule Lebowski?

10. Cu ce vă ocupaţi, domnule Lebowski?

11. Nu s-a bulit nimic, Dude îmi savurez cafeaua

12. Scuze, nu te-ascultam

13. Mi-a mers când mai bine, când mai rău, am fost când pe val, când la pământ

14. Câţiva hamburgeri, nişte beri, puţină distracţie, şi s-a zis cu necazurile astea de rahat, Dude…

15. Ia zi, prietene, mai ai nişte sarsaparilla din aia bună?

Mulţumiri în ajutorul cititorului român:

Unde găsim replicile din titluri?

— Deşi îl cheamă, de fapt, Jeffrey Lebowski, personajul principal al filmului nu doreşte să i se spună altfel decât „the Dude” („Tipul”) (n.trad.).